

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

Фаховий переклад

Навчально-методичний посібник
для студентів денного та заочного відділення
економічного факультету та факультету менеджменту
за спеціальностями 6.050206 «Менеджмент ЗЕД»
та 6.050103 «Міжнародна економіка»

Харків
2015

УДК 802.0 (075)
ББК 81.432.1-7
Т 33

Автори:
Борисова А.О., Колесник А.О., Архипова В.О.,
Мануєнкова О.О., Муравйова О.М.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського державного університету харчування та торгівлі,
протокол №6 від 26 лютого 2015 р.

Рецензенти

Медвідь М.Н. - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри
сучасних європейських мов ХТЕІ КНТЕУ

Сукнов М.П. - кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри іноземних мов
ХНУРЕ

Т 33 Фаховий переклад : навч.-метод. посіб / А. О. Борисова [та ін.] – Х.:
Форт, 2015. – 140 с.

Навчально-методичний посібник висвітлює широке коло питань теорії та практики відтворення мовних одиниць і явищ лексикологічно і граматичного аспектів англійською та української мов. Матеріал посібника розрахований на засвоєння та розвиток практичних навичок перекладу з англійської мови на українську та навпаки. Основним принципом побудови посібника, відбору та розташування навчального матеріалу є створення системного уявлення про способи, засоби та прийоми трансформування мовних одиниць та структур при двосторонньому перекладі.

© Борисова А.О., Архипова В.О.,
Колесник А.О., Мануєнкова О.О.,
Муравйова О.М., 2015

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2015

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Завдання лінгвістичної теорії перекладу	5
Тема 2. Загальна та часткові теорії перекладу. Види перекладу	9
Тема 3. Адекватність і точність перекладу	20
Тема 4. Дослівний і буквальний переклад	22
Тема 5. Типи відповідників при перекладі	25
Тема 6. Закономірності пропусків та включень під час перекладу	29
Тема 7. Види значення слова	34
Тема 8. Вибір слова із синонімічного ряду при перекладі	39
Тема 9. Переклад інтернаціоналізмів	45
Тема 10. Переклад слів, що означають специфічні реалії	50
Тема 11. Переклад науково–технічних текстів	56
Тема 12. Передача власних імен та географічних назв при перекладі	62
Тема 13. Контекстуальні заміни при перекладі	70
Тема 14. Особливості перекладу вільних словосполучень	79
Тема 15. Переклад фразеологічних одиниць	88
Тема 16. Порядок слів і структура речення при перекладі	99
Тема 17. Членування та об'єднання речень при перекладі	103
Тема 18. Граматичні порівняння в процесі перекладу	106
Тема 19. Переклад конструкцій, які не мають формальних відповідників в українській мові. Переклад пасивних конструкцій	110
Тема 20. Переклад конструкцій, які не мають формальних відповідників в українській мові. Переклад синтаксичних комплексів – інфінітивних, дієприкметникових, герундіальних	115
Тема 21. Переклад конструкцій, які не мають формальних відповідників в українській мові. Переклад абсолютних конструкцій	125
Короткий словник лінгвістичних та перекладацьких термінів	127
Рекомендована література	138

ВСТУП

Мова є найважливішим засобом людського спілкування за допомогою якої люди обмінюються думками і досягають взаємного розуміння. Спілкування людей за допомогою мови здійснюється двома шляхами: в усній і в письмовій формі. Якщо ті, хто спілкується володіють однією мовою, то спілкування відбувається безпосередньо, однак, коли люди володіють різними мовами, безпосереднє спілкування стає вже неможливим. У цьому випадку на допомогу приходить переклад, тобто передача засобами однієї мови думок, висловлених на іншій мові. Переклад є важливим допоміжним засобом, що забезпечує виконання мовою його комунікативної функції в тих випадках, коли люди висловлюють свої думки на різних мовах.

Дисципліна “Теорія і практика перекладу” посідає надзвичайно важливе місце, оскільки через систему лекційних, семінарських і практичних занять має забезпечити студентам знання, які дають змогу користуватися мовою як засобом спілкування в тому готовому вигляді, в якому вона входить у схему особистісних і соціальних стосунків. Переклад відіграє велику роль у всіх сферах життя. У найзагальнішому плані переклад можна визначити як збереження змісту повідомлення при зміні його мовної форми. Об’єктом науки про переклад є не тільки комунікація із використанням двох мов, а й коригуюча діяльність джерела, перекладу та одержувача. Перед перекладачем стоять два основні завдання: перше – правильно зрозуміти зміст англійського тексту; друг – повно і точно передати цей зміст засобами української мови.

Для того, щоб успішно вирішувати ці завдання, тобто перекладати англійський текст з певною швидкістю, необхідна наявність чотирьох умов:

1. Знання певного мінімуму найбільш уживаних слів
2. Знання основ граматики англійської мови
3. Володіння технікою перекладу

4. Знайомство перекладача з тією областю знання, до якої відноситься даний текст

У процесі здійснення перекладу дуже важливо попередити помилки, що виникають через схожі, а насправді відмінні явища в межах кожного аспекту іноземної та рідної мов. Вивчення курсу “Теорія і практика перекладу” покликане запобігти інтерференції української мови на англійську та навпаки.

Метою вивчення дисципліни є ознайомлення студентів із загальнотеоретичними й методологічними питаннями перекладу, засобами правильного (адекватного) перекладу різних мовних одиниць і явищ англійської мови українською і навпаки, лексико-граматичними, семантичними, а також стильовими аспектами перекладу.

ТЕМА 1. ЗАВДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ

Переклад – це дуже давній вид людської діяльності. Без нього важко уявити такі добре відомі історичні факти, як утворення великих імперій, населених багаточисленними багатомовними народами, панування культури однієї нації, яка має більший соціальний престиж, розповсюдження релігійних та соціальних вчень тощо.

Прикладами найдавніших відомих нам перекладів можна вважати переклади Біблії. Як відомо, Старий Завіт первісно був написаний старовинною єврейською мовою (гібрім), яка з часом стала мертвою. У II–I ст. до н.е. був зроблений переклад Біблії арамейською мовою (т.зв. Таргумім, від арамейського “таргум” – пояснення), у II–III ст. – грецькою мовою (Переклад Сімдесятох або Септуагінта. За переказом, він був зроблений за 72 дні 72 старійшинами на о.Фарос під Олександрією), у IV ст. – латинською (так званий простонародний або *Vulgata*).

Як бачимо, уже в той час переклад був важливою складовою життя суспільства. Однак, за останні десятиліття масштаби перекладацької діяльності настільки вирости, що є всі підстави говорити про початок нового етапу в історії перекладу. У XX столітті значно розширилися міжнародні контакти. На карті світу з'явилося багато нових незалежних держав, виникли численні міжнародні та регіональні організації держав. Бурхливий розвиток науки і техніки викликав велику потребу в активному обміні інформацією. Щороку в світі відбувається багато міжнародних конференцій, зустрічей, нарад. Значно виріс об'єм міжнародної торгівлі, інтенсивність дипломатичної діяльності, міжнародної кореспонденції. Розширилися культурні зв'язки між народами, насправді масового характеру набув туризм.

Усі ці зміни в житті людства викликали небачену до цього часу потребу в перекладах та перекладачах. За короткий час у світі з'явилося багато секцій, агентств та бюро перекладів, відділів та інститутів інформації, методичних видань, які виходять одночасно декількома мовами. Перекладацькою діяльністю займаються тисячі спеціалістів різного профілю, референтів, інформаторів, секретарів.

Не існує повних статистичних даних про загальний об'єм перекладацької роботи у світі. За далеко неповними даними ЮНЕСКО щороку в світі видається біля 40 тисяч перекладних видань, тобто 100 книг в день. Крім того, виконується велика кількість перекладів для внутрішніх потреб найрізноманітніших організацій та підприємств. Виникли нові підвиди перекладу (синхронний переклад, переклад кінофільмів, телепередач, судовий переклад тощо). У грудні 1954 року відбувся установчий конгрес Міжнародної федерації перекладачів (ФІТ), котра об'єднала письмових перекладачів багатьох країн світу. Синхронні перекладачі також створили самостійну організацію – Міжнародну асоціацію синхронних перекладачів (АІК).

Роль перекладача є величезною і до нього ставляться високі вимоги. Він повинен вільно володіти двома мовами, бути високоосвіченою людиною з широкими та багатосторонніми знаннями. Перекладач повинен, крім того,

добре розбиратися в предметі перекладу. Якщо йдеться про перекладача суспільно–політичного тексту, то він повинен бути в курсі міжнародних подій, знати політичну систему, економіку, географію, адміністративний устрій тощо. Перекладач повинен вивчати культуру, історію, літературу інших народів і особливо народу тієї країни, з мови якого він перекладає. Він повинен знати побут і звичаї цього народу.

Значне збільшення масштабів та значення перекладацької діяльності не могло не привернути уваги вчених. Уже в давні часи робилися спроби якось осмислити процес перекладу, виявити основні труднощі в його реалізації та їх причини, виробити принципи та рекомендації, які перекладачі могли б використовувати в роботі. Про переклад висловлювалися у своїх роботах багато видатних майстрів слова: Цицерон, Роджер Бекон, Данте, Сервантес, Мартін Лютер, Гете, Пушкін. Активно займалися перекладом та його проблемами Т.Шевченко, І.Франко, Л.Українка, П.Грабовський.

Однак лише у середині ХХ століття процес перекладу став об'єктом всебічного наукового дослідження. У цей період робляться перші спроби створити теоретичну модель перекладацького процесу, описати саме ті сторони цього процесу, котрі визначають його своєрідність, відрізняють його від інших видів мовленнєвої або літературної діяльності.

Кожна наука стає самостійною, коли вона має свої об'єкт, предмет і термінологію. Свої об'єкт, предмет і термінологію повинна мати і наука про переклад, якщо вона претендує на самостійність. Що ж повинна вивчати наука про переклад, або як її часто ще називають перекладознавство, перекладологія і навіть транслатологія? Більшість дослідників вважає, що наука про переклад вивчає і повинна вивчати процес перекладу. Під процесом перекладу звичайно розуміють міжмовні перетворення, трансформацію тексту на одній мові в текст іншою мовою. Такі перетворення обов'язково обмежені рамками двох конкретних мов. Тим самим завдання науки про переклад зводяться до порівняльного вивчення двох мовних систем, до деякого комплексу проблем часткової теорії перекладу. Однак процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої мови. Процес перекладу як специфічний компонент комунікації з використанням двох мов завжди є діяльністю людини, в ньому акумулюються проблеми філософії, психології, фізіології, соціології та інших наук, не кажучи вже про лінгвістику, залежність перекладу від якої немає необхідності доказувати.

Слід зазначити, що процес перекладу вужче меж об'єкту науки про переклад. Процес перекладу сам включений в комунікацію, і не в звичайну, а в комунікацію з використанням двох мов. І хоча процес перекладу складає її специфіку, її центральну ланку, тим не менше науці про переклад доводиться вивчати і умови народження вихідного тексту, і умови сприйняття тексту перекладу, і соціальний статус комунікантів, і мовленнєву ситуацію, і різні супутні явища, – все, що входить в складне поняття комунікації з використанням двох мов, яка й складає об'єкт науки про переклад. Моделювання комунікації з використанням двох мов, накопичені про неї знання складають об'єкт науки про переклад. Чим точнішими є методи

пізнання комунікації з використанням двох мов і особливо процесу перекладу, тим достовірнішу теорію перекладу ми маємо. Ось чому важливо дослідити не тільки лінгвістичну частину об'єкту науки про переклад, а й весь об'єкт науки про переклад в цілому.

Виділення самостійного об'єкта і відповідно предмета науки про переклад не дозволяє вважати переклад розділом мовознавства. Це положення підтверджується і існуванням в перекладі своєї власної термінології (синхронний переклад, буквалізм, відповідники та ін.). Таким чином, існують три умови, які дозволяють розглядати науку про переклад як самостійну науку. В науки про переклад є свої об'єкт, предмет і термінологія.

Процес перекладу, що складає специфіку комунікації з використанням двох мов, має свої суттєві особливості. Перша особливість полягає в його різноманітності. Переклад може здійснюватися письмово і усно, із сприйняттям вихідного тексту через навушники і візуально, в спокійній обстановці кабінету і в напруженій обстановці переговорів. Перекладатися можуть художня проза і наукова стаття, вірші і листівки ворога, розмовні кліше в побутовій ситуації і діалектизми в мові обвинуваченого чи свідка на судовому засіданні. Переклад може здійснюватися з англійської мови на українську, з української на французьку, з італійської на японську і в будь-якій комбінації двох існуючих у світі мов.

Іншою особливістю процесу перекладу є “невловимість” деяких його сторін. Дослідник зазвичай має у своєму розпорядженні два тексти (вихідний і перекладу), а що відбувається в голові перекладача, як перекладач працює – про це можна лише здогадуватися. Все це спонукає або обмежувати вивченням результатів міжмовних перетворень, або застосовувати метод «чорної скриньки» при дослідженні процесу перекладу, тобто до вимірювання даних на вході (текст оригіналу) і даних на виході (текст перекладу). Цей метод дозволив не лише вийти за межі лінгвістики на емпіричному рівні дослідження, але й зробити перспективні для теорії перекладу висновки (наприклад, про тенденції перекладу збільшувати складову величину тексту, про вплив прецизійних слів на процес усного перекладу, про організуючу роль лексичних одиниць з нульовою та повторною інформацією при оформленні перекладу тощо).

Різнманітність процесу перекладу, невловимість деяких його сторін, що ускладнює дослідження, є причиною появи численних абстрактних моделей процесу перекладу, до створення різних теорій перекладу. Серед них теорія закономірних відповідників Я.І.Рецкера, трансформаційна теорію перекладу Ю.А.Найда, ситуативна теорія В.Г.Гака, семантико-семіотична модель Л.С.Бархударова, теорія рівнів еквівалентності В.Н.Комісарова. Всі ці теорії перекладу, які складають предмет науки про переклад, в основному правильно відображають різні сторони об'єкту, але вони не відображають об'єкта в цілому. Незважаючи на велику кількість моделей перекладу, навряд чи сьогодні будь-яка теорія перекладу може претендувати на домінуюче положення в науці. Однак, не викликає сумнівів той факт, що всі теорії, які правильно

відображають ту чи іншу сторону об'єкта науки про переклад, роблять в неї свій внесок.

Предметом лінгвістичної теорії перекладу є порівняльне вивчення мовних засобів різних мов і їхнього використання в процесі перекладу. В основі порівняння різних мов лежить безпосередній і нерозривний зв'язок між мовою і мисленням. Перекладач може порівнювати слова і фрази різних мов, тому що може порівнювати думки та поняття, які ними виражаються.

Нерозривність зв'язку між мовою та мисленням забезпечує можливість спілкування, обміну думками між людьми, які розмовляють не тільки однією і тією ж мовою, але й різними мовами. Таке різномовне спілкування здійснюється при допомозі перекладу. Закони мислення, закони логіки для всіх народів Землі однакові. Однак вираження думки в кожній мові підкоряється закономірностям, які специфічні для того чи іншого народу, оскільки кожна мова розвивається за своїми внутрішніми законами.

Практичне завдання

Лише наполеглива робота, постійні вправи на розвиток пам'яті і мовних навиків перетворюють знавця мов у перекладача-професіонала.

(Р. Зорівчак)

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ

КУРЙОЗИ ПЕРЕКЛАДУ

Той, хто вивчає англійську мову, може вживати у своїх перекладах граматично правильний (на його думку!) вираз «The Queen and Her relatives», але британець насилу зрозуміє, що мається на увазі «The Royal Family»; або, приміром, така фраза, як «Герой – виразник ідей автора» була перекладена як «The hero is the loudspeaker of the author» («гучномовець автора»), а в ідеалі потрібно було вжити «mouthpiece». Такі курйози трапляються досить часто. Звернімося до більш тонких матерій: наприклад, якщо для нашого співвітчизника, який не досить добре володіє мовою, різниця між виразами «Don't you want to go?» і «Would you like to go?» не дуже велика, то для британця вона принципова, тому що першу фразу він сприйме як поганий тон. Звичний для нашого ділового спілкування вираз «Які питання вас цікавлять?» нерідко перекладають як «What problems are you interested in?», не враховуючи, що в англійській мові слово «problems» має стійкий негативний відтінок. Правильно це питання буде звучати так: «What questions (issues) are you interested in?».

ТЕМА 2. ЗАГАЛЬНА ТА ЧАСТКОВІ ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ. ВИДИ ПЕРЕКЛАДУ

Різноманітність процесу перекладу призводить не тільки до великої кількості різних теоретичних моделей, воно також ставить питання про необхідність відрізнити загальну теорію перекладу, теорії окремих видів перекладу і часткові теорії перекладу. Все, що характеризує комунікацію і процес перекладу загалом, незалежно від умов їх реалізації, жанрового характеру текстів, контактуючих мов і буде важливим для загальної теорії перекладу. Можна сказати, що загальна теорія перекладу займається перекладацькими універсаліями. У цьому відношенні наука про переклад йде за лінгвістикою, в якій питанні про вивчення універсалій останнім часом стало дуже актуальним. Якщо лінгвістика відносить до універсалій всі ті явища, які прослідковуються у всіх мовах світу, то наука про переклад вважає універсаліями явища і категорії, які характерні для всіх видів перекладу.

Перекладацькі універсалії добре відомі. Сюди відносяться інваріант перекладу, відповідники, одиниця перекладу буквализми, способи перекладу, інформаційний запас, компоненти акту комунікації. Все це обов'язково виділяється в будь-якому виді комунікації з використанням двох. Перекладацькі універсалії доповнюються явищами, типовими для деяких процесів перекладу (наприклад, передачу стилю автора в художньому перекладі, прецизійні слова в усному перекладі), вони стають визначальними при виділенні теорій в науці про переклад, що породжені специфікою онтології об'єкту.

Загальна теорія перекладу ґрунтується на даних, які отримані при спостереженні об'єкту в різних його проявах. Ці прояви можуть бути випадковими, нетиповими, і тоді вони не враховуються. Ці прояви можуть повторюватися, бути типовими, і тоді теорія вважає їх закономірними загалом або для того чи іншого виду перекладу зокрема. Довший час не викликала сумніву аксіома: міжмовні перетворення можуть здійснюватися лише людиною. Науково-технічний прогрес у ХХ столітті вніс в це положення суттєве уточнення: міжмовні перетворення може здійснювати як людина, так і машина. Так з'явилася перша основа для класифікації перекладу: механізми міжмовних перетворень. На цій основі було започатковано теорію машинного перекладу.

Теорія машинного перекладу пройшла бурхливий період розвитку. За свій короткий вік вона зробила в загальну теорію перекладу не менший вклад, ніж існуючі теорії перекладу, здійснюваного людиною. Не можна, звичайно, забувати, що машинний переклад ввібрав у себе всі досягнення «домашинного» перекладу. Вирішальне значення в успіхах теорії машинного перекладу мало те, що його автори змушені були моделювати діяльність перекладача і забезпечити функціонування механізмів перекладу. Саме в машинному перекладі була виявлена необхідність окремо розглядати аналіз вихідного тексту і синтез тексту перекладу. На жаль, на відміну від перекладу, здійснюваного людиною, машинний переклад практичними результатами похвалитися не може. Але,

можливо, це тільки наслідок недостатніх технічних можливостей, і отримання високоякісного машинного перекладу – це питання часу.

Теорія машинного перекладу поки що існує як дещо єдине ціле. Це пов'язано із стабільністю умов процесу машинного перекладу і невисокою компетентністю машин. Інша справа людина. Їй не тільки доводиться працювати в різних умовах, їй доводиться в залежності від ситуації перекладати письмово або усно, сприймати оригінал очима або на слух. Важко не помітити різницю, що існує між письмовим перекладом, не обмеженим по часу, що дозволяє користуватися словниками і різноманітними довідниками, і усним перекладом, який виконується в екстремальних умовах функціонування розумових механізмів перекладача. Різниця, яка існує між письмовим і усним перекладом, пов'язана з умовами функціонування розумових механізмів, котрі, таким чином, є основою для класифікації перекладу, що здійснюється людиною.

Звичайно, не можна сказати, що в будь-якому виді усного перекладу умови функціонування розумових механізмів співпадають. В послідовному перекладі особливо велика нагрузка на пам'ять, а в синхронному перекладі необхідно вміти одночасно слухати і говорити. Однак у будь-якому виді усного перекладу розумові механізми перекладача працюють в ситуації, наближеній до стресової, коли з'являється необхідність в дуже короткий термін переробити величезну кількість вхідної інформації і постійно приймати рішення. Складні умови роботи висувають на перший план доведені до досконалості навички та вміння, знання еквівалентів, допоміжні системи запису і т. ін., але допускають неточності в стилістичному оформленні перекладу. Особливі умови функціонування розумових механізмів концентрують увагу дослідників на особливих проблемах, які й складають окрему самостійну теорію – теорію усного перекладу.

Теорія усного перекладу охоплює загальні для всіх видів усного перекладу питання. Специфічні проблеми послідовного, синхронного перекладу або перекладу з листа, які розглядаються у відповідних теоріях, незмінно зводяться до функціонування розумових механізмів, знакового способу перекладу та до інших питань, які не виходять за рамки теорії усного перекладу. Перед усним перекладом, як і (поки що) перед машинним, не стоїть проблема жанрового характеру тексту, проблема передачі стилістичних тонкощів оригіналу. Перекладати художні твори усно немає сенсу: навіть досвідчені перекладачі не здатні зберегти інваріант, а тому переклад перестає бути перекладом. В усному перекладі на перше місце висувається проблема функціонування навичок та умінь і допоміжних засобів перекладу (система записів, технічне обладнання). Подальший поділ теорії усного перекладу пов'язаний саме з умовами роботи перекладача.

Дещо інакше виглядає справа з письмовим перекладом. Функціонування розумових механізмів перекладача відбувається у відносно спокійних умовах. У письмовому перекладі на перше місце висувається теоретичний аспект роботи перекладача, вміння правильно оцінювати і вибирати мовні засоби, зберігати стиль оригіналу. Так, письмовий переклад художньої літератури дуже

відрізняється від перекладу інших текстів. Мова художніх творів характеризується образними засобами, ритмікою мови, індивідуальним стилем автора. Передача образних засобів мови, стилістичних особливостей письменника більше залежить від літературного таланту перекладача, від його відчуття мови, ніж від вироблених у нього автоматичних навичок.

Інакше повинен працювати перекладач наукового матеріалу. В наукових текстах міститься багато термінів, фактів, в яких можна розібратися тільки маючи відповідну підготовку. Успіх роботи перекладача в науковій сфері визначається більше його знаннями, вмінням оперувати термінологією, аніж перекладацькими навичками. Все це свідчить про те, що письмовий переклад отримує свою специфіку лише в зв'язку з особливостями вихідних текстів, з особливостями використаних в них мовних засобів.

Мовні засоби визначають жанровий характер текстів, який і є основою для класифікації письмового перекладу і визначає правомірність виділення теорії художнього перекладу і теорії спеціального перекладу.

Теорія художнього перекладу – “найдревніша” з теорій перекладу. Навіть сьогодні багато авторів свої теоретичні положення про переклад розробляють у сфері художньої літератури, тобто в поняттях і термінах літературознавства. Ця обставина є цілком закономірною і її наслідком є широке використання методів порівняльного стилістичного аналізу оригіналу твору і його перекладу. Праці в області теорії перекладу художньої літератури не тільки зробили свій вклад в загальну теорію перекладу, але й започаткували розробку загальнотеоретичних проблем перекладу.

У центрі уваги теорії спеціального перекладу знаходяться терміни і кліше. Терміни групуються за термінологічними номенклатурами, які обслуговують різні галузі знань. Терміни разом з поняттями, які вони позначають, утворюють закриті системи, які слід вивчити, щоб успішно працювати у військовому, економічному, технічному, суспільно–політичному та інших видах перекладу. Незалежно від галузці знань переклад текстів, насичених термінологією і кліше, пов'язаний з єдиним колом проблем, сукупність яких і є теорією спеціального перекладу. Так одна і та ж теорія спеціального перекладу обслуговує діаметрально протилежні області знань: космос і сільське господарство, юриспруденцію і біотехніку. Спеціальний переклад акумулює різні види перекладу, серед яких на перше місце виступають суспільно–політичний, військовий і технічний.

Таким чином, науці про переклад необхідно мати загальну теорію перекладу, яка охоплює все те, що є типовим для будь–якого виду комунікації з використанням двох мов. Науці про переклад важливо мати теорії перекладу, побудовані на специфіці машинного, усного, художнього і спеціального перекладу. Послідовний поділ перекладу, що враховує найсуттєвіші відмінності в самому процесі перекладу, можна представити у вигляді схеми (рис. 1).

Рисунок 1 – Послідовний поділ перекладу

До цього часу йшлося про загальну теорію перекладу і її розділи (письмовий переклад, усний переклад, художній переклад і т. ін.), тобто про абстрактну модель перекладу, яка включає все те, що повторюється в кожному конкретному процесі перекладу. Процес перекладу завжди зв'язаний з двома конкретними мовами. Переклад, конкретизований двома мовами, описується уже не загальною, а частковою теорією перекладу, в рамках якої особливо багато доводиться займатися співставленням двох мов.

Співставлення двох мов, з одного боку, означає повернення в лінгвістику, а з іншого боку, воно надає обширний матеріал для загальної теорії перекладу. За своєю суттю порівняльне вивчення двох мов не є ще теорія перекладу, і воно зводиться до порівняльної граматики, лексикології, стилістики. Порівняльне вивчення двох мов отримує перекладацьку специфіку, якщо воно відбувається в процесі перекладу і якщо порівняння текстів у перекладі стає не самоціллю, а засобом пізнання процесу перекладу. Висновки, отримані в результаті співставлення двох мов з позиції завдань і цілей науки про переклад, мають значення головним чином для часткової теорії перекладу. Співставлення двох мов у перекладі не взагалі, а в конкретному виді перекладу, тобто в машинному, усному, письмовому, художньому чи спеціальному, і є основою

часткової теорії машинного перекладу, часткової теорії письмового перекладу, часткової теорії художнього перекладу і т. ін.

Практичне завдання

Виправте помилки, допущені у процесі комп'ютерного перекладу. У чому різниця між ним та перекладом, здійсненим людиною? Які завдання ви поставили б перед розробниками комп'ютерних програм-перекладачів?

1. RECENT DEVELOPMENTS IN TOURISM

The developments in technology and transport infrastructure, such as jumbo jets, low-cost airlines and more accessible airports have made many types of tourism more affordable. There have also been changes in lifestyle, such as retiree-age people who sustain year round tourism. This is facilitated by internet sales of tourism products. So, many kinds of tourism have been developed.

Sustainable tourism is envisaged as leading to management of all resources in such a way that economic, social and aesthetic needs can be fulfilled while maintaining cultural integrity, essential ecological processes, biodiversity, and life support systems.

Ecotourism, also known as ecological tourism, is responsible travel to fragile, pristine, and usually protected areas that strives to be low impact and small scale. It helps educate the traveler; provides funds for conservation; directly benefits the economic development and political empowerment of local communities; and fosters respect for different cultures and for human rights.

Recession tourism is a travel trend, which evolved by way of the world economic crisis. Identified by American entrepreneur Matt Landau (2007), recession tourism is defined by low-cost, high-value experiences taking place of once-popular generic retreats.

In educational tourism, the main focus of the tour or leisure activity includes visiting another country to learn about the culture, such as in Student Exchange Programs and Study Tours, or to work and apply skills learned inside the classroom in a different environment, such as in the International Practicum Training Program.

Creative tourism has existed as a form of cultural tourism, since the early beginnings of tourism itself. Now it is related to the active participation of travellers in the culture of the host community, through interactive workshops and informal learning experiences.

НЕЩОДАВНІ ПОДІЇ В ТУРИЗМІ

Події в технології і транспортна інфраструктура, як наприклад гігантські струмені, дешеві авіалінії і більш доступний аеропорти зробили багато видів більш придатного туризму. Там також були змінами в стилі життя, як наприклад люди віку відставника, які підтверджують рік навколо туризму. Це

полегшує інтернетівський комерційний продукції туризму. Так, багато видів туризму було розвинене.

Підтримуваний туризм зустрінутий обличчям до обличчя, як, приводячи до управління всіма ресурсами таким чином, що економічні, соціальні та естетичні потреби можуть виконуватися, обслуговуючи культурну цілісність, суттєві екологічні процеси, біологічна варіативність, і життєві виконавчі системи.

Ecotourism, також відомий як екологічний туризм, – відповідальна подорож до крихкого, древньому, і зазвичай захищені області це постарався бути низьким impact і малим масштабом. Він допомагає виховують мандрівника; виділяє кошти для заповідника; безпосередньо приносить вигоду економічному розвитку та політичному повноваженням місцевих товариств; і заохочує ставлення до різних культур і для прав людини.

Туризм спаду – тенденція подорожі, яка еволюціонувала за допомогою світової економічної кризи. Ідентифіковано Американським підприємцем Met Landau, туризм спаду визначають дешеві, високозначимі досліді, що мають місце одного разу популярних родових відступів.

В освітньому туризмі, головний центр турне чи вільної діяльності включає відвідування іншої країни, щоб дізнатися про культуру, як наприклад у Студентських Обмінних Програмах і Вивчають Тури, або, щоб створити і застосувати навички, навчені всередині класної кімнати в різному оточенні, як наприклад у Міжнародному практикумі, навчальним програму.

Творчий туризм існував як форма культурного туризм, починаючи з ранніх почав туризму безпосередньо. Зараз це є в родинних стосунках з активну участь мандрівників у культура рідного суспільства, через діалогові цехи і informal вивчаючи досліді.

2. THE ROLE OF THE HOSPITALITY INDUSTRY IN THE ECONOMY

The role of the hotel business in the modern economy is constantly growing and changing. Economically, the hotel business is considered as a certain set of social relations in the sphere of production, exchange and distribution of products; part of the national economic complex of the country, including certain types of industry production and economic activity; economic science that studies the hotel business as a branch of the economy of the country or region (the economy hotel industry); social science that studies the behavior in the areas of production of hotel product, consumption, distribution and exchange. Economists analyze the processes occurring in these areas, predicting their consequences for individuals, organizations and society as a whole in the processes of production, distribution, exchange and consumption of hotel services.

Modern hotel business as an economic phenomenon has an industrial form; serves as the hotel product and services that cannot be accumulated and transported; creates new jobs and supports often pioneer the development of new areas and promotes the accelerated development of national economy; acts as a mechanism for redistribution of national income in favor of specializing in the hospitality business;

is a multiplier of national income growth, employment and development of local infrastructure and growth of living standards of local population; is characterized by high efficiency and fast return on investment; acts as the effective means of conservation and cultural heritage, as these elements form the basis of its resource base; compatible with virtually all sectors of the economy and human activities, as their differentiation and discretion, and creates the potential difference recreational environment that causes people's needs to change places and cognition. Thus, the hotel business is able to provide an active influence on the economy of the region (or country), in which it develops, its economic, social and humanitarian foundations. Currently, models of economic impact of hotel business in the sphere of the economy are much more complex and not based on theoretical concepts and hypotheses, and on statistical data.

РОЛЬ ПРОМИСЛОВОСТІ ГОСТИННОСТІ В ЕКОНОМІЦІ

Роль hotel бізнесу в сучасній економіці постійно зростає і змінюється. Економічно, hotel бізнес розглядається як певний набір соціальних відносин у сфері виробництва, обмінюють та розповсюдження продукції; частина національного економічного комплексу країни, в тому числі певні види industry виробництва та господарської діяльності; економічна наука, яка вивчає hotel бізнес як галузь економіки країни або регіону (промисловість готелю економіки); суспільна наука, яка вивчає поведінку в областях виробництва hotel продукту, споживання, поширення та обміну. Економісти аналізують процеси, поява в ці області, пророкуючи їх наслідки для індивідуумів, організацій і суспільства як ціле в процесах виробництва, розповсюдження, обмінюють і споживання hotel послуг.

Сучасний hotel бізнес, так як економічне явище має індустріальну форму; служить hotel продуктом та послугами, які не можуть бути накопичені і перевезені; створює нові робочі місця і підтримки часто ріонер розвитку нових областей і просуває прискорений розвиток народного господарства; служить механізмом для перерозподілу національного доходу на користь спеціалізації в бізнесі гостинності; – множник приросту національного доходу, зайнятості та розвитку місцевої інфраструктури і приросту життєвих стандартів місцевого населення; характеризується високоефективною і швидкою окупністю інвестицій; служить ефективним засобом conservation та культурної спадщини, так як ці стихії формують основу його основи ресурсу; compatible фактично з усіма секторами економіки і людських дій, як їх диференціювання і розсуд, і створює розважальне оточення потенційної різниці, яке змушує потреби людей змінити місця і пізнання. Тому, hotel бізнес може забезпечити активний вплив на економіку регіону (або країна), в якому це розвивається, його економічні, соціальні та гуманітарні фонди. На даний момент, моделі економічного зіткнення hotel бізнесу в сфері економіки набагато більше складні і не засновані на теоретичних поняттях і гіпотезах, і на статистичних даних.

3. LEADERSHIP IN HOSPITALITY INDUSTRY

In the beginning of development of the hospitality industry, when a lot of the hospitality organizations were family owned, leadership was associated with ownership. However, with a growth of hospitality organizations, a more broadly based approach to the appointment and development of leaders were needed. The real key to leadership involves developing appropriate personality characteristics and the talents of other members of the organization. Moreover, we can identify some of the most important indicators of the appropriate temperament for leadership. They are: self-control (leaders should be above average in their ability to exercise self-control); sense of value (respect the intangible, spiritual side of life); drive (a strong drive is an advantage in any assignment); moodiness (the manager should be optimistic, cheerful and generally capable of maintaining morale and team spirit); sensitivity (the one who is sensitive to himself is sensitive and to others, so have a high potential to managerial success); defense of ideas (managers should be willing and able to support and defend their own ideas); self-awareness (the person needing less recognition for individual contribution is more successful for managerial success); balance (the ability to defend their ideas and a low degree of self-consciousness, coupled with a high degree of sensitivity to other people).

There are many variables, which underlie the effectiveness of managerial leadership in the hospitality industry, including: the type and nature of establishment, its goals and objectives, and the organizational culture and climate; the characteristic of the manager, personality, attitudes, abilities, value system and personal credibility; the characteristics of subordinates, their needs and expectations, motivation and commitment, and their knowledge, confidence and experience; the basis of the leadership relationship and the type of power and influence; the relationships between the manager and the group, and among members of the group; the type of problem and nature of the manager's decisions; the nature of the tasks to be achieved, the extent to which they are structured or routine, the technology and work organization; the organization structure and systems of management; the nature and influence of the external environment.

The leadership issue still remains not well understood. Leaders have not to be aware of the times, because they are changing faster than we can imagine.

ЛІДЕРСТВО В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

На початку розвитку промисловості гостинності, коли багато організацій гостинності було фамільним володів, лідерство асоційоване з власністю. Однак, з приростом організацій гостинності, більше широко базував підхід до призначення та розвитку лідерів були потрібні. Реальний ключ до лідерства включає розвиток відповідних характеристик особистості і талантів інших членів організації. Крім того, ми можемо ідентифікувати деякі з найголовніших індикаторів відповідного темпераменту для лідерства. Ними є: самовладання (лідери повинні бути вище середньої величини в їх здатності розвивати самовладання); сенс значення (поважайте щось незбагненне, духовна сторона

життя); їзда (сильна їзда – перевага в будь-якому призначенні); сумовитість (менеджер повинен бути оптимістичним, бадьорим і в загальному здатним до підтримання морального стану і зіграності); чутливість (те, хто чутливий до себе чутливий і до інших, так мають високий потенціал до директорського успіху); захист ідей (менеджери повинні бути готові і здатні підтримувати і захищати їхні власні ідеї); володіє самосвідомістю (особа, потрібен менший розпізнавання для індивідуального вкладення, успішніше для директорського успіху); баланс (здатність захистити їхні ідеї і низький ступінь self – свідомості, пов'язав з вищим ступенем чутливості до інших людей).

Є багато змінних, які лежать в основі ефективності директорського лідерства в промисловості гостинності, в тому числі: тип і природа установи, його цілей і завдань, і організаційної культури та клімату; характеристика менеджера, особистості, відносин, здібностей, системи значення і особистої довіри; характеристики підлеглих, їх потреб і очікувань, спонукання і зобов'язання, і їх знання, довіри і досвіду; основа взаємини лідерства і вид влади і впливу; взаємини між менеджером і групою, і серед членів групи; вид проблеми і природа рішень менеджера; природа завдань, які досягнуті, протяжність, до якої вони структуровані або шаблон, технологія і робоча організація; структура організації і системи управління; природа і вплив умови експлуатації.

Результат лідерства все ще залишається не добре зрозумілим. Лідерам не доведеться бути обізнаним про разях, тому що вони змінюються.

4. THE HOTEL COMPLEX AS AN OBJECT OF MANAGEMENT

Our society is made up of all kinds of organizations, such as companies, government, departments, unions, hospitals, schools. They are essential to our existence, helping to create our standard of living and our quality of life. In all these organizations, there are people carrying out the work of a manager. The role of the manager is particularly significant in such social sphere as the lodging industry. The lodging industry is the most important element of the social sphere. It plays the leading part in the increase of the public production and accordingly in the uplifting of living standards.

One can designate the hotel as an enterprise rendering service to the people, which are out of doors. The service of the placing and the nourishment is the leading one at the hotel. The hotel apartments are the basic element of the placing service. They are intended for the rest, sleeping and work of the guests. In additional the placing service includes the service, which is done by the personal of the hotel. These are reception and official registration of the guests, cleaning the rooms and others. The additional service includes swimming-pools, conference halls, hair-dresser's, massage-room and many other things. The hotel is distinguished by the additional service among other hotels. Therefore this service is very important by the forming of the attractiveness of the hotel.

Among the main services of the hotel one can also distinguish the reserving the place, the facilities, the receiving and the service of the exploitation of the apartment fund.

The service of the nourishment, the placing service and the additional service are formed different at the hotels. And so one can designate several types of the hotels.

The peculiarities of the hotel service are: the processes of the production and the consumption are not synchronous (it means that several kinds of service do not connect with the presence of the client (cleaning the rooms)); limited possibility of the keeping; urgency of the service; the broad participation of the staff in the production process; seasonal demand for the hotel service, which has an influence on the loading of the hotel; interdependency between the hotel service and the purpose of the travelling.

КОМПЛЕКС HOTEL ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

Наше суспільство складається з усіх видів організацій, як наприклад компанії, уряд, відділи, об'єднання, лікарні, школи. Вони мають велике значення для нашого існування, допомагаючи створити наш життєвий рівень і наша якість життя. У всіх цих організаціях, є люди, які здійснюють роботу менеджера. Роль менеджера особливо істотна в такій соціальній сфері як квартирна промисловість. Квартирна промисловість – найголовніша стихія соціальної сфери. Вона відіграє провідну частину в збільшенні суспільного виробництва і відповідно під вздиманні життєвих стандартів.

Один може позначити готель як підприємство, що надає послугу до людей, які зовнішні. Обслуговування розміщення та харчування – просування один в готелі. Hotel квартири – основна стихія розміщуючої обслуговування. Вони призначаються для відпочинку, сплячи і робота гостей. У додатковому розміщуюча обслуговування включає обслуговування, яке робить персонал готелю. Вони – прийом і офіційна реєстрація гостей, прибираючи кімнати та інші. Додаткове обслуговування включає басейни, конференц-зали, оформлювач волосся вітрин, масажна кімната та інші речі. Готель видатний додатковим обслуговуванням серед інших готелів. Тому це обслуговування дуже важливо освітою з привабливості готелю.

Серед головних послуг готелю один може також відрізнити збереження місце, кошти, отримання та обслуговування експлуатації кімнатного фонду.

Обслуговування харчування, яка розміщує обслуговування і додаткове обслуговування – сформований different в готелях. І так один може позначити кілька видів готелів.

Особливостями hotel обслуговування є: процеси виробництва і споживання не синхронні (це означає, що кілька видів обслуговування не з'єднуються з присутністю клієнта (убирание кімнат)); обмежена можливість зберігання; настійність обслуговування; широку участь штату у виробничому процесі; сезонний запит на hotel обслуговування, яке має вплив на вантаження готелю; взаємозалежність між hotel обслуговуванням і метою подорожі.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!!!

Програми автоматичного перекладу документів доцільно використовувати:

- при абсолютному незнанні іноземних мов;
- у разі необхідності одержати переклад швидко, наприклад, при перекладі Web-сторінок;
- для створення підрядкового перекладу – чернетки, що використовується для повноцінного перекладу;
- у разі пересилання документів іноземним партнерам.

ТЕМА 3. АДЕКВАТНІСТЬ І ТОЧНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ

Переклад – це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Ця єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності на іншій мовній основі. Шлях до досягнення такої єдності не лежить через встановлення формальних відповідників. Співставлення засобів різних мов, навіть найбільш віддалених, можливе лише шляхом співставлення функцій, які виконують різні мовні засоби. Звідси точність перекладу полягає у функціональній а не формальній відповідності оригіналу.

Це положення вимагає пояснення на конкретному прикладі. У кожній мові існують свої граматичні, лексичні та стилістичні норми, дійсні тільки для даної мови. При переході до вираження думки на іншій мові необхідно знайти такі засоби і, в першу чергу, такі граматичні форми, які б так само відповідали змісту, так само зливалися б з ним, як зливається із своїм змістом форма оригіналу.

Перекладемо фразу, типову для англомовних метеорологічних зведень:

Mist covered a calm sea in the Straits of Dover yesterday.

Недосвідчений перекладач скоріше всього збереже і синтаксичну конструкцію, і порядок слів оригіналу:

Туман покривав спокійне море в протоці Па–де–Кале.

Однак такий переклад навряд чи буде сприйматися читачем як метеозведення.

Структура цього англійського речення різко відрізняється від прийнятого в таких випадках оформлення думки в українській мові. Необхідно знайти в українській мові таку форму, яка б відповідала змісту, складала з ним повну єдність. Для українського метеорологічного зведення набагато звичнішим є використання у цьому випадку двох самостійних речень:

Вчора над протокою Па–де–Кале стояв туман. Море було спокійним.

Хоча на перший погляд такий переклад може здатися "вільним", однак не тільки за змістом, але й за стилем він повністю відповідає оригіналу. Саме в такому перекладі відтворюється єдність змісту та форми. такий переклад ми називаємо адекватним.

Очевидно, що з вищесказаного не можна зробити висновок, що адекватність і точність перекладу – одне і те ж. Адекватність – це більш широке поняття, ніж точність. В поняття адекватність входить передача стилістичних і експресивних відтінків оригіналу. Крім того, навіть при відсутності формальної точності передачі окремих слів та словосполучень переклад в цілому може бути адекватним. А нерідко буває і так, що переклад є адекватним саме завдяки порушенню цієї елементарної і поверхової точності. Коли окремі, дрібні, деколи неперекладні елементи тексту передаються у повній відповідності з ідейно–художнім задумом автора, переклад досягає високого ступеня адекватності.

Практичне завдання

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ

На рівні фонем перекладаються власні імена, назви газет, журналів, організацій. На рівні морфем – такі слова, як ski+er – «лижник». На рівні слова: lady – «дама, леді, жінка»; переклад фразеологічних одиниць, ідіоматичних виразів (pass away, leave the stage, join the majority – «померти»), а також атрибутивні конструкції (solid fuel engine – «двигун на твердому пальному», Dear Sirs – «шановні панове»). На рівні речення – прислів'я та приказки: Time cures all. – «Час – найкращий лікар». На рівні текста – будь-яка послідовність мовних одиниць. Текст характеризується цільністю та завершеністю. Але завжди треба пам'ятати про найбільш адекватну передачу змісту: наприклад, у 19 ст. шосе або дорога могли перекладатися словом «airline», а слово «idiot» у 15 ст. мало значення «сан священника», у 18 ст. – «блазень», а сторіччям пізніше – «ідіот».

КУРЙОЗИ ПЕРЕКЛАДУ

Той, хто вивчає англійську мову, може вживати у своїх перекладах граматично правильний (на його думку!) вираз «The Queen and Her relatives», але британець насилу зрозуміє, що мається на увазі «The Royal Family»; або, приміром, така фраза, як «Герой – виразник ідей автора» була перекладена як «The hero is the loudspeaker of the author» («гучномовець автора»), а в ідеалі потрібно було вжити «mouthpiece». Такі курйози трапляються досить часто. Звернімося до більш тонких матерій: наприклад, якщо для нашого співвітчизника, який не досить добре володіє мовою, різниця між виразами «Don't you want to go?» і «Would you like to go?» не дуже велика, то для британця вона принципова, тому що першу фразу він сприйме як поганий тон. Звичний для нашого ділового спілкування вираз «Які питання вас цікавлять?» нерідко перекладають як «What problems are you interested in?», не враховуючи, що в англійській мові слово «problems» має стійкий негативний відтінок. Правильно це питання буде звучати так: «What issues are you interested in?».

Вправа 1. Чи зможете ви адекватно та точно перекласти наступні речення?

1. He ordered a submarine but he couldn't finish.
2. See my angel standing over there? Isn't he gorgeous?
3. He trained one thousand workers at a clip.
4. Some baby bear tried to arrest me for speeding but I conned him out of it.
5. That means we're home free.
6. "What did you discover?" – "Hot water!"
7. She was just in orbit when she got the letter.
8. It was one of London's famous pea soups.
9. No problem, piece of cake!

ТЕМА 4. ДОСЛІВНИЙ І БУКВАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД

У залежності від ступені володіння перекладачем іноземною мовою процес перекладу може відбуватися по-різному. Перекладач–професіонал розуміє іноземний текст і без перекладу; тому переклад для нього тісно пов'язаний із підбором засобів вираження. У процесі навчального перекладу розуміння іншомовного тексту часто не тільки не може передувати перекладу, але й досягається через переклад або з його допомогою. Перекладачу–початківцю нерідко самому потрібен переклад для повного розуміння оригіналу. Тому для нього процес перекладу складається, принаймні, з трьох етапів: 1) аналіз тексту, що перекладається; 2) чорновий (часто дослівний) переклад; 3) адекватний літературний переклад.

Під дослівним перекладом розуміють відтворення конструкції оригіналу без будь-яких змін і без суттєвої зміни порядку слів у реченні. Під буквальним перекладом слід розуміти переклад по зовнішній (графічній або фонетичній) подібності між іноземним та українським словом або словосполученням, без врахування смислових відмінностей між ними. звідси зрозуміло, що дослівний переклад за певних умов є цілком закономірним явищем, а буквальний не допускається ніколи.

Дослівний переклад, свого роду "фотографія" оригіналу, може служити початковим етапом для розшифровки складних місць оригіналу. Однак, якщо в тексті є синтаксичні конструкції, яких немає в українській мові, то дослівний переклад тільки ускладнить розуміння значення оригіналу.

Наприклад, дослівний переклад наведених нижче речень не сприяє правильному їх розумінню:

He had his photo taken.

Він мав свою фотографію зробленою.

The court martial had the spy shot.

Військово–польовий суд мав шпигуна розстріляним.

Правильний переклад:

Він сфотографувався.

Шпигуна розстріляли за вироком військово–польового суду.

Буквалізм є основною перешкодою в роботі перекладачів–початківців, свого роду їх "дитячою хворобою". Слід розрізняти буквалізм етимологічний, тобто зв'язаний із походженням слова, та буквалізм семантичний, тобто зв'язаний із його значенням.

Етимологічний буквалізм полягає у використанні при перекладі зовнішньо схожого слова чи словосполучення, котре не відповідає за своїм значенням слову або словосполученню оригіналу:

<u>complexion</u> – the natural colour or appearance of the skin on your face	<u>комплекція</u> – будова тіла
<u>decade</u> – a period of ten years	<u>декада</u> – десять днів

manufacturer – a company or industry that makes large quantities of goods	мануфактурник – власник мануфактури
patron – formal someone who uses a particular shop, restaurant or hotel; customer	патрон – начальник, хазяїн, покровитель
landlord – 1. the man that you rent a room, building or piece of land from; 2. a man who owns or is in charge of a pub	лендлорд – (іст) поміщик

Під семантичним буквализмом розуміють використання при перекладі загального, як правило, найвідомішого значення слова або словосполучення замість конкретного:

Слово	Загальне значення	Конкретні значення
man	людина	мужчина, солдат, робітник і т.д.
house	дім	житло, приміщення, будівля і т.д.

Буквальний переклад фразеологічних одиниць призводить в кращому разі до порушення норм української мови, а нерідко і до смислових помилок. Наприклад, фразеологічний зворот:

to call names

перекладається «сварити», а не «називати імена».

Тут слід зупинитися на понятті калька, яке часто плутають з буквализмом. Калька ж особливою формою запозичення шляхом дослівного перекладу. Це є слова або словосполучення, які створені із мовного матеріалу мови перекладу під впливом морфологічної структури іноземного слова чи словосполучення. Калька може бути повною, коли відтворюються всі елементи оригіналу у відповідній формі:

- *a mission of good will* – місія доброї волі;
- *good neighbourly relations* – добросусідські відносини;
- *ammortization of debt* – (деколи) амортизація боргу або частковою, коли спостерігаються деякі розходження у формі:
war effort – воєнні зусилля (однина : множина)

Калькування (як повне, так і неповне) часто зустрічається при перекладі термінів та термінологічних виразів, а також фразеологічних зворотів, у т.ч. приказок і прислів'їв:

- *the air-lift* – повітряний міст;
- *on the brink of war* – на грані війни;
- *better late than never* – краще пізно, ніж ніколи

Однак словотворення при калькуванні не може бути необмеженим. у цьому випадку свого роду корективом є суспільна практика: вона або сприймає кальку, або відкидає її. Прийнята калька фіксується в мові, входить в її склад у

якості слова або словосполучення. Але часто зустрічаються кальки, які існують дуже короткий час і потім зникають. Прикладом такої кальки може бути переклад англійського слова *camelry* (*a force of men mounted on camels* – New Webster's Dictionary, 1993). Це слово перекладалося один час "верлюдерія" (по зразку "кавалерія"), але це слово не увійшло в словник і залишилося лиш мовним жартом (зараз його перекладають «отряд на верблюдах, войска на верблюдах» – Большой англо–русский словарь, 1979).

Калькування – один із шляхів збагачення словника мови, оскільки вона не є порушенням мовних норм, яким буквалізм.

Практичне завдання

Вправа 1. Яка різниця між буквальним та еквівалентним перекладом? Наведіть свої приклади.

Оригінал	Буквальний переклад	Еквівалентний переклад
However, <i>commercial production</i> proved what the <i>opponents</i> of the new <i>technique</i> called in <i>adequate</i> .	Проте <i>комерційна продукція</i> виявилась, як стверджували <i>опоненти</i> нової <i>техніки</i> , <i>неадекватною</i> .	Проте <i>промислове виробництво</i> виявилось, як стверджували <i>противники</i> нового <i>метода</i> , <i>недостатнім</i> .

Вправа 2. Вкажіть лексичні кальки.

- 1) *convention* – конвенція;
- 2) *conviction* – переконання;
- 3) *subdivision* – підрозділ;
- 4) *push-button* – кнопкове керування.

ТЕМА 5. ТИПИ ВІДПОВІДНИКІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Основне завдання перекладача – створення адекватного перекладу, який відтворює як зміст, так і форму оригіналу засобами іншої мови. Основними сходинками, які ведуть до цієї мети, є три типи закономірних відповідників – еквіваленти, аналоги і описовий переклад.

Еквівалент – це постійний рівнозначний відповідник певному слову або словосполученню в іншій мові, який в абсолютній більшості випадків не залежить від контексту.

У різних мовах еквівалентними є, в основному, спеціальні терміни, власні імена, географічні назви, а також позначення історичних, етнографічних та інших реалій, які мають єдиний закріплений традицією переклад в інших мовах. Але не тільки терміни мають постійні відповідники–еквіваленти. Так, *apple* завжди перекладається яблуко, *tiger* – тигр, *fish* – риба. Однак, ці еквіваленти є незмінюваними тільки у прямому значенні і рідше – у переносних. Так, *bad egg* – (перен.) підозріла особа, небезпечний тип; *queer fish* – (перен.) дивак, дивна людина, тобто одного постійного еквіваленту тут немає. У випадку ж *the apple of the eye* – зіниця ока це є еквівалент, оскільки тут ми маємо справу з анатомічним терміном.

Аналіз двомовних словників показує, що тільки окремі конкретні значення слова можуть мати свій еквівалент в іншій мові. Так, наприклад, слово *opposition* перекладається еквівалентом опозиція тільки як політичний термін (у парламентському і партійному житті), але в широкому, нетермінологічному значенні це слово може мати в залежності від контексту різні відповідники (опір, протидія, заперечення, протести і т. ін.) Отже, кожне із часткових конкретних значень слова може мати свій відповідник.

Еквіваленти словосполучень зустрічаються частіше, ніж еквіваленти слова. Словосполучення *the House of Commons* завжди перекладається Палата громад, *common fraction* – простий дріб, *common law* – звичаєве право, тоді як слово *common* не перекладається еквівалентом:

common adj 1) загальний, спільний; 2) громадський общинний; публічний; 3) поширений, загальновідомий; загальноприйнятий; 4) звичайний; простий, елементарний; 5) мат. простий; 6) грубий, вульгарний, банальний; 7) грам. загальний.

Еквівалентами переважно перекладаються стійкі та фразеологічні сполучення. Уже те, що вони часто зустрічаються в мові, спонукає перекладачів шукати для кожного з них постійні відповідники в українській мові. Можливо, такі еквіваленти як люди доброї волі, переговори на найвищому рівні, переговори на близькій відстані не є найкращими, але для перекладача не залишається нічого іншого, як підкоритися тому, що стало загальноприйнятим у мові. Звичайно, мовна норма складається не відразу, і не раз траплялося так, що початковий переклад замінювався іншим. Так, в кінці 1946 року в радянських газетах з'явився термін злочинці війни (від французького *criminels de guerre*). Але дуже скоро він змінився іншим словосполученням – воєнні злочинці.

Другим типом відповідника є переклад з допомогою аналога – одного із декількох можливих синонімів. У будь-якому двомовному словнику іноземному слову звичайно відповідає декілька українських синонімів. Вибір слова з ряду синонімів при перекладі визначається контекстом. Таким чином, якщо еквівалент завжди один, то аналогів обов'язково повинно бути декілька.

Оскільки синоніми можуть бути не тільки смисловими, але й стилістичними, то вибір аналога при перекладі звичайно залежить не тільки від смислового значення слова, але й від його стилістичного забарвлення. Так, дієслово *to cook* перекладається аналогами куховарити, готувати (страву); варити, смажити, пекти, серед яких перших два є стилістичними синонімами, а останніх три – смисловими.

Переклад при допомозі аналога – вищий ступінь з точки зору перекладацької майстерності і методики перекладу. Еквівалент завжди один, і якщо він відомий перекладачу, то зробити переклад неважко. При перекладі аналогом потрібно вміти вибрати з декількох синонімів один, найбільш придатний у всіх відношеннях, причому не завжди його можна знайти у словнику. Про способи вибору слова із синонімічного ряду буде йтися далі. Якщо ж у двомовному словнику немає потрібного значення слова, необхідно звернутися до тлумачного або синонімічного іншомовного словника. Знання іншомовного синоніма-аналога також може наштовхнути перекладача на правильне вирішення завдання.

Так, при перекладі речення:

They have wantonly denied peoples their lawful right of self-determination.

значення слова *wantonly* не можна визначити з допомогою англо-українського словника: *wantonly* – безглуздо, безцільно, без мети; без упину; без будь-якої причини, безпричинно.

Однак *The Concise Oxford Dictionary* дає в синонімічному ряду *wanton* слово *irresponsible*, що і є потрібним нам значенням слова: Вони безвідповідально позбавили народи їх законного права на самовизначення.

Слова-еквіваленти складають особливу категорію у двомовних (перекладних) словниках. В Англо-російському словнику проф. В.К. Мюллера слова, які мають один-єдиний, тобто еквівалентний переклад, складають приблизно 10% всіх слів словника. І часто буває так, що деякі слова, зафіксовані у словнику як такі, що мають еквіваленти, на практиці виявляються несправжніми еквівалентами. Так дієслово *to abbreviate* у словнику перекладається еквівалентом скорочувати. Насправді ж воно може вживатися в значенні урізувати або стискати. Цей приклад свідчить про неповноту варіантів перекладу, які подаються в словниках.

Слова багатозначні, які розпадаються на ряд значень, можуть в залежності від своєї смислової структури мати в українській мові для окремих значень еквівалент, тоді як інші значення цього слова можуть бути представлені аналогами. Так, Англо-український словник М.І. Балла подає такі значення для іменника *object*:

object n 1) предмет; річ; 2) об'єкт; 3) мета; 4) грам. додаток; 5) філос. об'єкт; 6) розм. недоладна людина; незвичайна, безглузда річ

Як бачимо, у двох значеннях (1 та 6) *object* перекладається аналогами, а в чотирьох інших – еквівалентами. Ще один приклад:

cord n 1) віршовка; шнур; шнурок; 2) товста струна; 3) pl перен. окупи, кайдани; тенета; узи; 4) анат. зв'язка; 5) спинний мозок; 6) пуповина; 7) ел. шнур; 8) текст. корд; 9) рубчик (на тканині); 10) pl штани з рубчастого плісу; 11) корд (міра дров)

Таке ж явище спостерігається і серед слів–омонімів. Один з омонімів може мати в українській мові еквівалент, в той час як інші представлені аналогами. Так, іменник *stock* має такі значення, які в українській мові передаються еквівалентами: 1) запас; 2) сировина. Омоніми цього слова перекладаються такими еквівалентами: 1) ложе (рушниці); 2) міцний бульйон; 3) бот. левкой; 4) іст. широка краватка, шарф; 5) pl мор. стапель; 6) pl іст. колодки. Поряд з цим, наступні значення іменника *stock* представлені в українській мові аналогами: 1) опора, підпора; 2) рід, сім'я; 3) порода, плем'я; 4) облігації, цінні папери, фонди.

Серед абстрактних імен ми знаходимо багато таких слів, які у свідомості англійця є єдиними поняттями, в той час як у перекладному словнику вони фіксуються як багатозначні завдяки диференціації цього єдиного поняття в українській мові. Самостійні значення слова розділяються в словниках арабськими цифрами, а значення, отримані в результаті диференціації поняття, розділяються комою або крапкою з комою:

Suggest v – 1) пропонувати, радити; 2) вселяти (думку); навівати; викликати (асоціацію); підказувати (щось); натякати (про щось); наводити (на думку); говорити, свідчити (про щось); означати; 3) висувати як можливу обставину (як можливе припущення).

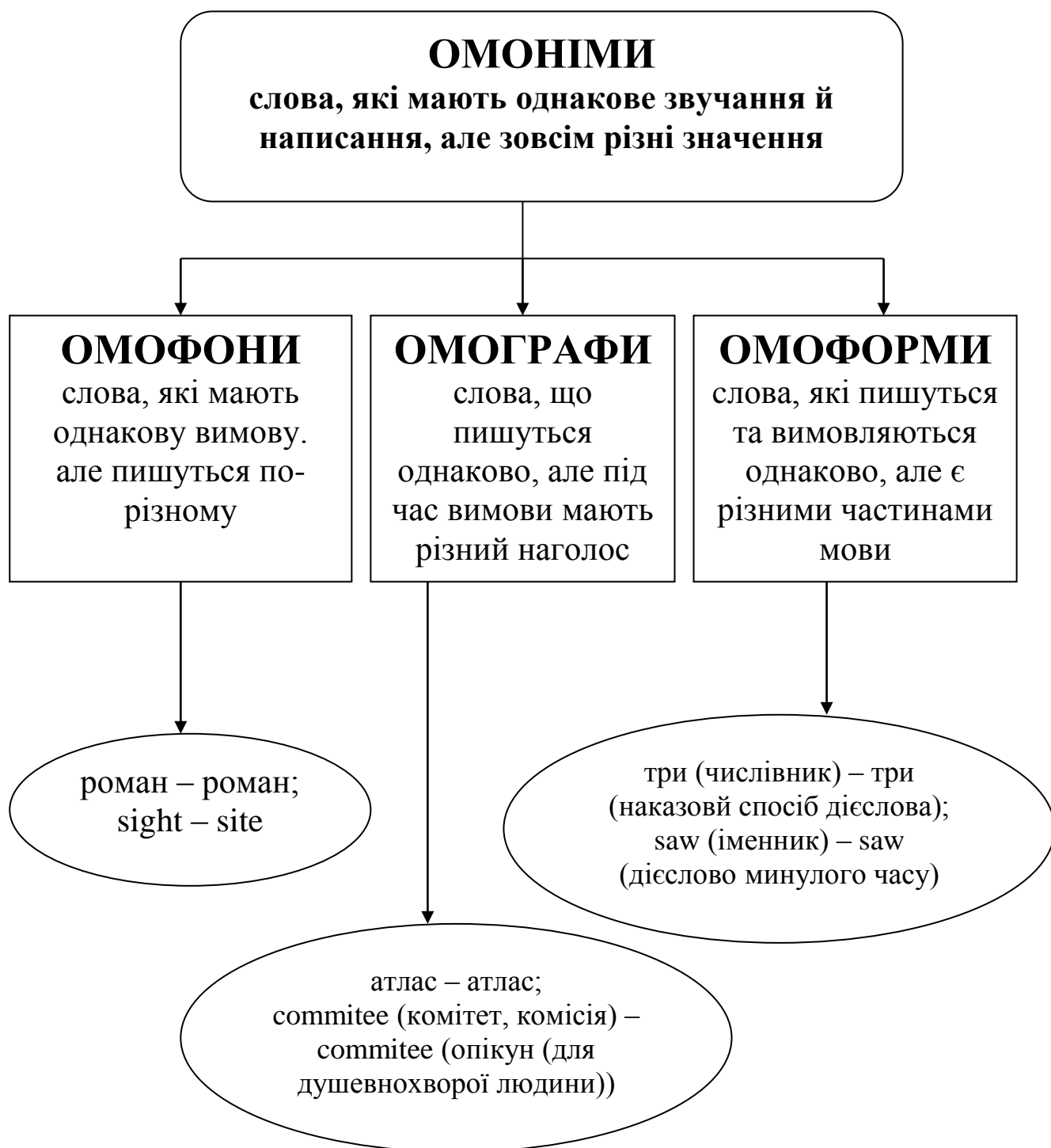
Крім еквівалентів та аналогів в двомовних словниках застосовується ще один спосіб розкриття значення іншомовного слова – пояснювальний або описовий переклад. Як видно з назви, при цьому виді перекладу замість самого слова вживається його пояснення. Такий прийом перекладу або, точніше, інтерпретації слова звичайно застосовується в тих випадках, коли у словниковому складі мови, на яку робиться переклад, немає ні еквівалента, ні аналогів, які відповідають значенню слова чи словосполучення оригіналу. Найчастіше описово перекладаються слова, котрі позначають поняття або явища, які відсутні в нашому житті, а тому вони не мають в українській мові спеціальних слів для їх позначення. Наприклад, *high tea* – вечірній чай із закускою після раннього обіду; *affirmative action* – дії, спрямовані проти дискримінації по відношенню до певних груп населення.

З наведених прикладах видно, що описовий переклад не передає стилістичних особливостей слова і знімає його експресивне забарвлення.

Крім еквівалентів, аналогів і описового перекладу у розпорядженні перекладача є ще один метод перекладу, який є найвищим ступенем перекладацької майстерності при виборі відповідників і в той же час не піддається уніфікації і не фіксується у словниках. Це є контекстуальна заміна і про неї буде йтися окремо далі.

Практичне завдання

Вправа 1. Ретельно вивчіть запропоновану таблицю та доповніть її власними прикладами.

ТЕМА 6. ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОПУСКІВ ТА ВКЛЮЧЕНЬ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ

При перекладі для точної передачі змісту оригіналу часто потрібен пропуск того чи іншого слова або виразу, що пояснюється неспівпадінням засобів вираження у різних мовах.

Коли йдеться про пропуск слів у перекладі, то мається на увазі пропуск тільки повнозначних слів, а не допоміжних чи службових. Так, не можна вважати пропуском той факт, що ми не перекладаємо допоміжні та напівдопоміжні дієслова. Вони хоч і не перекладаються окремо, але знаходять те або інше вираження при перекладі в обраній формі слова.

Наприклад: *I have read your book.* – Я прочитав вашу книжку (форма Present Perfect передана в українській мові доконаним видом дієслова).

He threw the door open. – Він розчинив двері (значення аналітичної конструкції to throw open передається вживанням суфікса роз–).

Повнозначні слова пропускаються при перекладі у тих випадках, коли в англійському тексті вони необхідні як елемент структури для зв'язку окремих частин, а в українському тексті вони є зайвими:

He received and answer to say/saying that his friend was coming to see him.

Він отримав відповідь, що його товариш збирається відвідати його.

Six o'clock saw the President of the board enter his study.

Рівно о шостій голова правління увійшов до свого кабінету.

У більшості випадків можливість (а деколи і необхідність) пропуску слова або навіть деколи і декількох слів залежить від умов контексту, які важко піддаються узагальненню. Деколи в перекладі є можливим пропустити цілу смислову групу, наприклад:

In summer he usually wore a flannel suite that always creased in the wrong places and never in the right ones.

Влітку він звичайно ходив у фланелевому костюмі зі складками завжди не там, де треба.

Разом з тим, ні один значущий елемент речення не може бути пропущений, якщо це шкодить точності передачі змісту або стилю оригіналу. Ніякі довільні скорочення, які викликаються звичайно складністю розв'язання тієї чи іншої перекладацької задачі, при перекладі не допускаються.

Так само не допускаються і довільні додавання до тексту. Такі додавання не тільки спотворюють стиль автора, але й деколи призводять до фактичних та смислових помилок. Наприклад, у романі У. Теккерея «Ярмарок пихи» автор у характерній для нього спокійній манері пише:

We must now take leave of Arcadia ... and travel back to London to inquire what has become of Miss Amelia.

Російський перекладач XIX століття І. Введенський перетворює цю досить флегматичну оповідь у шалений галоп:

Марш! Марш! По залізній дорозі, в Лондон, на Россель Сквер, к старикам Седли ...

Крім того, перекладач забуває, що дія роману відбувається у 1815 році, коли залізниця ще не було.

Таке трактування оригіналу, внесення в переклад яких би то не було невиправданих оригіналом поправок і доповнень не повинно допускатися.

Однак, відмінності між мовами в області граматичної будови і словарного складу, а також фразеології та стилю нерідко викликають необхідність додавання слів, а деколи і цілих виразів, яких немає в оригіналі. Ці додавання у перекладі можуть бути виправдані:

- застосуванням описового перекладу;
- у випадку логічного розриву в думці в тексті оригіналу;
- міркуваннями стилістичного порядку;
- прийомом компенсації втрат.

Усі перераховані вище прийоми є засобами досягнення єдиної цілі – адекватності перекладу.

Практичне звання

Вправа 1. Проаналізуйте наведені приклади закономірностей пропусків (omissions) при перекладі та складіть власні 5 речень для ілюстрації.

При перекладі для точного передавання змісту оригіналу часто потрібен пропуск того чи іншого слова або виразу, що пояснюється неспівпадінням засобів вираження у різних мовах. Коли йдеться про пропуск слів у перекладі, то мається на увазі пропуск тільки повнозначних слів, а не допоміжних чи службових. Так, не можна вважати пропуском той факт, що ми не перекладаємо допоміжні та напівдопоміжні дієслова. Вони хоч і не перекладаються окремо, але знаходять те або інше вираження при перекладі в обраній формі слова. Наприклад: I have read your book. – Я прочитав вашу книжку. (форма Present Perfect передана в українській мові доконаним видом дієслова). He threw the door open. – Він розчинив двері. (значення аналітичної конструкції *to throw open* передається вживанням суфікса *роз-*).

Повнозначні слова пропускаються при перекладі у тих випадках, коли в англійському тексті вони необхідні як елемент структури для зв'язку окремих частин, а в українському тексті вони зайві: He received and answer to say/saying that his friend was coming to see him. Він отримав відповідь, що його товариш збирається відвідати його. Six o'clock saw the President of the board enter his study. Рівно о шостій голова правління увійшов до свого кабінету. У більшості випадків можливість (а інколи і необхідність) пропуску слова або навіть кількох слів залежить від умов контексту, які важко піддаються узагальненню. Інколи в перекладі є можливим пропустити цілу смислову групу, наприклад: In summer he usually wore a flannel suite that always creased in the wrong places and never in the right ones. Влітку він звичайно ходив у фланелевому костюмі зі складками завжди не там, де треба.

Вправа 2. Перекладіть подані тексти українською мовою. У яких випадках ви використаєте пропуски або включення?

MARCO POLO was the first person to travel the entire 8000 km length of the Silk Route, the main trade link between Cathay (China) and the West for over two thousand years. He was born in Venice, the son of the merchant. In 1271, when he was 17, he set off for China. The journey took him 4 years. His route led him through Persia, Afghanistan, and Mongolia. He travelled by boat, but mainly on horseback, and he frequently got lost. He was met by the emperor Kublai Khan. He was one of the first Europeans to visit the territory, and he travelled extensively. He went over mountain ranges, down rivers, and across deserts.

He stayed in China for 17 years. When he left, he took back a fortune in gold and jewellery. He arrived back home in 1295. He wrote a book called **The Travels of Marco Polo**, which gave Europeans their first information about China and the Far East.

TOMMY WILLIS, backpacker in Asia

Tommy Willis is in Fiji. He's on the ninth-month backpacking trip round south-east Asia. He flew into Bangkok 5 months ago. Since then, he's been to Vietnam, Hong Kong, South Korea, and climbed to the summit of the mount Fiji in Japan. He's been staying in the cheap hostels, along with a lot of other young people. "I've met a lot of really great people, but it hasn't all been easy", said Tommy. "I've had diarrhea a few times, and I've been pickpocketed once. I've also been mugged, which was really scary". Apart from that, his only worry is the insects. He's been stung all over his body.

He's been travelling mainly by public transport – bus, train, and ferry, but when he's been able to afford it, he's also taken the occasional plane.

He's looking forward to taking things easy for another week, and then setting off again for Australia. "Once you've got the travel bug, it becomes very hard to stay in the same place for too long", he said.

Вправа 3. Використайте експлікацію (описовий переклад).

I. 1. The Candle Auction. 2. Whistle stop speech. 3. Sidesman. 4. Jet-lagged. 5. Pilgrim fathers. 6. The Union Jack. 7. Stars and Stripes. 8. Shepherd's pie. 9. Tommies (Tommy Atkins). 10. Kiwis. 11. Yankees. 12. Collective (party) membership. 13. Inner Cabinet. 14. Bull's eye. 15. The battle of Britain. 16. "Blue Book". 17. The Ladies Gallery (in British Parliament).

II. 1. Пампушки. 2. Стати на рушник. 3. Лежанка. 4. Весільний батько.

Вправа 4. Перекладіть наступний текст, звертаючи увагу на можливість скорочень та спрощень.

Ancient Athenian navy yards kept careful lists of equipment for their trireme fleet. Those lists that survive revealed two different lengths of oar, 13 feet and 13 feet

10 inches, the shorter being used toward the narrow bow and stern of the vessel. Aristotle compared their splayed-out pattern to the fingers of the hand. From Athenian accounts it is clear that a trireme was not for positioning alongside other craft for boarding and capture, in the style of Hollywood sea battles. It was a fast seaborne missile, its ramming beak, reinforced with bronze, being used to hit other craft to hole and flood them. Triremes were day sailors and carried only a handful of soldiers (14 in all) with a partial deck canopy to shield the top oarsmen from sun and rain and from enemy javelins. Oarsmen customarily were free citizens. As the Greek historians Herodotus and Thucydides both relate, the Athenians and their allies, with a brilliant use of triremes, beat off the Persians at the Battle of Salamis in 480 BC. If the Greeks had lost, many ideas of government, of philosophy, of culture taken for granted today would have died with them.

Вправа 5. Експлікуйте, де це можливо, інформацію першоджерела під час перекладу українською мовою.

1. Isaac Newton contributed to many branches of human thought, among which physics and mathematics were the fields in which he contributed substantially.
2. Nokia was also the first mobile with a T9 predictive text, that made SMS a piece of cake.
3. The most popular version of Murphy's Law is "Anything that can go wrong will".
4. In the Bay of Biscay off France a minisubmarine found giant oyster 20 cm (8 inches) across; in the Mediterranean another found gardens of sponges around a cold seep where methane leaks from the sea floor.
5. Richard Branson was the 9th in the Sunday Times Rich list 2006, worth just over 13 billion.
6. In 2006, Branson formed Virgin Comics and Virgin Animation.
7. His high public profile often leaves him open as a figure of satire – the 2000 AD series Zenith featured a parody of Branson as a super villain, as the comics' publisher and favoured distributor.
8. Of the two brothers, Tom Watson, Jr. was seen to make the most obvious impact on IBM as a whole.
9. In his original book, Tom Watson, Jr. made it clear that almost everyone in IBM opposed his decision to invest in the development of computers.
10. In particular, IBM's technical experts condemned it. Even the supporters of the new technology underestimated the potential.
11. Dubbed the Hamburger King, Kroc was included in the TIME 100 list of the world's most influential builders and titans of industry and amassed a \$500 million fortune during his lifetime.
12. Since Microsoft's founding in 1975 and as of 2006, Gates has had primary responsibility for Microsoft's productive strategy.
13. In 1998 United States v. Microsoft case, Gates gave deposition testimony that several journalists characterized as evasive.
14. Gates has been number one on the "Forbes 400" list from 1993 through to 2006 and number one on *Forbes* list of "The World's Richest People" from 1995 to 2006 with 57 billion U.S. dollars.
15. At the bottom of the ladder, workers are so powerless that simply getting the minimum wage they are entitled to can be a struggle.
16. A thriving population is the biggest contributor to a country's growth.
17. Plan and practical are the footsteps toward perfection.
18. Mars is located 1.52 AU away from the Sun, due to which its temperature ranges between -82 to 0 °C, making it a cold and lifeless planet.
19. Hooke's work in orbital dynamics is also of significance.

20. Howard Hathaway Aiken, born in 1900, was an American engineer who invented the first large-scale automatic computer and who trained many persons who became outstanding in the field. 21. Companies also allow continuing technical education to upgrade their knowledge and skills. 22. The movement of English around the world began with the pioneering voyages to America and Asia, continued with the 19th c. colonial developments in Africa and the South Pacific.

ТЕМА 7. ВИДИ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Лексичне значення слова не є однорідним. У лексикології під цим поняттям об'єднують:

- предметно–логічне;
- номінативне;
- емоційно–експресивне;
- контекстуальне.

Предметно–логічне значення слова, яке також називають основним або прямим, – це вираження словом загального поняття про предмет або явище через одну із його ознак. Слова–поняття, які мають предметно–логічне значення, найчастіше представлені у словниках декількома аналогами.

Номінативне або називне значення слова називає окремо взятий предмет. Оскільки номінативне значення мають власні імена, географічні назви, реалії, тобто слова–назви, а не слова–поняття, то природно, що саме слова цієї категорії звичайно перекладаються постійними рівнозначними відповідниками, тобто еквівалентами.

Експресивне значення може бути закладене у самій семантиці деяких слів. Візьмемо, для прикладу, такі англійські слова як *mother*, *radiant*, *to love* або українські батьківщина, ласкавий, веселий. Експресивне значення слова викликає почуття, емоції, певне відношення до даного предмету або явища. Такі слова як радість, веселий, війна, сумувати звичайно викликають у всіх людей однакові емоції. Можна сказати, що такі слова мають об'єктивне експресивне значення. Об'єктивне експресивне значення може також вижатися і формою слова, суфіксом, що надає слову емоційного відтінку – рученька, ручисько; *doggie*, *brooklet*.

Як правило, у поетичному творі автор намагається уникати слів, позбавленого експресивного значення. Так, у поемі "Мідний вершник" О.С.Пушкін жодного разу не називає Петербург, де відбуваються описувані події, Петербургом. Це або Петрополь, або Петра творенье, або град Петров, або Петроград (зауважимо, що у О.С.Пушкіна слово Петроград – поетичний неологізм. Санкт–Петербург було перейменовано у Петроград у 1915 році, підчас війни з Німеччиною). Усі наведені синоніми мають одне і те ж експресивне значення, але їх експресивні відтінки різні.

Однак, у багатьох випадках воно не є якістю, яка притаманна даному слову за його природою. Експресивне значення може отримувати також слово номінативного значення, якщо воно вжите у незвичайній функції, у незвичайному оточенні. Навіть власні імена та географічні назви можуть набувати експресивного значення:

to pass the Rubicon – перейти Рубікон, прийняти важливе рішення

to meet one's Waterloo – зазнати поразки.

Емоційне значення може бути суб'єктивним, коли воно виражає індивідуальне відношення мовця до предмета або дії.

В експресивному значенні завжди проявляється суб'єктивна оцінка – позитивна або негативна. Особливо яскраво емоційне значення виражене у

прикметниках. У виборі прикметника уже відображається суб'єктивне відношення до описуваного предмету або явища, оскільки прикметник виділяє якусь одну ознаку предмета. Підсилення експресивного значення прикметників нерідко відбувається за рахунок ослаблення предметно–логічного значення, що розширює можливості сполучення прикметників зі словами. У деяких прикметників і утворених від них прислівників предметно–логічне значення зникає майже повністю, і тоді вони можуть перетворюватися у слова–підсилювачі (*intensives*):

jolly (*good fellow*) = *very* – основне значення радісний, веселий; приємний;

awfully (*nice*) = *very* – основне значення жахливо

Цього не можна не приймати до уваги при перекладі.

Експресивне значення не завжди супроводжує предметно–логічне.

Деколи воно з'являється лише у певному контексті. Наприклад, у реченні

China is a large country.

слово *country* має лише предметно–логічне значення:

Китай – велика країна.

А в реченні

We are ready to do our best for our country.

це слово набуває експресивного значення. У наведеному контексті воно явно має значення батьківщина:

Ми готові зробити все для своєї батьківщини

Таким чином, завдяки набутому експресивному значенню одне і те ж слово може перекладатися різними способами.

Прикметники, що мають експресивне забарвлення і надають висловлюванню емоційного забарвлення, вимагають перекладу словами, рівноцінними їм в експресивному плані. Вони перекладаються ніби більш "вільно", ніж прикметники, що не мають емоційного значення:

the ghastly blunder of the Suez war

Словникове значення прикметника *ghastly*:

1) страшний, жахливий; 2) примарний, облудний; 3) мертвотний, мертвотно–блідий; 4) похмурий; 5) смертельний.

Сильне експресивне значення слова *ghastly* у сполученні із слово *blunder* дає перекладачу підстави перекласти його більш виразним словом жахливий, фатальний.

Слово із одним і тим же предметно–логічним значенням у різних мовах може набувати в них різного експресивного значення, що необхідно враховувати при перекладі. У фразі

The endless resolutions adopted by the National Peace.

Слово *endless* не можна перекладати словом безконечний, оскільки цей український прикметник звичайно надає слову негативного забарвлення (занадто довгий; той, що набрид; одноманітний). Тому прикметник *endless* слід перекласти словом численні, котре не несе в собі негативної оцінки і не спотворює відношення комуністичної газети *Daily Mirror* до Національного комітету захисту миру. Перекладач повинен пам'ятати, що співпадіння

предметно–логічного значення не завжди означає співпадіння експресивного, а тому слід дуже уважно відноситися до експресивного значення слова, оскільки воно може викликати як позитивні, так і негативні асоціації – факт, який має велике значення для перекладу.

І, на завершення, контекстуальне значення слова – це значення, яке реалізується тільки у певному контексті і яке не фіксується у словниках. Його знаходження є найбільш складним завданням при перекладі, оскільки воно, як правило, не може бути наперед передбаченим і зафіксованим у словнику.

Перекладачу необхідно пам'ятати, що контекстуальне значення – це часткове, побічне значення слова, яке реалізується лише у певному контексті. Воно далеко не завжди співпадає із загально прийнятим і найбільш розповсюдженим значенням слова.

At that time, the silk workers were carrying on a strike in some 150 mills and shops. The American Federation of labor claimed 6,783 strikers, and the Communists 5,000. These doubtless overlap.

Словникове значення слова *overlap* «частково перекривати, накладатися» у даному випадку не підходить. Контекстуальне значення – «бути членом обидвох організацій» – правильно розкриває зміст фрази:

У той час у шовкопрядильній промисловості США розпочався страйк. Ним були охоплені близько 150 шовкопрядильних та шовкоткацьких фабрик. За даними Американської федерації праці страйкували 6 783 чол., за даними Компартії – 5 000. Без сумніву, частина страйкуючих були членами обидвох організацій.

Слід наголосити, що контекстуальне значення слова, хоч воно і непостійне, не є випадковим. Такі значення не фіксуються у словниках, але є ніби "закладені" у слові, будучи його потенційними значеннями, які можуть виявлятися в залежності від контексту. Тому між контекстуальним значенням і основним предметно–логічним значенням завжди існує зв'язок, і перекладач може легко "перекинути місток" від значення, поданого у словнику, до значення, яке виникає контекстуально.

In an atomic war women and children will be the first hostages.

Англо–український словник дає тільки одне значення слова *hostage* – заручник. У наведеному прикладі це слово очевидно набуває значення жертва. Це контекстуальне значення потенційно закладене в логічному, оскільки закладник може загинути, стати жертвою.

Жінки і діти стануть першими жертвами в атомній війні.

Слід звернути особливу увагу на роль контексту при перекладі десемантизованих слів, тобто слів, які набули дуже широкого значення завдяки тому, що вони вживаються у найрізноманітніших лексичних словосполученнях, наприклад, слова *a thing, a point, a case, to fail, a failure, facilities, a matter etc.* У деяких випадках ці слова виконують тільки граматичну функцію і вживаються у ролі так званих опорних слів (*prop-words*), як, наприклад, у сполученні *poor thing*, де іменник *thing* є опорним словом, і все словосполучення може бути перекладене українським словом *бідолаха*, *сердешний*. Завдяки невизначеності свого значення такі десемантизовані слова мають дуже широку сполучуваність,

що своєю чергою ще більше сприяє їх десемантизації. Тому переклад їх звичайно повністю залежить від контексту.

Ще один приклад:

a point of interest – цікаве питання; цікавий момент (у даному випадку для перекладу вжито десемантизоване українське слово момент).

Her case is different. Її справа/випадок полягає зовсім в іншому.

Часто контекст не обмежується одним–двома реченнями. Деколи при перекладі доводиться брати до уваги більш широкий контекст – декілька речень, абзац, розділ, а то й весь твір в цілому. Так, наприклад, у розділі 53 роману "Ярмарок пихи" У.Теккерей описує, як, несподівано повернувшись з боргової тюрми, Родон Кроулі застає свою дружину з лордом Стайном. Автор пише про неї:

The wretched woman was in a brilliant full toilette.

В Англо–українському словнику М.І. Балла серед значень слова *wretched* знаходимо:

1) нещасний, жалюгідний; 3) мерзенний, огидний.

Який же з цих двох варіантів обрати? Протягом всього роману У.Теккерей виступає як мораліст. Він засуджує аморальність знаті, негативно відноситься до безпринципності Беккі Шарп. Керуючись цим, на нашу думку, перекладач повинен вибрати друге значення слова *wretched*. Без звертання до широкого контексту, перекладаючи це слово як нещасна, перекладач зробив би грубу помилку.

Таким чином, перекладач завжди повинен звертатися до контексту для розкриття значення слова і адекватної його передачі у перекладі.

Практичне завдання

Вправа 1: Порівняйте поданий текст з його перекладом, звертаючи увагу на контекстуальне значення. Визначте, чим можуть бути спричинені варіанти перекладу одного й того ж терміну. Запропонуйте свої варіанти.

Air Pollution... Cause and Effect

One of the traits that distinguishes humans from other forms of life is our ability to adapt to varying habitat. People populate this planet from the coldest Arctic regions to the steamiest rain forests. We've even made our environment portable for short periods of time, such as in space or ocean exploration. This entire aside, however, the plain truth remains that we cannot create the elements of our environment essential to our survival: air and water. It was realisation of this, coupled with the rapid increase in manufacturing and technology and the accompanying pollution that prompted researchers and government officials to take a good look at the consequences of air pollution.

Переклад:

Забруднення повітря ... Причина і наслідок

Одне з найважливіших відмінностей людини від інших форм життя полягає в нашій здатності адаптуватися до мінливих умов середовища проживання. Люди населяють планету всюди: від Арктики з її вічним холодом до вологих тропіків з вічною парною лазнею тропічних лісів. Людина викручується навіть транспортувати навколишнє середовище на короткий термін, наприклад для проведення досліджень в космосі або світовому океані. Однак, незважаючи на всі ці досягнення, слід визнати найпростішу істину: ми не здатні створювати найважливіші компоненти природи, необхідні для підтримки життя, – повітря і воду. Усвідомлення цього, укупі зі стрімким розвитком виробництва і техніки і не менш стрімким забрудненням природи, поставило вчених і державних діячів перед необхідністю оцінити наслідки забруднення атмосфери.

ТЕМА 8. ВИБІР СЛОВА ІЗ СИНОНІМІЧНОГО РЯДУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Існування в мові лексичної синонімії ставить перед перекладачем особливі завдання. Абсолютних синонімів дуже мало. Крім того, синоніми не завжди можуть замінити один одного. Вони можуть бути придатними в одному контексті і виявитися непридатними в іншому. При аналізі та виборі одного із синонімів необхідно розрізнити синоніми:

- смислові (ідеографічні), які відрізняються відтінками значення, ступенем інтенсивності вираження поняття;
- стилістичні, які відрізняються емоційною забарвленістю або відношенням до різних стилів;
- фразеологічні, які відрізняються своєю сполучуваністю з іншими словами.

У двомовному словнику звичайно синоніми, що представляють різні значення і відтінки значень слова, розділені арабськими цифрами, крапкою з комою, комою.

Як приклад диференціації смислових синонімів проаналізуємо статтю *design* в Англо–українському словнику М.І.Балла: *design* 1. n 1) задум; намір, план; 2) часто рl злий намір (умисел); 3) рел. боже провидіння; 4) мета; 5) творчий задум, проект; 6) креслення. ескіз, конструкція; 7) малюнок, візерунок; 8) дизайн; композиція; 9) твір мистецтва.

Як бачимо, всередині синонімічного ряду 1) значення намір і план розділені комою, в той час як значення задум і намір – крапкою з комою. Перших два згаданих синоніми, очевидно, є ближчими за значеннями, ніж друга пара. У всіх інших синонімічних рядах (крім 8) подаються синоніми, близькі за значеннями.

Для співставлення смислових та стилістичних синонімів розглянемо словникову статтю *delay* з того ж словника: *delay* 1. n 1) затримка; припинення; 2) відкладання, відстрочення; 3) уповільнення; зволікання

Ці три ряди синонімів відрізняються як за смисловими відтінками (наприклад, затримка і припинення; уповільнення і зволікання), так і у стилістичному плані. Зволікання характеризується більш високим стилістичним забарвленням, а відстрочення – своїм книжно–офіційним забарвленням. Отже, ці синоніми стилістичні. Оскільки слово зволікання у сучасній українській мові вживається тільки у сталих зворотах (без зволікання, справа не терпить зволікання), його слід вважати фразеологічним синонімом слова відкладання.

У зв'язку з особливостями свого історичного розвитку англійська мова надзвичайно багата синонімами. Це синонімічне багатство англійської мови широко використовується у всіх стилях письмового мовлення. Синоніми вживаються для підсилення висловлювання, для уточнення поняття, для уникнення повтору тощо.

Покажемо на прикладах різне використання синонімів і можливий їх переклад українською мовою в залежності від їх функції в реченні.

Джон Голсуорсі, "Сага про Форсайтів". Описуючи одного з героїв, Босіні, яким його бачить інший герой, молодий Джоліон, автор використовує два синоніми, які відрізняються відтінком значення і ступенем інтенсивності:

The man was unusual, not accentric, but unusual.

Прикметник *unusual* має значення незвичайний, дивний. У даному контексті його слід було б передати українським словом незвичайний, але з міркувань милозвучності (невдале близьке співзвуччя слів незвичайний і ексцентричний) доводиться вдаватися до описового синоніма – не такий, як всі:

Ця людина не така як всі, у ньому не було нічого ексцентричного, просто він саме не такий, як всі.

Наступна послідовність синонімів явно має емоційний характер:

This conscious, deliberate, calculated policy ...

Перекладач повинен зберегти у перекладі наростання інтенсивності значення, яке так явно відчувається в англійському реченні:

Ця свідомо, умисно, наперед продумана/розрахована політика ...

Було б помилкою вважати, що в кожному окремому випадку синонім виконує тільки одну функцію. Часто синоніми вживаються одночасно і для уточнення, і для підсилення поняття:

In other words, for 110 French killed, over 5,000 Algerians have been massacred. Іншими словами, за 110 вбитих французів було знищено більше 5 тисяч алжирців.

Слово *massacred* вказує на масове кровопролиття, тому, протиставляючи число вбитих французів величезному числу вбитих алжирців, автор статті протиставляє синоніми *killed* і *massacred*. Але, крім того, слово *massacred* додатково виражає відношення автора статті до описуваних подій.

Синоніми в англійській мові вживаються настільки широко, що в ній утворилися традиційні синонімічні парні словосполучення. Такі парні словосполучення зустрічаються у всіх стилях мови.

Традиційні синонімічні пари часто не зберігаються у перекладі, деколи через відсутність відповідного синоніма в українській мові, інколи ж тому, що така пара може сприйматися в українській мові тільки як плеоназм.

The purposes of Western nations in pouring arms into the Middle East have been open and unconcealed. Західні держави ніколи не приховували своїх цілей, поставляючи зброю на Близький Схід

Прислівник ніколи частково передає емфазу, яка створена в англійській мові синонімічною парою, котра не може бути збережена у перекладі (відкриті і неприховані).

Парні синоніми не завжди зберігаються і при перекладі дипломатичних і юридичних документів, що вимагають максимальної точності:

just and equitable (peace) – справедливий (мир) *null and void* – недійсний
The proposal was rejected and repudated. Пропозиція була відхилена.

Через особливості розвитку англійської мови синонімічні пари і ряди часто утворюються із слів різного походження – германського і романського:

слова германського походження	слова романського походження
<i>begin</i>	<i>commence</i>
<i>book</i>	<i>volume</i>
<i>strong</i>	<i>violent</i>

Звичайно слова романського походження є книжними, а слово германського – стилістично нейтральним. Перекладач повинен звертати увагу на приналежність слова до певного словникового пласту, оскільки це має велике значення при перекладі таких пар.

Слід відзначити так звані контекстуальні синоніми, тобто слова, які не є синонімами у власному значенні слова, але які сприймаються як такі у даному контексті. У контексті може виявитися потенційне значення слова. Цим фактом і пояснюється виникнення контекстуальних синонімів.

This stern, sordid and grinding policy

Словникове значення цих прикметників: *stern* – суворий *sordid* – відштовхуючий, підлий *grinding* – важкий; той, що вимучує; виснажливий

Слово *stern* у цьому синонімічному ряду є стрижневим, і у сполученні з ним прикметники *sordid* і *grinding* стають його синонімами з більш інтенсивним значенням:

Ця суворя, жорстока і антигуманна політика.

Було би помилково вважати, що вибір синонімів стосується лише лексики. Нерідко буває так, що знайдений смисловий відповідник слову оригінала не може бути використаний через невідповідність граматичної форми слова. У таких випадках треба знайти інший, відповідний даному контексту граматичний синонім. У газеті Times в статті про розгром французької армії після седанського прориву (1940 р.) була така фраза:

An incompetent or treacherous officer failed to destroy the Rhine bridge.

Практичне завдання

Вправа 1. Виберіть варіантний відповідник під час перекладу.

1. Advance of science, advance of the army. 2. A blind cat, a blind attack. 3. To launch a rocket, to launch a ship, to launch an attack, to launch a product. 4. Waves travel. The train travels. A man travels. 5. To put off; to put on; to put over; to put through. 6.

Вправа 2. Перекладіть речення з багатозначними словами.

1. The relation model is implemented in database where a relation is represented by a table, a tuple is represented by a row, an attribute is represented by a column of the table, attribute name is a name of the column such as “identifier”,

“name”, “city” etc., attribute value contains the value for column in the row, constraints are applied to the table and form a logical schema. 2. The candidate key cannot contain null value and should always contain a unique value. 3. A foreign key is a primary key for other table, in which it uniquely identifies a record. 4. The sprawling cities do offer an attractive pattern of development. 5. The age old concept of a feeling of belonging or community welfare have eluded modern sprawling cities. 6. Choosing urban lifestyle against rural living, is a fading option for many people. 7. Paradigm shifts in science and revolutionary leaps in technology are frequently coterminous with political and military upheavals. 8. These quakes portend the emergence of new organizing principles and novel threats. 9. The concept of thinking machines appears in Greek myths like the “Talos of Crete”. 10. Emotions that often intercept rational thinking of a human being are not a hindrance for artificial thinkers. 11. This concept of an action at a distance proved to be the undoing of Newton’s theory later and which was overthrown by Einstein’s theory of “General Relativity”. 12. Imagine robots working in hospitals. Do you picture them showing care and concern towards the patients? 13. Imagine intelligent machines employed in creative fields. Do you think the robots excel in such fields? 14. Architectural rendering or architectural illustrations actually mean the presentation of the various plans or options prepared by the architect for his/her client. 15. With the help of 3D Max, one can get actual feel of the place. 16. This helps in giving a realistic touch and also involves the creative conceptualization of various graphic designers, multimedia artist and other experts from the field of design and architecture. 17. Since the suggestions can be implemented immediately, the entire process saves a lot of time for both the parties. 18. Architectural rendering going the digital way has infused a new life into this field. 19. To enter this field, one obligatory needs to have strong technical knowledge of computers. 20. Isaac Newton’s laws of motion defined the concept of inertia and force. 21. Classicism, as we now call it, is a pattern of taste to be found in all the major European states in the eighteenth century.

Вправа 3. Перекладіть речення з емпатичними конструкціями.

1. In reciting a passage of a light and humorous character it is by no means unusual for a man with an average voice to have a range of intonation of over two octaves. 2. It is this very silence of the poet that makes the verse all the more eloquent. 3. Only in this last work does the author show what he might have done, had he used his genius rightly. 4. These plays were not high either in their humour or in literary worth, but they did represent a distinct advance towards regular drama. 5. It was not the classics themselves as much as the works of Italy and France above mentioned, which had so important an influence on the poets to be presently considered, particularly on Chaucer. 6. Fragmentary though our knowledge is of the total achievement of the Greek sculptors, we need have no doubt that from what does remain we can estimate quite accurately the full strength and weakness of Hellenistic sculpture at any point between its origins and its final decay. 7. The basis of man’s social activity is labour. It is in and through labour that man first of all enlarges his perceptions and first of all begins to use his brain to think — to form ideas and to

communicate them, to develop thought and language. 8. In no wise inferior in importance to the art stations of Southern France are those of Northern. Here, near Santillana del Mar is the cave of Altamira, which has been not unaptly termed "The Chapel of Palaeolithic Art". 9. However much the Emperor and the Crusader princes might quarrel over their ultimate rights and the distribution of conquests to come, there could be no dissension about the opening stages of the campaign against the infidel. 10. These novels are by no means forgotten at the present day, and might not improbably have a return of their popularity, which was at one time great. 11. It is as our perceptions increase with increased activity and social contacts that our ideas develop. 12. It is not merely in particular places that we find a beautiful effect; it is rather the continuous charm of his poetry, the sense of harmony that runs throughout that makes us feel his greatness. 13. Hunting by means of surprise in the case of sleeping or exhausted animals would also be practised – a means in common use with the Bushmen, who have brought it to the height of perfection. Neither is it impossible that the use of lasso, throwing-stick and snare was known. 14. It also not infrequently happened that the people of this period chose the suitable pieces of broken clay vessels and ground them into knives.

Вправа 4. Перекладіть текст. Доберіть смислові, стилістичні або фразеологічні синоніми до виділених слів.

KRUGER NATIONAL PARK

The Kruger National Park is not just about big game. There are wilderness areas of great natural beauty where you can discover unique forests, brilliant birding, traces of early humankind, and a once-notorious area between South Africa, Mozambique and Zimbabwe, where old-time baddies hung out, criss-crossing the Limpopo River on foot.

The northern section of the Kruger National Park is an area of unique biodiversity. It's one of the few places where fever tree forests grow side by side with forests of giant baobabs. The trees line the banks of the Limpopo and Luvuvhu rivers: the slim, pale, luminescent green trunks of the fever trees glimmering between the massive dark brown trunks of the baobabs. It's easy to imagine you're in a Brothers Grimm story, where witches and fairies lurk around every corner.

When you stay at Pafuri Camp, one of the Kruger Park's private lodges, you're in the ancestral lands of the Makuleke people, who, in partnership with Wilderness Safaris, act as custodians and landlords of this wildly beautiful area. Local staff are trained and encouraged by experienced rangers and service staff from all over South Africa.

Your birding guide will spot a fleeting feather as easily as you can find your way around your home town. If you're looking for that special bird, they'll find it, entice it nearer with its own individual call, and then all you have to do is tick it off on your list. The crowned eagle, the wattle-eyed flycatcher, Bohm's spintail, and of course, the elusive and highly sought-after Pels fishing owl, are some of the specials. The Big Five – lion, elephant, leopard, rhino, and buffalo – is present, and you'll encounter elephants everywhere.

Well over a million years ago, *Homo erectus* walked and lived here. You'll be shown Stone-Age hand-axes and unexcavated dinosaur fossils.

Crooks' Corner, which links South Africa, Mozambique and Zimbabwe, is where the villains of yesteryear hung out. In winter, when the Limpopo is dry, they could run easily from one country to another, dodging the herds of elephants which take mud baths along the banks, and, like Kipling's *Elephant's Child*, make sloshy, schloopy mudcaps for themselves.

Вправа 5. Доберіть смислові, стилістичні або фразеологічні синоніми до будь-яких 25 слів.

CAPE WEST COAST

The West Coast offers charming fishing villages and delectable seafood to be enjoyed between whale watching outings, hiking and golf. Visitors can also enjoy vast carpets of flowers in spring, ancient San cave paintings in the Cederberg Mountains and fantastic bird watching, to name only a few activities.

The West Coast of South Africa has grown to become a popular international holiday destination with its virgin beaches, dramatic mountain ranges and carpets of stunning spring flowers. Visitors can experience its diverse geology and natural life in the West Coast National Park, Rocherpan Nature Reserve and Bird Island Nature Reserve while whale and dolphin watching off the coast will give a view of the area's rich marine life.

The Cape West Coast stretches from Cape Town to the Western Cape Province's border with the Northern Cape at the Touw's River. The spectacular Cederberg Mountains can be found here and a series of picturesque fishing villages like Langebaan and Paternoster and historical towns like Darling and Citrusdal offer a range of accommodation and recreational activities. The area is especially famed for its seafood and tranquil atmosphere.

The flower season occurs in September and October and is a truly spectacular sight and the area is a bird watchers' paradise. The country's rich ancient history is displayed in San cave paintings and the renowned West Coast Fossil Park offers daily tours of its fascinating live exhibit of an ongoing excavation of fossils approximately 5 million years old.

For those with a taste for the outdoors the Western Cape coastline offers hiking trails and whale watching with golf at the Langebaan Golf Course or windsurfing for those craving a bit of exercise. In winter visitors can snuggle next to warm fires and experience the wild seas off the Cape of Storms and enjoy the rich bounty of food and wine from the area.

This jewel of a coastline is easily reached from Cape Town and enchants visitors with its unpretentious atmosphere and unique natural beauty.

ТЕМА 9. ПЕРЕКЛАД ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ

Інтернаціоналізми або інтернаціональні слова – це слова або вислови, які належать до спільного за виникненням фонду ряду мов, близьких за походженням або подібних за своїм культурним розвитком. Вони звичайно або запозичені безпосередньо з якогось джерела, або через іншу мову.

З точки зору перекладача ці слова можна умовно розділити на дві групи. Перша – це власне інтернаціоналізми, які мають одне і те ж значення у мовах оригіналу та перекладу, наприклад:

англ. *sport* – укр. спорт

англ. *football* – укр. футбол

Ці слова співпадають як за формою, так і за значенням і в мові перекладу існують еквіваленти для їх перекладу. Враховуючи це, переклад власне інтернаціоналізмів не створює для перекладача ніяких труднощів.

Друга група – так звані псевдоінтернаціоналізми – в українській мові мають:

1. зовсім інше значення, ніж в інших мовах;
2. вужче значення;
3. ширше значення.

Передача слів першої групи викликає певні труднощі. Перекладач, природно, згадує, перш за все, однокорінне слово, яке, однак, в українській мові має інше значення. Наприклад:

rent – the money that someone pays for the use of a room, a house etc. that belongs to someone else / рента – вид прибутку з капіталу, землі, майна, що його власники регулярно одержують незалежно від заняття підприємницькою діяльністю;

complexion – the natural colour or appearance of the skin on your face / комплексія – будова тіла;

compositor – someone who arranges letters, pictures etc. on a page before they are printed / комполитор – автор музичного твору;

decade – a period of ten years / декада – проміжок часу в десять днів, десятиденка;

ammunition – bullets, shells etc. that are fired from guns / амуніція – речі (крім одягу і зброї), які становлять спорядження військовослужбовця;

prospect – a possibility that something you hope for will happen soon / проспект – 1) широка пряма вулиця в місті; 2) поширений виклад плану, зміст якої–небудь наукової праці, учбового посібника; 3) рекламна листівка або брошура з описом товару та умов торгівлі;

pathetic – something or someone that is pathetic is so useless, unsuccessful or badly done that they annoy you / патетичний – пристрасний, піднесений, пафосний, притаманний творам літератури, музики, кіно, театру тощо;

sympathetic – willing to try to understand someone else's problems and give them any help they need / симпатичний – який викликає почуття прихильності, доброзичливості;

trivial – *unimportant or of little value* / тривіальний – звичайний, заяложений, позбавлений оригінальності

Прикладом другої групи може служити слово *meeting*, яке далеко не завжди відповідає українському слову мітинг. Основне значення англійського слова – *an event at which people meet to talk and decide things*. Наприклад, *a meeting of old friends*. Значення політичні збори є вторинним. Українське слово агонія має вузьке значення останні, переважно рухові, прояви життєвих функцій, що передують смерті. В англійській мові, крім значення *very severe pain*, воно має значення *a very sad, difficult, or unpleasant situation*:

It was agony not knowing if she would live. She was in agony of tears.

Слова цієї групи є особливо небезпечними для перекладача, оскільки вони є інтернаціональними тільки в одному із своїх значень. До них відносяться багато слів, які означають професію, рід занять:

director – 1. *one of the committee of top managers who control a company*; 2. *the person who gives instructions to the actors, cameraman in a film or a play*; 3. *someone who is in charge of a particular activity or organization* / директор – керівник установи, підприємства чи навчального закладу

engineer – 1. *someone who designs the way roads, bridges, machines etc. are built*; 2. *someone who controls the engines on a ship or aircraft*; 3. *BrE someone who repairs electrical or mechanical equipment*; 4. *soldier in the army who designs and builds roads, bridges etc*; 5. *AmE someone who drives a train* / інженер – спеціаліст з вищою технічною освітою

president – 1. *the official leader of a country that does not have a king or a queen*; 2. *the person in charge of a club, college, government department, etc*; 3. *AmE the head of a business, bank etc*; 4. *head of the meeting* / президент – 1. виборний голова, керівник товариства, організації, установи тощо; 2. в ряді країн глава держави

student – 1. *someone who is studying at a school, university etc*; 2. *be a student of sth – to be very interested in a particular subject* / студент – учень вищого навчального закладу

З наведених прикладів видно, як уважно потрібно перекладачу перевіряти по контексту та словнику значення подібних слів.

Прикладом третьої підгрупи може служити слово бригадир, яке, крім значення військового звання, має в українській мові ще й значення керівник виробничого підрозділу (бригади). В англійській мові однокорінне слово *brigadier* має тільки одне значення – *a high military rank in the British army or the person who has this rank*.

Псевдоінтернаціональні слова другої і третьої груп часто бувають нездоланною проблемою для недосвідчених перекладачів. Недарма їх називають "удавані або фальшиві друзі перекладача" (*translator's false friends*). Зустрічаючись з ними, перекладач мимоволі згадує етимологічно тотожне українське слово і забуває, що його значення та вживання не співпадають із значенням та вживанням відповідного англійського слова.

З проблемою "удаваних друзів перекладача" зустрічаються не лише початкуючі, але й досвідчені перекладачі. Прикладом такої помилки може

служити наступний фрагмент перекладу роману Чарльза Діккенса "Девід Коперфільд", зроблений російським перекладачем І.Введенським:

"Now, my dear Dora, you must know that I never said that." "You said I wasn't comfortable", said Dora. "I said the housekeeping wasn't comfortable"

"Но ты должна знать, душенька, что я этого никогда не говорил". "Ты сказал, что я некомфортабельна". "Совсем нет. Я сказал, что в нашем хозяйстве нет комфорта".

Перекладач не врахував, що слово *comfortable* має ще й значення спокійний, задоволений.

Деякі помилки у перекладі псевдоінтернаціональних слів міцно укорінилися у перекладацькій практиці, наприклад, слово *dramatic* у виразі *dramatic changes* має значення *sudden, striking, impressive*, однак досить часто це словосполучення перекладається драматичні зміни.

У деяких випадках власне інтернаціоналізм не може бути вжитим при перекладі у зв'язку з різною сполучуваністю слів у різних мовах або через причини стилістичного характеру:

... he was strongly built, with curly hair that seemed to show all the vitality of a fine constitution.

Слово *constituion* у цьому прикладі вжито у значенні *the ability of your body to fight disease and illness*. В українській мові слово конституція також має це значення (комплекс функціональних та анатомічних особливостей організму людини, що визначає його реакцію на різні (в т.ч. й хвороботворні) впливи зовнішнього середовища). Однак у такому значенні це слово є спеціальним медичним терміном. І тому неможливо у наведеному художньому тексті вжити:

* ... він був міцної статури, а його кучеряве волосся, здавалося, говорило про життєздатність і здорову конституцію.

Правильним буде:

про життєздатність здорового організму.

Практичне завдання

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ

– **control** – УПРАВЛІННЯ, control board – пульт управління, **а не** перевірки: check

– **special** – ОСОБЛИВИЙ, **а не** спеціальний: «nothing special» – «нічого особливого»

– **technique** – технологія, набір прийомів, **а не** техніка: technology

– **technology** – самі машини, «ЗАЛІЗО», **а не** технологія: technique

– **general** – ЗАГАЛЬНИЙ, взагалі (General Motors – «взагалі двигуни»), **а не** головний: main

– **fever** – (підвищена) ТЕМПЕРАТУРА (у людини)

– **decade** – десятиЛІТТЯ, **а не** декада (10 днів)

– **biscuit** – сухарь, **а не** бісквіт: sponge cake

– **class** – урок (заняття); параграф в підручнику – lesson; «після уроків» – «after classes»

- **journal** – щоденная газета, **а не** журнал: magazine
- **club** – перше значення у всіх словниках – кийок
- **apartment** – US: просто «КВАРТИРА», **а не** (розкішні) апартаменти
- **ammunition** – боеприпаси (патрони, знаряддя), **а не** амуніція (обмундировання): accoutrements
- **official** – службовий, **а не** офіційний: formal

Вправа 1. Ретельно проаналізуйте наступні групи слів. Зверніть увагу на різницю значень.

1. actual ϕ актуальний; 2. appellation Φ апеляція; 3. aspirant Φ аспірант; 4. balloon Φ балон; 5. baton ϕ батон; 6. billet ϕ білет; 7. compositor ϕ композитор; 8. concert Φ концерт; 9. depot Φ депо; 10. direction Φ дирекція; 11. fabric Φ фабрика; 12. genial Φ геніальний; 13. intelligence Φ інтелігенція; 14. motion Φ моціон; 15. motorist Φ моторист; 16. obligation Φ облігація; 17. physique Φ фізик; 18. probe Φ проба; 19. protection Φ протекція; 20. pathos Φ пафос

Вправа 2. Зверніть увагу на словникові значення та перекладіть англійські інтернаціоналізми у наведених прикладах.

1. Extravagant *adj.* 1. Spending much more than is necessary or prudent; wasteful; 2. Excessively high (of prices)

We mustn't buy roses – it is too extravagant in winter.

2. Catholic *adj.* (esp. likings and interests) general, wide-spread; broad-minded; liberal; including many or most things

Mr. Prower was a politician with catholic tastes and interests.

3. Dramatic *adj.* 1. Sudden or exciting; 2. Catching and holding the imagination by unusual appearance or effects

How would you account for such dramatic changes in the situation?

4. Minister/ 1. Christian priest or clergyman; 2. a person representing his Government but of lower rank than an ambassador

The British minister at Washington was requested to notify his Government of a possible change in the agenda of the forthcoming meeting.

5. Routine *n.* the regular, fixed, ordinary way of working or doing things

Frequent inspections were a matter of routine in the office.

6. Pathetic *adj.* \ Sad, pitiful; exciting pity or sympathetic sadness; affecting or moving the feelings; 2. Worthless, hopelessly unsuccessful

Perhaps it was merely that this pathetic look of hers ceased to wring his heart-strings.

7. Pilot *n.* 1. A person qualified to steer ships through certain difficult waters or into or out of a harbor; 2. a guide or leader

Before entering on his literary career Mark Twain was employed as pilot on vessels going up and down the Mississippi river.

8. Student *n.* (of smth.) a person with a stated interest; anyone who is devoted to the acquisition of knowledge

The recently published work of the world-known ornithologist will be interesting to any student of bird-life.

Вправа 3. Поясніть, чому українські або російські слова, схожі за формою, не можуть бути використані замість англійських слів у поданих реченнях.

1. Tolstoy devoted the remainder of his life to writing little pamphlets, preaching peace and love and the abolition of poverty. 2. The navigator on an aircraft must have a good eye for spotting the slightest error in case the robot pilot goes out of control. 3. The boy is quick and accurate at figures. 4. He kept that TV going from noon till long past midnight. Away from it for any length of time he actually became confused and disoriented. 5. His faith in himself and his project was a delicate thing at best. 6. She smiled and Joe was touched suddenly by the very special beauty of the lady – by the still-young blue of eyes that were more deeply sympathetic than truly young eyes could ever be. 7. This indecision consumed the better part of an afternoon. It was typical of the kind of paralysis into which his mind had fallen. 8. Covering a portion of wall from ceiling to floor, were several long strips of paper on which had been painted in black the legend: "It's later than you think." 9. We met at the academy, roomed together and immediately felt that rare and wonderful rapport that lights up when two people get along beautifully. 10. Efforts have been made to show that Wishart carried his doctrine into practice; that he was an agitator and may well have been an intermediary in the murder plot against Beaton.

Вправа 4. Перекладіть речення, звертаючи особливу увагу на псевдоінтернаціоналізми.

1. When he was fifteen Chopin entered his father's school for academic studies. 2. It was largely due to Eisner's sympathy and understanding that Chopin was able to evolve a personal style of writing almost from the very beginning of his creative career. 3. His desire to leave Warsaw was intensified by a schoolboy love for Constantia Gladkowska, a singing student. A change of scene seemed the logical prescription. 4. He was bored with the city and agonized by his unrequited love. 5. His father provided him with funds and in the summer of 1829 he came to Vienna. 6. World War I was a dramatic demonstration of the fact that capitalism had plunged into an incurable general crisis. 7. The President's tour of the flood-stricken areas dramatized the fact that the terrible tragedy presented, in the first place, a federal problem. 8. Reason told him he was in the presence of an archenemy, and yet he had no appetite whatever for vengeance. 9. More than 500 senior British scientists from 20 universities signed a pledge boycotting research for the American Strategic Defence Initiative, popularly known as Star Wars.

ТЕМА 10. ПЕРЕКЛАД СЛІВ, ЩО ОЗНАЧАЮТЬ СПЕЦИФІЧНІ РЕАЛІЇ

Перекладач повинен знати не тільки мову, але й життя, побут, історію, географію, культуру, державний та політичний устрій тих країн, з мови яких ведеться переклад. Незнання реальної дійсності, яка стоїть за словами, нерозуміння реалій часто призводить до грубих помилок у перекладі.

У ряді перекладів роману У.Теккеря "Ярмарок пихи" ("Vanity Fair") допущені помилки у передачі деяких реалій. Так, в одному з розділів дорослий син священика Б'юта Кроулі заходить до вітальні через вікно. В оригіналі, однак, знаходимо, що він заходив *through the parlour window*.

В У.Теккеря це означає *French windows – a pair of light doors made of glass in a frame, usually opening out on to a garden or balcony*.

В іншому місці у деяких перекладах залишається непереказаним біблеїзм (до речі, біблеїзми часто зустрічаються не тільки у класиків ХІХ ст., але й в сучасних англомовних авторів, у тому числі і в публіцистиці). Один з героїв роману, старий Седлі, незадоволений тим, що його син ніяковіє перед дівчатами:

I've no patience with Jos and his dendified modesty. It is out–Josephing Joseph.

У підкресленій фразі міститься посилання на біблейську легенду про Йосифа Прекрасного (Книга Буття: 39). У літературі цей образ вживається як втілення високоморальної людини, яка не піддається ніяким спокусам. У згадуваних перекладах ця алюзія, як правило, пропускалася.

Ще один приклад. У перекладі повісті А.Крісті "П'ятеро поросят" (Донецьк, видавництво "Донбас", 1991 р.) є таке речення:

Вони пішли стежкою і опинилися біля будинку – старого, але ще гарного, в грузинському стилі приміщення.

Перекладач при роботі над твором не задумався над тим, що в англійському містечку, де відбувається дія повісті, не могло бути старих будівель в грузинському стилі. Йшлося ж про *Georgian style* – георгіанський стиль, тобто стиль часів правління королів Георгів.

При перекладі необхідно враховувати, що перший поверх у Великобританії – *ground floor*, у Франції – *rez-de-chasse*, а у Сполучених Штатах Америки – *first floor*.

Вираз

He pulled the window up / down,

що означає

Він відкрив / закрив вікно,

оскільки у Сполучених Штатах та Великобританії вікна відкриваються вгору, може викликати при перекладі проблеми подвійного характеру. З одного боку, переклад

Він підняв / опустив вікно

буде незрозумілим читачеві, який не знайомий з цією особливістю англійських чи американських будинків. З іншого ж боку, варіант перекладу

Він відкрив / закрив вікно,

не завжди підходить, оскільки по–перше, втрачається національний колорит, а, по–друге, далі в тексті можуть бути сцени, пов'язані саме з цією конструктивною особливістю вікон.

Не можна перекладати вигук підчас виступу оратора

Hear! Hear!

як

Слухайте! Слухайте!,

оскільки в оригіналі це не заклик до уваги, а вираз повного схвалення того, що говорить оратор.

Так само помилкою буде в тексті з американського життя перекладати речення

He was whistled by the audience.

як

Публіка його освистала,

оскільки в США свистом виражається схвалення.

Кожен раз, коли перекладачеві зустрічається слово, в значенні якого він сумнівається по суті, тобто коли йому не зрозуміло, яка реальна дійсність стоїть за цим словом, він повинен в'яснити значення цієї реалії. Якщо він не знаходить відповіді у словниках, то необхідно звертатися до довідників, до спеціальної літератури, за консультацією спеціалістів. Нижче подаємо два переклади уривку з роману Дж.Голсуорсі "Лебедина пісня" ("The Swan Song"):

"What do you think about this strike, Coker?" The almost hairless man lowered the Sautern.

"Got nobody in it, Sir, if you ask me."

"What makes you say that?"

"If it had anybody in it, Sir, they'd have had the railings of Hyde Park up by now"

Ось як цей фрагмент переклала О.Мініна (1930 р.):

– Что вы думаете об этой стачке, Кокер? Лысый, лишённый всякой растительности человек стал наливать сотерн.

– Неосновательно задумано, сэр, если вы спрашиваете моё мнение.

– Что заставило вас так думать?

– Будь иначе, сэр, они давно вывернули бы ограду Гайд–парка.

Переклад П.Лоріє (1953 р.):

– А вы, Кокер, что скажете о стачке? Лысый.слуга наклонил бутылку сотерна.

– Неосновательно задумано, сэр, если вы уж меня об этом спрашиваете.

– Почему вы так думаете?

– А было бы основательно, сэр, Хайд Парк был бы закрыт для публики.

Вираз *to have something up* може перекладатися вирвати і закрити. Яке ж з двох значень у наведеному прикладі є правильним?

Відповідь на це запитання можна знайти в роботах з історії Англії. Після ознайомлення з ними неважко встановити, що в дні заворушень натовп нерідко перевертав огорожу Гайд Парку. Звідси, у другому перекладі, який за своїми

літературними якостями набагато вищий першого, зроблена помилка при передачі цієї реалії.

До специфічних реалій слід віднести і форми ввічливого звертання та назви мір та ваг.

Як правило, форми ввічливого звертання при перекладі транслітеруються:

sir – сер, *mister* – містер, *miss* – міс.

Виключенням є дипломатичні документи і офіційні газетні повідомлення, у яких ці слова перекладаються українськими відповідниками:

Mrs Bush – пані Буш.

Назви мір та ваг при перекладі зберігаються:

a pound – фунт

ounce – унція

pint – пінта

Однак, слід зазначити, що при передачі одиниць вимірювання, виражених у національній системі, перекладач повинен прийняти рішення щодо необхідності їх переводу у метричну систему. При інформаційному перекладі, тобто коли важливо точно передати інформацію, збереження цих вимірів лише б заважало сприйняттю цієї інформації. Тому таку заміну необхідно проводити уже в самому тексті. При перекладі художнього ж тексту така заміна в тексті призводить до втрати національного колориту. Тому якщо виникає необхідність у такій заміні, то її варто робити у примітці.

Характерною особливістю англійської мови є незвичайно точна вказівка мір, ваг, відстаней, часу, кількості (наприклад, слів) і т.п. навіть у тих випадках, коли, здавалося б, для цього немає необхідності. При перекладі така точність не передається, оскільки вона нехарактерна для української мови:

six months – півроку

eighteen months – півтора року

a dozen of eggs – десяток яєць

Two million words were ready in 1939. – У 1939 році була написана більша частина книги.

Ще один приклад взятий з роману Дж.Голсуорсі "Власник" ("the Man of Property"). Описуючи обід одного з героїв, Суїзіна, автор пише:

He could take nothing for dinner but a partridge with an imperial pint of champagne.

Переклад Н.А.Волжиної:

За обідом он прикоснувся только к куропатке, запив её бутылкой отменного шампанского.

Перекладачка пішла по правильному шляху, переклавши imperial pint of champagne як бутылку ... шампанського, оскільки в російській мові бутылка шампанского або бокал шампанского – звичні словосполучення, тоді як пінта шампанского – сполучення дуже незвичайне. Російському чи українському читачеві здалася б дивною така точність міри у художньому творі, особливо у наведеному контексті. Але при цьому перекладачка допустила дві неточності. Слово imperial не слід перекладами слово отменный. Воно відноситься у

даному випадку не до якості, а до кількості: *imperial pint* – міра рідини, затверджена законом і прийнята у Великобританії (пор. *imperial gallon, imperial acre*). Навряд чи вдалим є і спільне вживання дієслів прикоснувшись і запив еє. Тут у перекладі є протиріччя.

Практичне завдання

Вправа 1. Переклад кожного з поданих слів чи словосполучень вимагає розуміння реалій. Звертаючись до спеціальної літератури або довідників та знаходячи відповіді у словниках, виясніть значення цих реалій.

Puss in the corner, Quality Street, RADA, Red Arrow, remove, knees-up, Moon Walk, Helena, zoo plane, Yerba Buena, XXX, winter, the Pencil, hen party.

Вправа 2. Інтерпретуйте значення нових слів у наступних реченнях та запропонуйте їх українські відповідники.

1. Galaxies take something like 10 billion years to evolve, which is comparable to the age Big Bangers give to the universe. 2. It is one thing to lambaste the tyranny of diplomaism, but quite another to expect nations to function without high standards of excellence. 3. On most US campuses these days grantmanship – the fine art of picking off research funds – is almost as important to professional prestige as the ability to teach or carry out research. 4. Though her French was not very good and my own regrettably Franglais, we used to read the roles to each other. 5. His political views are an odd mixture of the doctrines of free enterprise and those of welfarists. 6. He noted that the Administration "faces a credibility gap of enormous proportions" with blacks. 7. The President played up again the alleged Soviet military superiority, especially the missile gap. 8. The US industrial and social system is delivering such "disproducts" as pollution and racial tension and no longer seems to be supplying the compensating efficiency. 9. The vaccine is the result of a new type of ultra high-speed centrifuge that is spinoff from atomic weapons work. 10. Throw-away umbrellas made of paper have just been marketed on an experimental basis by a Tokyo paper goods firm.

Вправа 3. Перекладіть наступні речення, звертаючи особливу увагу на адекватну передачу українською мовою слів, які не мають точних відповідників.

1. Throughout the world fluid fuels are replacing solid fuels because of their technical advantages in transport, handling, storage and use. 2. The law required the use of the French language in addition to English ... It aroused a sensational, though temporary, backlash of English-speaking opinion. 3. Many politicians owe their success to charisma and demagoguery rather than to high intelligence and honesty. 4. The girl tried to earn her living as baby-sitter in the neighbourhood. 5. Every morning he joined a group of young commuters living in the same condominium. 6. He was a

born tinkerer and would never have a repairman in his house. 7. Last week the Biological Engineering Society celebrated the tenth anniversary of this broad interface between medicine and technology with a conference in Oxford. 8. What does being ahead mean when possessing more or less overkill cannot be translated into anything that is militarily or humanly meaningful? 9. There will of course be carping critics of the project among do-gooders, conservationists, starry-eyed liberals and wild-lifers. 10. Four potholers were found suffering from exposure yesterday after being missed for more than 12 hours.

Вправа 4. Запропонуйте свій варіант відповідників у наступних реченнях. Намагайтесь простежити варіації значень слів загальної семантики у різних контекстах.

1. Segregation and discrimination which was the pattern in the United States followed American Negroes to the battlefield. 2. Following the nazi pattern the junta made it a policy to victimize every active trade unionist. 3. Summarizing what it found among the 100 typical cases studied, the committee said it was a pattern of "low wages, broken health, broken homes and shortcomings in food and shelter". 4. We believe that the present anti-union campaign is a big business set-up. 5. The language of the anti-union laws of the 1920's was not so different from the Smith Act. It too was an elastic set-up, designed to pull hundreds into its thought-control dragnet. 6. The pre-war arms drive gave a spur to the expansion of production facilities, but it still further reduced the purchasing power of the people. 7. The enemy rushed new troops and facilities to the area. 8. Many teachers complain of the lack of educational facilities in the countryside.

Вправа 5. Перекладіть наступні речення з допомогою семантичних трансформацій.

1. Already the reactionary offensive of Yankee imperialism was beginning to get the inevitable answer from the Latin America peoples (specification). 2. At seven o'clock a dull meal was served in the oakpanelled dining-room (specification). 3. I apologize for stepping on your toe (generalization). 4. Now, more than two hours later, the big jet was still stuck, its fuselage and tail blocking runway three zero (generalization). 5. He would cheer up somehow, begin to laugh again, and draw skeletons all over his slate, before his eyes were dry (modulation). 6. Unfortunately, the ground to the right which was normally grass covered, had a drainage problem, due to be worked on when winter ended (modulation). 7. He had an old mother whom he never disobeyed (antonymous translation). 8. No person may be reinstated to a position in the post service without passing an appropriate examination (antonymous translation). 9. When she reached the house she gave another proof of her identity (explication). 10. In one of his whistle-stop speeches the Presidential nominee briefly outlined his attitude towards civil rights program (explication).

Вправа 6. Зверніть увагу на використання сполучників та перекладіть українською мовою.

1. The Prime Minister will arrive on Friday when he will address the House of Commons. 2. Two workers were injured when a fork-lift fell over. 3. Problems have arisen when individuals have decided to make changes in the layout of the offices. 4. Every day the US press contains some malignant attack directed against the common people of Britain, who are accused of loafing and malingering at work, while demanding high wages and expensive social services. 5. If there was anything that he hated, it was a woman with pointed finger nails. 6. Her knowledge of things and people seemed precise and decided, if not profound. 7. He has been to Warwick fifty times, if he has been there once. 8. The postmaster should deposit at the bank daily returns one half hour before closing of either the post office or the bank, whichever is earlier. 9. Change oil every 6 months or at 12,000 km intervals, whichever is earlier.

ТЕМА 11. ПЕРЕКЛАД НАУКОВО–ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Науково–технічні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові труднощі та проблеми.

Серед лексичних труднощів науково–технічного перекладу В.І.Карабан виокремлює "багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів в науково–технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики. визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів–неологізмів, аббревіатур, такі "фальшиві друзі" перекладача, як псевдоінтернаціоналізми. лексикалізовані форми множини іменників та терміни–омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських науково–технічних текстах, різного роду власні імена і назви (фірм, установ і організацій) тощо" (ч.ІІ, с.12–13). До граматичних відмінностей автор відносить особливості граматичної будови мови, форми і традиції письмового наукового мовлення. "Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслова, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо" (ч.І, с.14)

Основна складність перекладу науково–технічних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Було би невірним говорити про переклад термінів як таких. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь–якого спеціального тексту, особливо науково–технічного, – повне розуміння його перекладачем. Механічне заучування термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Перекладач повинен детально вивчити ту область науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

Однак, у спеціальному тексті нерідко буває елемент новизни, який є особливо цікавим для читача, але пов'язаний із вживанням нових термінів, ще не зафіксованих у словниках. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати серйозні проблеми для перекладача. Основна умова подолання цієї труднощі полягає у детальному аналізі описуваного явища і передачі його термінами, що вже є ustalеними в науці. Актуальні наукові проблеми, найновіші технічні винаходи і відкриття висвітлюються у друкованих виданнях і перш за все – у періодичних виданнях, до яких і повинен звертатися перекладач. Велику допомогу може надати тут консультація фахівця в даній галузі. Спочатку необхідно точно встановити, у чому полягає описувана в іноземномовному перекладі проблема і в чому полягають проблеми її викладу в перекладі. Як уже вказувалося, проблема може полягати в описі нових процесів або найновішої апаратури. Перекладач повинен уважно співставити усі випадки вживання

нових термінів або місць, які важко передаються засобами української мови, щоб із загального змісту тексту скласти собі чітке уявлення про описувану проблему.

Будь–який науковий текст характеризується певною повторюваністю термінів. Тому для правильної передачі значення незнайомого і відсутнього у словниках терміна або термінологічного сполучення дуже важливо врахувати і співставити всі випадки його вживання в даному тексті і лише після цього спробувати в'яснити значення терміну шляхом ознайомлення із спеціальною літературою з даного питання. Велику допомогу перекладачеві може надати уже існуюча перекладна література з даного питання, особливо якщо є можливість порівняти оригінал і переклад.

Практичне завдання

Вправа 1. Проаналізуйте наступні назви наукових доповідей та виберіть прийоми перекладу словосполучень англійською мовою з точки зору наукового стилю.

1. Деякі підсумки аналізу інформаційної інфраструктури України.
2. Стан та розвиток національної системи науково-технічної інформації України.
3. Стратегії розвитку інформаційних, обчислювальних та телекомунікаційних ресурсів фундаментальної науки.
4. Інформаційне забезпечення науки та освіти.
5. Інтеграція інформаційних ресурсів вищої освіти.
6. Специфика створення тематичних та фактографічних баз даних, проблемно орієнтованих на системи менеджменту.
7. Відродження мистецтва професійної комунікації.
8. Значення показника рентабельності в умовах самофінансування діяльності підприємств.
9. Ефективність використання основних засобів як складова частина ефективності управління підприємством.
10. Фінансова криза на підприємстві, її симптоми та фактори розвитку.
11. Прибуток як цільова функція діяльності підприємств.
12. Місце маркетингової служби в структурі управління підприємством.
13. Сутність планування як пріоритетної функції менеджменту.
14. Проблеми торговельно-посередницької діяльності в Україні.
15. Формування цінової стратегії підприємства.
16. Визначення організаційної структури підприємства.
17. Умови та порядок укладання ділової угоди.
18. Види фінансового аналізу та його користувачі.
19. Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підхід до їх визначення.
20. Заборгованість підприємства.

21. Загальні передумови та економічні причини необхідності виникнення кредиту.

22. Методологія організації імпорتنих операцій.

23. Подолання кризи підприємствами в умовах перехідної економіки.

24. Створення системи інформаційного моніторингу проблем економічного розвитку.

25. Можливості використання інформаційного сервісу Інтернет.

Вправа 2. Перекладіть текст економічного характеру з англійської мови на українську. Опрацюйте економічну лексику тексту. Зверніть увагу на граматичні та лексичні трансформації, які вживаються під час перекладу.

CONTRACTS (КОНТРАКТИ)

A contract is a legally binding agreement between two or more competent persons to do, or not to do, a particular thing. The three basic elements to a contract are: an offer (1); an acceptance (2) of the offer; and sufficient consideration (3) to support the offer and acceptance. In addition, there must be a reasonable certainty (4) as to what the parties are to do, or not to do, when they are to do it, and what the consideration is. Finally, the parties must be competent to contract (5), that is, they must be of sufficient age, in reasonable possession of their wits (6), and under legal disability (7).

Basic Requirements for a Contract. The first requirement for a valid contract is that the parties have a meeting of the minds (8). A meeting of the minds is evidenced by an offer, and an acceptance of the offer. The second requirement is that the promise of each party is given in return for some benefit (9) sufficient to justify the promise. This benefit is the consideration for the contract. An offer can be made by words or acts. That is, it can be made specifically (in writing or orally), or it can be implied (10) from the conduct of the person making the offer. An offer can be made by advertisement. The time for accepting an offer may be expressly (11) limited, and the offer expires (12) if not accepted within that time. If no time limit is specified, the offer may be accepted within a reasonable time. The offer may be revoked (13) or withdrawn (14) before acceptance. An acceptance can be expressed or implied, written or oral. When an offer specifies the manner in which it must be accepted, an attempt to accept it any other way may not be enough. In general, acceptance requires some affirmative act (15). Under Ohio law, a person receiving unrequested merchandise (16) may keep it without payment. The person to whom an offer is directed may reject (17) the offer. The person may also make a proposal of her own, that is, make a counteroffer. 18). A counteroffer wipes out all previous offers.

(The list of words to be used: оферта, акцепт, зустрічне задоволення, розумне усвідомлення, правочинний укладати договір, бути при своєму розумі, юридична недієздатність, порозуміння, вигода, такий, що впливає з поведінки, експліцитно, припинятися із закінченням терміну, скасований, відкликаний, дія (на відміну від бездії), незамовлені товари, відхилити).

Вправа 3. Доберіть відповідні фрази з колонки А до їх еквівалентів з колонки В, вивчіть при цьому незнайомі лексичні одиниці та терміни, що належать до економічної лексики.

CONTRACTS (КОНТРАКТИ)

А	В
<p>1. In order for a contract to be binding, the parties to it must be competent to make it. A person cannot make a promise he cannot fulfill because of some legal or other disability. An insane person is unable to make a binding agreement. A minor under age 18 does not have full power to contract. Such persons are incompetent to enter into a binding contract.</p>	<p>А. Компенсація (зустрічне задоволення) може бути у грошовій формі, у формі майна, права, послуги або зобов'язання здійснити певні дії (чи утриматися від них). Зобов'язання, які сторони дають одна одній, можуть бути достатньо обов'язковими для виконання, якщо такі зобов'язання самі по собі є серйозною компенсацією. У таких випадках кажуть, що вони характеризуються “взаємністю зобов'язань.”</p>
<p>2. Consideration can be money, property, rights, services, or the promise to do (or not to do) certain things. The promises the parties make to one another may be sufficiently binding provided that the promises themselves constitute adequate consideration. In such a case, the promises are said to have mutuality of obligation.</p>	<p>В. Недієздатність (обмежену дієздатність) не можна використовувати для отримання несправедливої вигоди. Якщо недієздатна особа виконує свої зобов'язання щодо угоди, яку вона вважає чинною, інша сторона не має права її скасувати. Подібним же чином, неповнолітня особа може не мати права скасувати угоду, якщо це спричинить несправедливі збитки іншій стороні.</p>
<p>3. There are two ways of classifying consideration. Either the person making the promise (the promisor) gains some right or benefit in return for her promise, or else the person to whom the promise is made (the promisee) gives up some right or benefit in return for the promise.</p>	<p>С. Досить часто трапляється так, що операція купівлі-продажу не завершується одразу ж, і майно утримується на депозиті. У таких випадках в обмін на згоду покупця відмовитися від своїх прав на депозит, за умови нездатності завершити комерційну угоду, продавець тимчасово передає право продажу майна третій особі.</p>
<p>4. Disability (incompetence) cannot be used to gain an unfair advantage. If a person under disability fulfills her part of a supposed contract, the other party cannot repudiate the agreement. Similarly, a minor may not be able to repudiate a contract where there would be unfair loss to the other party.</p>	<p>Д. Існують два види зустрічного задоволення. Або боржник (особа, яка дає зобов'язання) одержує будь-яке право або вигоду від виконання такого зобов'язання, або кредитор (особа, яка отримує вигоду від наданого їй зобов'язання) позбавляє себе будь-якого права або вигоди в обмін на виконання певного зобов'язання.</p>

А	В
5. Quite often, a sale is not closed immediately, but the property is held by a deposit. In this case, in return for the buyer's promise to forfeit the deposit if he does not complete the sale, the seller gives up the right to sell the property to someone else in the interim.	Е. Аби договір був обов'язковим для виконання, сторони мають бути правочинними укласти його. Особа не може брати на себе зобов'язання, які вона не може виконати з причини юридичної або будь-якої іншої недієздатності. Психічно хвора особа не може укласти обов'язкову для виконання угоду.

Вправа 4. Доберіть відповідні фрази з колонки А до їх еквівалентів з колонки В, вивчіть при цьому незнайомі лексичні одиниці та терміни, що належать до економічної лексики.

EXPORT AND IMPORT (ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ)

А	В
1. Trading with other countries enables people to enjoy a much wider range of goods than they can produce for themselves.	А. Велика Британія імпортує автомобілі, мотоцикли, взуття, електроприлади і багато інших товарів, які вона цілком в змозі виробляти сама.
2. Specialization increases total world output.	В. Більше спеціалізації – це більший випуск продукції та менші витрати.
3. The major part of world trade takes place between countries which could produce for themselves many of the goods they import.	С. Торгівля з іншими країнами дає змогу людям користуватися набагато ширшим набором послуг, ніж вони можуть виробити для власного користування.
4. Countries can import goods which they cannot produce for themselves.	Д. Спеціалізація сприяє підвищенню загальної світової продуктивності.
5. Britain imports cars, motor cycles, footwear, electrical appliances, and many other goods which she is quite capable of producing.	Е. Велика Британія може одержувати такі продукти, як рис, натуральний каучук, тропічні фрукти, деякі види корисних копалин лише шляхом міжнародної торгівлі.
6. More specialization means larger outputs and lower costs.	Ф. Країни можуть імпортувати товари, які вони не в змозі виробляти самі для себе.
7. International trade enables countries to have more goods than they could obtain by trying to be self-sufficient, i. e. producing only for themselves.	Г. Основна частина світової торгівлі здійснюється між країнами, які могли б виробляти для себе більшість товарів з тих, що вони імпортують.

8. Britain can only obtain products such as rice, natural rubber, tropical fruits and certain types of minerals by means of international trade.	Н. Міжнародна торгівля надає країнам змогу спеціалізуватися на тих товарах, у виробництві яких вони мають певну перевагу над іншими країнами.
9. International trade makes it possible for the countries to specialize in producing those goods in which they have some kind of advantage over other countries.	І. Міжнародна торгівля надає країнам змогу мати більше товарів, ніж вони мали б, намагаючись бути самодостатніми, тобто виробляючи тільки для себе.

Вправа 5. Перекладіть наступні терміни, лексичні одиниці та вирази економічного характеру.

1) вигравати через міжнародну торгівлю; 2) спеціалізуватися на виробництві певних товарів; 3) імпортувати товари; 4) натуральний каучук; 5) одержувати певні продукти; 6) виробляти для себе; 7) сві-това торгівля; 8) сучасна торгівля; 9) обмінювати свої товари на певну продукцію; 10) спеціалізація; 11) загальна світова продуктивність; 12) корисні копалини; 13) бути вигідним для обох країн; 14) мати певну перевагу над іншими країнами; 15) менші витрати; 16) стан речей; 17) намагатися бути самодостатнім; 18) бути в змозі виробляти; 19) користуватися набагато ширшим набором послуг; 20) взуття; 21) дозволяти; 22) імпортувати автомобілі та мотоцикли; 23) шляхом міжнародної торгівлі; 24) електроприлади; 25) виробляти у більших обсягах.

Вправа 6. Перекладіть наступні терміни, лексичні одиниці та вирази економічного характеру.

1) total world output; 2) to try to be self-sufficient; 3) to specialize in producing some particular goods; 4) world trade; 5) to have some advantage over the other countries; 6) to gain from international trade; 7) state of affairs; 8) to import goods; 9) to produce for oneself; 10) to obtain certain products; 11) to benefit both countries; 12) to exchange one's goods for some products; 13) present-day trade; 14) natural rubber; 15) tropical fruits; 16) minerals; 17) to enable; 18) to enjoy a wider range of goods; 19. specialization; 20) by means of international trade; 21) lower costs; 22) footwear; 23) electric appliances; 24) to be capable of producing; 25) to produce on a larger scale.

ТЕМА 12. ПЕРЕДАЧА ВЛАСНИХ ІМЕН ТА ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Саме при передачі власних імен та географічних назв найбільш виразно проявляється тенденція до встановлення еквівалентів. Існує три способи передачі власних назв у перекладі: транслітерація, транскрипція або транскрибування та калькування.

При транслітерації іноземні власні імена та географічні назви передаються буквами українського алфавіту без врахування особливостей вимови:

Hull – Гуль

Walter – Вальтер

Worcester – Ворчестер

Hudson – Гудзон

Правила транслітерації встановлюються спеціальними стандартами. Міжнародним стандартом ISO 9:1995 Information and documentation — Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters — Slavic and non-Slavic languages, встановленим Міжнародною організацією стандартизації (International Organization for Standardization – ISO), встановлені правила передачі власних імен та географічних назв мов, які користуються кирилицею, латинським шрифтом. Приклад цієї таблиці можна знайти за адресою

<http://kodeks.uni-bamberg.de/AKSL/Schrift/Transliteration.htm>

Однак, слід зазначити, що у практичному застосуванні при передачі тої чи іншої назви конкретною мовою часто спостерігається відхід від цього стандарту. Так, наприклад, українські літери ч, ш, щ згідно зі стандартом ISO 9:1995 потрібно передавати літерами č, š, ŝ та буквосполученням šč відповідно:

Щаденко – *Ščadenko*

Шевченко – *Ševčenko*

Але при передачі українських власних імен конкретними мовами частіше застосовуються відповідні словосполучення, характерні для цих мов. Так, в каталозі Бібліотеки Конгресу США поряд з англійською транслітерацією прізвища Т.Г.Шевченка *Shevchenko* зустрічається німецький варіант *Schewtschenko*, французький *Chevtchenko* та польський *Szewczenko*.

Комісією української правничої термінології Верховної Ради України розроблено обов'язковий для використання у правничих та офіційних текстах стандарт транслітерації українських власних імен та географічних назв літерами та буквосполученнями латинського алфавіту. Цю транслітераційну таблицю можна знайти за адресою <http://www.rada.kiev.ua/translit>.

Для передачі іншомовних назв та імен українською мовою велику допомогу можуть надати різні довідники (див. напр., Бендзар Б., Бобинець С.; Гиляревский Р.С., Старостин Б.А.).

Транскрипція або транскрибування полягає у фонетичній передачі імені, тобто так, як воно звучить на іноземній мові:

Brighton – Брайтон

New York – Нью-Йорк

Два зазначені вище способи перекладу часто об'єднують під єдиною назвою транскодування. Розрізняють чотири види транскодування:

- транскрибування або транскрипція;
- транслітерування;
- змішане транскодування (переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування);
- адаптивне транскодування (коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу) (Карабан В.І., ч.1, с.21).

Переклад шляхом калькування полягає у дослівному перекладі власного імені по частинах з наступним складанням цих частин в одне ціле:

Cape of Good Hope – Мис Доброї Надії

New South Wales – Новий Південний Уельс

Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові.

Слід зазначити, що єдиної чіткої системи принципів передачі власних імен та назв не існує. Велике значення тут має традиція. Тільки намаганням зберегти традиційне написання імен, відомих у нас здавен, можна пояснити той факт, що поряд із транскрибуванням імен *George* (Джордж), *Charles* (Чарльз), *William* (Уільям або Вільям) зберігаються транслітеровані імена королів: Георг IV (*George IV*), Карл I (*Charles I*) чи Вільгельм Завойовник (*William the Conqueror*). Немає єдності у передачі, наприклад, і англійської літери *w*. Так, ми пишемо Вальтер Скот (*Walter Scott*), але Уолл Стрит (*Wall Street*).

Останнім часом спостерігається тенденція до переходу від транслітерації до транскрипції, особливо у передачі географічних назв. Так, *Worcester* поряд з традиційним Ворчестер часто передається Вустер, *Hull* – Хелл (традиційне Гуль). Проте, *Texas* за традицією залишається Техасом. І ця непослідовність заходить так далеко, що *New Hampshire* передається як Нью-Гемпшир (транскрипція), а *New Orleans* – Новий Орлеан (комбінація калькування та транскрипції з французької вимови).

Часто можна відзначити і непослідовність і в передачі прізвищ. Так, англійські прізвища, які закінчуються на *-eu* та *-au* передаються по-різному:

Теккерей (*Thackeray*)

але

Гакслі (*Huxley*), Прістлі (*Priestley*)

Деякі географічні назви мають різні форми у різних мовах. При перекладі за основу треба брати ту форму, яку вони мають у себе на батьківщині:

нім. *Aachen* – фр. *Aix-la-Chapelle* – гол. *Aken* – укр. Аахен

пол. *Warszawa* – англ. *Warsaw* – укр. Варшава

італ. *Venezia* – англ. *Venice* – укр. Венеція

гол. *den Haag* – англ. *the Hague* – укр. Гаага

Назви газет та журналів, як правило, транскрибуються:

Times –Таймс

Interational Herald Tribune – Інтернешенел Геральд Тріб'юн

Однак і тут існує традиційна передача стосовно відомих історичних видань, які передаються калькуванням:

"*L'Ami du Peuple*" – "Друг народу" (газета, яку видавав Ж.–П.Марат)

"*Rheinischen Zeitung*" – "Рейнська газета" (редактор – К.Маркс)

При передачі назв наукових журналів, як правило, також застосовується транскодування (транскрипція або транслітерація). Однак, досить часто поряд з транскодуванням застосовують і калькування:

"*Chemical Abstracts*" – "Кемікел ебсрктс" ("Хімічний реферативний журнал")

"*Solid State Physics*" – "Солід стейт фізікс" ("Фізика твердого тіла")

Назви наукових або технічних установ перекладаються:

Institute of Biochemistry – Інститут біохімії

Car Development Centre – Центр проектування автомобілів

Якщо ж до складу назви входить антропонім, то у перекладі додається слово імені:

M. Planck Institute – Інститут ім.М.Планка

Bertran Russel Centre – Центр імені Бертрана Расселла

Назви підприємств транскодуються. Деколи до назви додається загальний іменник, який визначає вид підприємства:

Dow Chemical –(концерн) Доу Кемікал

Coca-Cola – (компанія) Кока-Кола

Texaco – нафтодобувна компанія Тексако

Якщо загальний елемент входить до складу назви (*company, corporation*), то він не перекладається:

Harris Paint Company – Гарріс Пейнт Компані

Sony Corporation – Соні Корпорейшн

Абревіатури у складі назв підприємств звичайно транскрибуються:

LG – Компанія Ел-Джі

CHC Ltd. – Сі-Ейч-Сі Лімітед

При перекладі назв організацій спостерігається деяка неоднозначність: як правило, вони перекладаються, але зустрічаються й випадки транскодування:

Federal Bureau of Investigation – Федеральне бюро розслідувань

Central Intelligence Agency – Центральне розвідувальне управління

але:

Scotland Yard – Скотланд Ярд

Практичне завдання

Вправа 1. Прочитайте текст та прокоментуйте його. Наведіть по три приклади на кожну лексичну трансформацію.

Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.

Я.І. Рецкер визначає трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті й знаходимо йому російську відповідність, що не збігається зі словниковим». Нині існує безліч класифікацій перекладацьких трансформацій (далі ПТ) запропонованих різними авторами. Розглянемо деякі з них.

Л.К. Латишев дає класифікацію ПТ за характером відхилення від міжмовних відповідностей, у якій усі ПТ підрозділяються на:

- 1) *Морфологічні* – заміна однієї категоріальної форми іншою або декількома;
- 2) *Синтаксичні* – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
- 3) *Стилістичні* – зміна стилістичного фарбування відрізка тексту;
- 4) *Семантичні* – зміна не тільки форми вираження змісту, а й самого змісту, а саме тих ознак, за допомогою яких описана ситуація;
- 5) *Мішані* – лексико-семантичні й синтаксично-морфологічні.

У класифікації Л.С. Бархударова ПТ розрізняються за формальними ознаками: перестановки, додавання, заміни, опущення. При цьому Л. С. Бархударов підкреслює, що подібний розподіл є значною мірою приблизний і умовний.

Перестановками називають зміни розташування (порядку) мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Під замінами розуміють як зміни при перекладі слів, частин мови, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, так і лексичні зміни (конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, компенсація). Додавання – використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідностей в оригіналі. Під випущенням розуміють випущення будь-яких слів при перекладі.

Я.І. Рецкер пише, що хоча не завжди можна класифікувати кожний приклад перекладу через переплетення категорій, загалом можна виділити 7 різновидів лексичних трансформацій:

- диференціація значень;
- конкретизація значень;
- генералізація значень;
- значеннєвий розвиток;
- антонімічний переклад;
- цілісне перетворення;
- компенсація втрат у процесі перекладу.

Вправа 2. Прочитайте текст про лексичні прийоми перекладу та наведіть власні 5 прикладів.

Транслітерацію й транскрипцію використовують для перекладу власних імен, назв народів і племен, географічних назв, найменувань ділових установ, компаній, фірм, періодичних видань, назв спортивних команд, стійких груп музикантів, рок-музикантів, культурних об'єктів тощо.

Більшість таких імен порівняно легко піддається перекладацькій транскрипції або, рідше, транслітерації:

Hollywood – Голівуд
Pencey – Пенси
Saxon Hall – Сексон-Холл
Robert Tichener – Роберт Тічнер
Elkton Hill – Елктон-Хілл
Bank of London – Бенк оф Лондон
Minnesota – Мінесота
Wall Street Journal – Уолл Стріт Джорнал
Detroit Red Wings – Детройт Ред Уінгз
Beatles – Битлз тощо.

Вправа 3. Прочитайте текст про один з лексичних прийомів перекладу та наведіть власні 5 прикладів.

На відміну від транскрипції, калькування не завжди буває простою механічною операцією перенесення вихідної форми в мову, на яку перекладають; найчастіше доводиться прибигати до деяких трансформацій. У першу чергу це стосується зміни відмінкових форм, кількості слів у словосполученні, афіксів, порядку слів, морфологічного або синтаксичного статусу слів тощо. Велика кількість словосполучень у політичній, науковій і культурній сферах практично являють собою кальки:

глава уряду – *head of the government*

Верховний Суд – *Supreme Court*

mixed laws – змішані закони

non-confidence vote – вотум недовіри тощо.

Калькуванню звичайно піддаються терміни та певні словосполучення:

а) назви пам'ятників історії й культури: *Зимовий палац* – *Winter Palace*, *White House* – Білий Дім;

б) назви політичних партій і рухів: *the Democratic Party* – Демократична партія;

в) історичні події: *навала Бату-хана* – *the invasion of Batu Khan* тощо.

Вправа 4. Прочитайте текст про одну з лексичних трансформацій та наведіть власні 5 прикладів.

Конкретизація – це спосіб перекладу, при якому виникає заміна слова або словосполучення іноземної мови з більш широким предметно-логічним значенням на слово в перекладі з більш вузьким значенням. Досить широко цей прийом використовується при перекладі таких слів, як: *to be*, *to have*, *to get*, *to do*, *to take*, *to give*, *to make*, *to come*, *to go* і т.д.

We really did – Поговорили

Did You? – Відкривав?

«*You will*», *old Spencer said*. «*You will, boy. You will when it's too late*». – *Задумаєшся!* – сказав старий Спенсер. – *Потім задумаєшся, коли буде пізно.*

Finally, though, I got underdressed and got in bed. – Нарешті я все-таки роздягнувся й ліг.

You didn't have to do all that. – Ви дарма писали...

Вправа 5. Прочитайте текст про одну з лексичних трансформацій та наведіть власні 5 прикладів.

Генералізація (процес, зворотний конкретизації) вихідного значення має місце в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці вище міри впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові, що перекладається, і полягає в заміні частки загальним, видового поняття родовим.

Класичним прикладом генералізації може слугувати переклад українського слова *лікування*, якому відповідає англійське *treatment*, що володіє набагато ширшим спектром значень і для інформаційного впорядкування вимагає спеціальних контекстів, що не збігаються з контекстами слова «лікування»:

Лікування виявилось успішним, і вона повністю видужала. – The treatment turned to be successful and she recovered completely.

Їхнє розуміння ситуації – their treatment of the situation

Він ставився до батьків дуже шанобливо. – His treatment of his parents was very deferential.

Вправа 6. Знайдіть українські відповідники для наступних імен та назв.

1. Washington Irving, Edgar Allan Poe, Dorothy Parker, James Thurber, James I, Langston Hughes, Charles Evans Hughes, Charles HI, Victor Hugo, DuPont, Watt Hugh McCollum, Mike Quin, Art Buchwald, Nataniel Hawthorne, Ambrose Bierce, William Parker, William IV, Mitchell Wilson, Woodrow Wilson

2. Albany, New South Wales, Santa Anna (Calif), Firth of Tay, Ivory Coast, New Orleans, New Hampshire, Utah, Wyoming, New Mexico, Blenheim, Webster Springs, Wells River, Red Lake, East Greenwich, Munich, West Rocky River, West Delaware River, Cornwall, Zurich, Cape Verde Islands

3. Downing Street, Whitehall, Wigmore Hall, Windsor Castle, Festival Gardens, Fifth Avenue, Trafalgar Square, Charing Cross, Haymarket Theatre, Harley Street, Mansion House, Lombard Street

4. National Bank; Associated British Foods; Aluminium Company of Canada, Ltd; Standard Oil of New Jersey, Imperial Group; London, Midland and Scottish Railway; London Broadcasting Company; Warner Brothers; Butterworth and Dickenson, textile engineers; Independent Television News; Associated Press

5. Financial Times, Labour Weekly, New York Herald Tribune, Wall Street Journal, Political Affairs, Morning Star, Paris Soir

Вправа 7. Які правила ви застосуєте під час перекладу поданих слів та словосполучень?

WD-40 Company; Washington Heights; Absaroka Range; Absecon Bay; Atlantic City; Acadia National Park; ACDelco; General Motors Corp.; Act for the Impartial Administration of Justice; Labor Day; Ladies' Mile; Yuletide; Lake of the Woods; Lakewood; Lake Placid; Lawry's Foods Inc.; Man Alive; Lea & Perrins Worcestershire Sauce; Low Sunday; Yorkshire kidney; Yorkshire Post; Pompey; Marathon; Old Curiosity Shop; Old Moore's Almanac; Cowes Week; Blenheim Orange.

Вправа 8. Перекладіть наступні речення, звертаючи увагу на адекватну передачу власних імен та географічних назв українською мовою.

1. A tourist's heart may leap at first sight of the Thames as it cuts through the heart of London because of the spectacle of massed totems such as Parliament, Whitehall, St. Paul's Cathedral and the Tower of London that rise majestically near it, and the 15 bridges bearing storybook names and images: Westminster, Waterloo, Blackbriars, London Bridge and Tower Bridge. But nearly everything worth the price of a snapshot sits on the northern bank.

2. After the death of Charles I in 1649 puritanical attitudes to the visual arts did not favour the development of architecture and the destruction, begun under Henry VIII, was renewed during and after Civil War (1642-1646). Whatever the merits of government under Cromwell it was a sad period for architecture.

3. Another change which affected architecture was the growth of an educated middle class. From Chaucer to Shakespeare, to Ben Jonson and Inigo Jones, to Wren and Newton, to Hume, Gibbon and Robert Adam and on to Soane, Carlyle, Ruskin and Morris, the «middling sort of people» were taking over and amplifying the secular role which had been played by clergy in earlier times when clerics were almost the only people who could read and write.

Вправа 9. Перекладіть наступні слова і словосполучення. Поясніть свій вибір.

1. administrative efficiency; 2. arbitration; 3. affidavit; 4. Attorney-General; 5. balance of payments; 6. adverse trade balance; 7. to stuff the ballot; 8. casting vote; 9. close vote; 10. back-bencher; 11. to bail out; 12. election returns; 13. brinkmanship; 14. job bias; 15. political bias; 16. brain drain; 17. State of the Union message; 18. income tax; 19. frame-up; 20. career diplomat; 21. red-baiting campaign; 22. breakthrough; 23. bread-line; 24. circumstantial evidence; 25. gerrymandering; 26. craft union; 27. open shop system; 28. brain washing; 29. non-contiguous States; 30. company checkers; 31. contempt of court; 32. crippling taxes; 33. polling date; 34. defendant; 35. color-blind; 36. conglomerate; 37. social work; 38. the Chief Executive; 39. hardware; 40. software

Вправа 10. Проаналізуйте термінологічні одиниці у наступних реченнях та запропонуйте свій варіант перекладу.

1. We, the human race have braved the violent electromagnetic Aura around Jupiter and photographed its puzzling moons.

2. Once established, aspen seedlings tend to reproduce themselves vegetatively by root suckering.

3. General Motors, Ford and Chrysler combine autos and computers in novel ways. They offer such features as self-adjusted suspensions, sensors, that alter fuel mixture for efficient combustion and systems that diagnose a car's mechanical troubles.

4. Organ transplants will become more successful in the future because of an experimental agent that prevents rejection, say doctors from 12 medical centers. Reporting in the New England Journal of Medicine, the researchers found that a specially engineered monoclonal antibody halted rejection episodes in 58 of 63 patients who had received new kidneys. By comparison, drug treatment halted rejection episodes in only 45 of 60 patients.

5. Viruses may cause multiple sclerosis, according to two studies in the British medical journal Lancet.

Вправа 11. Співвіднесіть номер найменування структурної трансформації з перекладним матеріалом.

- 1) трансформація;
- 2) транслітерація;
- 3) калькування; описовий переклад;
- 4) наближений переклад.
 - а) *sky-scraper* – *хмарочос*;
 - б) *troika* – *трійка*;
 - в) *robot* – *робот*;
 - г) *demo* – *демонстраційна версія*;
 - д) *GDI* – *загальний інтерфейс до даних*.

Вправа 12. Виділіть у поданому тексті одиниці, які потрібно перекласти за допомогою транскрипції, калькування або змішаного перекладу та перекладіть текст.

The main body of the Salish, from whom the Bella Coola have become separated, occupy a large and continuous area in southern British Columbia and the Western portion of the State of Washington. They also occupy the eastern part of Vancouver Island, south of Cape Mudge, and the southern end of the Island around Victoria. On the mainland of British Columbia and the state of Washington the boundaries are less definite. Salish-speaking peoples live along the Frazer River and occupy its large tributary, the Thompson River. These interior Salish tribes, the Thompson, Lillooet, and Shuswap, have never been considered as possessing the culture of the coast peoples since their houses, dress, food, religion, and art, are quite different not only from those of the Northwest Coast, but from their other neighbours as well.

ТЕМА 13. КОНТЕКСТУАЛЬНІ ЗАМІНИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

При роботі з текстом перекладачеві не раз доводиться зустрічатися з випадками, коли "щоб вірно передати той чи інший образ або фразу в перекладі їх потрібно повністю змінити" (В.Г.Белінський). У чому ж суть цих змін?

Перш за все, слід зауважити, що вживаючи термін контекстуальна заміна, ми маємо на увазі використання у перекладі іншого слова або словосполучення (чи образу) замість того, які в мові перекладу формально відповідають слову або словосполученню оригіналу. Тому коли в мові перекладу немає формальних відповідників оригінальному слову чи словосполученню, говорити про заміну було б невірно. Дещо спрощуючи питання, можна сказати, що контекстуальна заміна передбачає відмову від використання існуючих еквівалентів або аналогів.

Чим може бути викликана така відмова? Із самого терміна контекстуальна заміна уже зрозуміло, що її причиною є особливості контексту, точніше незвичайне вживання слова або словосполучення у певному контексті. Розглянемо такий приклад:

The ridiculous letters the Liberals sent to Mr. Churchill declaring that Tories must not use the word Liberal in describing their policies, for electoral reasons, are a bad joke.

Як перекласти у цьому контексті словосполучення *a bad joke*? У більшості випадків це буде поганий жарт. Але тут, очевидно, інше значення: якщо ліберали пішли на таке приниження, то їм не до жартів. Логічно продовжуючи думку, приходимо до такого варіанту перекладу:

Не від хорошого життя направили ліберали це сміховинне послання, в якому вони заявляли, що консерватори не повинні користуватися словом "ліберальний" для викладення своєї політики підчас передвиборної кампанії

Знайдений варіант перекладу *a bad joke* – не від хорошого життя є контекстуальним і підійде далеко не в кожному випадку. Це яскравий приклад контекстуальної заміни.

Контекстуальні заміни можна розбити на 5 самостійних прийомів перекладу:

- диференціація і конкретизація понять;
- генералізація понять;
- логічний розвиток понять при перекладі;
- антонімічний переклад;
- компенсація втрат при перекладі.

Диференціація і конкретизація понять при перекладі.

З явищем багатозначності англійських слів перекладачеві доводиться зустрічатися на кожному кроці. Але поряд зі словами, які мають декілька окремих, часткових значень, є й такі, які мають одне недиференційоване значення, яке при перекладі розпадається на ряд часткових. Наприклад, іменник *meal* має значення прийняття їжі; їда, харчування, але воно може позначати і сніданок, і обід, і вечерю. Іменник *mount* взагалі означає тварина під сідлом, але в конкретному тексті це або кінь, або верблюд, або мул і т.д.

Особливо поширені дані слова в області абстрактних понять. Такі слова, як *mind*, *spirit*, *attitude* і цілий ряд їм подібних не мають в українській мові таких же загальних недиференційованих відповідників, і перекладачеві доводиться вибирати одне із часткових значень там, де автор англійського тексту не задумуючись користується одним і тим же поняттям.

Навіть без прикладів зрозуміло, що при перекладі слова *attitude* важко знайти в українській мові загальне слово, яке б покривало всі чотири основні значення цього слова: відношення, поведінка, позиція, політика.

Звичайно, вищесказане не означає, що в українській мові немає слів, які виражають широкі узагальнення. Навіть перерахованим вище англійським словам можна знайти настільки ж недиференційовані відповідники: *mind* – інтелект, *spirit* – дух, *feeling* – відчуття, *attitude* – реакція на щось. Але ці відповідники не є еквівалентами, оскільки наведені українські слова не дають повної відповідності англійським словам ні у смисловому, ні в експресивно-стилістичному відношенні і навряд чи вони будуть доречними у перекладі будь-якого (наприклад, побутового) тексту.

Щоб побачити, яка велика кількість близьких значень пересікаються в англійських абстрактних словах-поняттях і наскільки складним і відповідальним є завдання перекладача при їх диференціації, достатньо проаналізувати основні значення слова-поняття *feeling*:

feeling n 1) відчуття, почуття, чуття; усвідомлення; 2) чутливість; 3) емоція, почуття; 4) звич. pl чуття, переживання; 5) співчуття, симпатія; доброта; 6) хвилювання, збудження; 7) думка, враження; сприйняття; розуміння (мистецтва тощо); 8) емоційна атмосфера; настрої; 9) передчуття

Диференціація значень відбувається як у вузькому, так і у широкому контексті. Деколи вона можлива навіть у рамках словосполучення, а в інших випадках необхідне залучення контексту речення, абзацу або навіть всього матеріалу, який перекладається.

The modern American trade union movement, arising out of the big industrial expansion and labor struggles ... was organized nationally the same year I was born, the American Federation of Labor having been organized in Pittsburgh on November 15, 1881 (W.Foster The Twilight of World Capitalism)

Сучасний американський профспілковий рух, що розгорнувся в результаті великого промислового піднесення і безперервного загострення боротьби робітничого класу ... оформився у загальнонаціональному масштабі у рік мого народження: 15 листопада 1881 року у м.Піттсбургу була створена Американська федерація праці.

Якщо у другому випадку значення слова *labor* розкривається уже в межах словосполучення *American Federation of Labor*, то диференціація значення *labor* у словосполученні *labor struggles* можлива тільки з урахуванням змісту всього речення.

Для правильної диференціації значення слова необхідно знати явище конкретної дійсності, яке стоїть за ним. Це особливо важливо, коли поряд із диференціацією відбувається і конкретизація абстрактних понять. Так, іменник *board*, родове поняття якого виражається словосполученням колегіальний орган

управління, диференціюється і конкретизується як правління, президія, бюро, рада, міністерство, колегія, департамент тощо. Словосполучення *public school* (Великобританія) можна конкретизувати лише за умови, що відомо, про яку саме із приватних шкіл йдеться (Ітон, Вінчестер чи Гарроу).

Генералізація понять

Набагато рідше при перекладі з англійської мови на українську спостерігається зворотне явище: заміна конкретного, видового поняття більш абстрактним, родовим. Деколи цього вимагає логіка побудови думки.

So much so that today (money still in control in all lands of the press, the radio, the moving picture, the telephone, the officials of state, their banks and means of transportation, their police and hired agents), you have a never-ending downpour of lies concerning this vast program ... (Th. Dreiser Essays and Letters)

У перекладі ввідного речення – оскільки у всіх країнах гроші ще контролюють пресу, радіо, кіно, державний апарат, банки і транспорт – слово телефон було би недоречним. Необхідно замінити його більш широким поняттям засоби зв'язку, яке логічно входить у наведене перерахування.

Слід зауважити, що оскільки застосування генералізації може призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід обережно, у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника, що перекладається, може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу.

Логічний розвиток понять при перекладі

Цей різновид контекстуальних заміन полягає в тому, що при відсутності або непридатності українського слова–поняття використовується інше, тісно зв'язане з ним поняття, що логічне витікає з нього. Так, наприклад заголовок газетної статті

Women Man Ships

найкраще перекласти

Жінки ведуть кораблі

хоча дієслово *to man* має словниковий відповідник комплектувати особовим складом.

Time's up, Joe. –

говорить лондонський службовець товаришеві в барі підчас обідньої перерви, і перекладач абсолютно правильно уникає прямого відповідника Наш час закінчився або Перерва закінчилася, оскільки ці вирази, особливо перший, недостатньо розмовні. У цьому випадку найкраще перекласти

Час йти, Джо.

По–суті, ми тут маємо справу із заміною явища його причиною або наслідком.

The direct contrary is the truth.

не можна перекладати дослівно

Прямо протилежне є істиною.

оскільки це не відповідає духові української мови. Замінюючи саме явище його причиною, перекладемо

Насправді все зовсім навпаки. або Це зовсім не відповідає дійсності.

Перекладаючи фразу

The statement has been overtaken by time.

необхідно відмовитися від дослівного варіанту Час перегнав це твердження як від нісенітници і передати наслідок:

Це твердження відстало від життя.

Шляхом логічного розгортання дії, якості, ознаки предмету ми приходимо до такого перекладу, який відповідає нормам сполучуваності слів в українській мові.

Прийом логічного розгортання думки часто є безумовно необхідним при перекладі для точного вираження змісту висловлювання. Наприклад, у статті до 100-річчя чартистського руху автор пише:

The Tenth of April indicated with unmistakable clarity just how the capitalist class, with its hangers-on, will always contemplate the prospect of the triumph of the working class (Daily Worker).

Дієслово *to contemplate* має такі словникові відповідники:

1) споглядати; пильно розглядати; 2) міркувати, обмірковувати; 3) мати намір, збиратися; 4) очікувати, розраховувати

Очевидно, що автор цієї статті в комуністичній газеті аж ніяк не хоче сказати, що клас капіталістів пасивно чекає перемоги робітничого класу, навпаки, він показує, як активно капіталісти готуються до боротьби. Тому логічним буде поняття *contemplate* у перекладі розвинути:

Десяте квітня із усією ясністю показало, як капіталісти та їх приспівники мобілізують свої сили, щоб не допустити перемоги робітничого класу.

або

... готуються дати відсіч переможному наступу робітничого класу.

Крайнім випадком логічного розвитку понять при перекладі є прийом перекладу "від зворотного" або антонімічний переклад.

Антонімічний переклад

Прийом антонімічного перекладу полягає у передачі поняття протилежним, часто із запереченням, тобто антонімом українського відповідника даного слова. Антонімічний переклад нерідко буває якщо не єдиним, то найбільш зручним прийомом передачі смислового та стилістичного значення багатьох виразів. Про це свідчить хоч би ряд прикладів з англо-українського словника:

Take your time. – Не поспішай.

Take it easy. – Не утруднюйте себе./ Не хвилюйтеся./ Не беріть до серця.

Mind your own business. – Не твоє діло!/ Не втручайся в чужі справи!

to keep one's head. – не розгубитися

to have clean hands in the matter – не мати (ніякого) відношення до якоїсь справи

Антонімічний переклад у більшості випадків є одним із можливих варіантів, але у наведених прикладах він є явно найкращим, а деколи і єдиним.

Коли англійське слово або вираз, що передається прийомом антонімічного перекладу, вжите в оригіналі у заперечній формі, то переклад буде мати стверджувальну форму:

Don't sit up, I'll be late. – Не чекайте на мене, лягайте спати.

Особливо важливо вміти застосувати прийом антонімічного перекладу у тих випадках, коли в українській мові немає точного словникового відповідника англійському слову і коли з міркувань стилістичного характеру небажано вдаватися до описового перекладу. Наприклад, при перекладі наступної фрази з Польового статуту армії Великобританії ця необхідність виникає через відсутність формального відповідника іменнику *inferiority*:

The adoption of the defensive does not necessarily imply weakness or inferiority.

Замінивши поняття *inferiority* його антонімом *superiority*, ми легко дамо точний смисловий і стилістичний відповідник оригіналу:

Перехід до оборони не обов'язково означає слабкість тих, хто обороняється чи перевагу сил противника.

Ще один приклад:

They nodded to each other by way of breaking the ice of unacquaintance (Th.Hardy, The Three Strangers)

Значення іменника *unacquaintance* можна передати тільки описово: той факт, що вони були незнайомі. Але такий розгорнутий переклад зовсім не підходить для художнього перекладу. Найкращим виходом буде антонімічний переклад:

Вони поклонилися один одному щоб зав'язати знайомство.

Але антонімічний переклад деколи дає найкраще вирішення і при повній можливості прямого перекладу.

The police were on show discreetly, but under cover was every able-bodied man of the force.

Для цього речення можливий прямий переклад шляхом конкретизації:

Поліцейські показувалися/ з'являлися лиш невеликими групами ...

але набагато краще передає зміст висловлювання антонімічний переклад:

Поліція трималася в тіні.

Особливо часто антонімічний переклад застосовується при перекладі фразеологічних одиниць. В англійській мові є багато таких фразеологічних одиниць, значення яких може бути передано (без втрати ідіоматичності) лише протилежним поняттям із запереченням.

He has a ready tongue. – Він за словом у кишеню не лізе.

No time like the present. – Лови момент.

To be weighed and found wanting. – Не витримати випробування./ Не виправдати надій.

Як видно з прикладів, антонімічний переклад – контекстуальний у повному змісті слова – є одним з найбільш гнучких способів передачі відтінків оригіналу.

Компенсація втрат при перекладі

Прийом компенсації втрат полягає у передачі смислового або стилістичного відтінку не там, де він виражений в оригіналі. Дуже часто один стилістичний засіб замінюється при компенсації втрат іншим. Необхідність у компенсації виникає в зв'язку з тим, що у ряді випадків неможливо знайти

повний відповідник (тобто смисловий і експресивно–стилістичний) для передачі у перекладі окремого елемента оригіналу.

Якщо необхідно пожертвувати або стилістичним забарвленням, або експресивною напруженістю слова при перекладі, то слід в першу чергу намагатися зберегти експресивну спрямованість. Це значить, що перекладаючи, наприклад, яке–небудь сленгове (жаргонне) словечко, перекладач перш за все повинен забезпечити точність передачі смислового і експресивного значення слова, жертвуючи, в крайньому випадку, його жанрово–стилістичним забарвленням. Але якщо це забарвлення має принципове значення для стилю оригіналу, його обов'язково слід передати в перекладі, хоча би і в іншому реченні, для чого і служить прийом компенсації втрат.

У чудовій за своєю рельєфністю характеристиці Джонаса Чезлвіта (Ch.Dickens Martin Chuzzlewit) міститься алегорія, яка у багатьох перекладах випала:

The education of Mr. Jonas had been conducted on the strictest principles of the main chance. The very first word he learned to spell was gain, and the second (when he got into two syllables), money.

Воспитание мистера Джонаса было самое строгое и с колыбели имело в виду главным образом корысть. Первое слово, которое он научился складывать, было "деньги", а второе (когда он добрался до трёхсложных слов) – "нажива". (переклад Н.Дарузес)

В оригіналі йдеться не про суворість самого виховання, а про суворе дотримання принципу, що головне в житті – нажива (Ч.Діккенс делікатно називає його *the main chance* – головний шанс). Критичне відношення автора до такого виховання підкреслюється ще й тим, що він позначає його ціль лицемірним іносказанням, яке, на жаль, не передане у перекладі. Але перекладач намагається компенсувати цю втрату, підсилюючи відтінки іронії у подальшому викладі. Звернемо також увагу на те, що переклад слів *gain* і *money* також є своєрідною компенсацією: адже по Діккенсу першим словом, яке навчився писати Джонас, було нажива, а другим – гроші. Але по–російськи, у зв'язку з іншою кількістю складів, природно ці слова переставити.

Практичне завдання

Вправа 1. Визначте, яке значення багатозначних слів найбільш актуальне у наступних реченнях. Чи можуть бути еквіваленти, запропоновані у словнику, бути використані у перекладі? Якщо ні, запропонуйте ваш власний варіант.

1. Alan Rees, a businessman, was accused of handling the negotiations for ransom. 2. After the play the notices were unanimously favorable and there was praise for all concerned. 3. The actor had an awkward grace that could not be copied by anyone in the business. 4. Listen, we all have funny moods. We wouldn't be human if we didn't. 5. Josephine Carling was a heiress to an automobile fortune. 6. She prided herself on her chic. 7. The odorous part of human sweat, some scientists believe, appears to include volatile fatty acids produced by bacteria living on and in

the skin. 8. The sister married a classmate of mine that's doing very well in Pittsburgh Plate Glass. One of their coming men. 9. She had always, all her life, been so religious about her cold cream and her facials. 10. He passed a lighted door from which issued music, and stopped with the sense of familiarity.

Вправа 2. Знайдіть відповідний український еквівалент для слова «record» у запропонованих реченнях.

1. The new candidate was known to have an excellent war record. 2. His father has a record of service with the company of 20 years. 3. It was clear that the general had carefully studied his aid's service' record. 4. Washington D.C., the US capital, is the city with the highest crime record. 5. By resorting to mass terror and armed violence against the black population of South Africa its rulers reached a new shameful record in their racial oppression. 6. The AF of L is absolute boss of the strike-breaking International Confederation of Free Trade Unions. Its imperialist record fits it for this task. 7. The data published by the Office of Statistics show that food prices in the country are the highest on record. 8. «Your Honor», Arnold announced, «I move that the testimony of the witness be stricken out from the record». 9. The State Secretary finds that the US government has an unbroken record of friendship for China dating back to 1844. However shamelessly the American politicians claim to be friends of Chinese people, the historic record which distinguishes friend from foe cannot be altered. 10. Had the Republican candidates discussed the record of the Congress they would have exposed the Republican Party as a big business party which led the attack on the vital rights and liberties of the people.

Вправа 3. Поясніть контекстуальне значення виділених слів та запропонуйте їх українські відповідники.

1. The Union executive committee passed a resolution **advising** the workers to «sit-out» elections where neither party offers a candidate whom labour could support. 2. The grievance has still remained unsettled. It shows how long it takes to «**process**» a grievance and why a strike is often the only way to force a show-down. 3. People who think gangsters are only to be found in gambling dens and houses of prostitution are **oldtimers**. 4. After the strike many participants of the meeting were beaten up by the Ford plant **vigilants**. 5. The president of the Auto Workers Union was not at the rally; instead he **redbaited** the meeting and charged that it was a plot against him. 6. One of the planks in the Tory programme was to reduce personal consumption: this was to be done partly by **rationing** the purse. 7. The amendment received 3,622,000 votes, while the Executive resolution received 4,090,000. This **close** vote at the Trades Union Congress faced the right-wing leaders with a tremendous problem in relation to the future Labour Party Conference. 8. The Coal Board aimed to have **safety-level** stocks by the beginning of November but now they say they will be at least a million tons short. 9. Chicago. - A proposal that the problem of out-of-this world meat prices be put on the conference table for a **working-over by packers**,

farmers, organized workers and consumers was made here by the President of the United Packinghouse Workers (AFL-CIO). 10. The bill was also opposed by such non-trust lobbies as the AFL lobby, the **anti-saloon** lobby and many others.

Вправа 4. Знайдіть спосіб перекладу конотативного (додаткового) значення слів у реченнях. Поясніть свій вибір.

1. During the postwar period in the midst of the economic boom the workers' conditions, although gradually deteriorating, were not so bad as to provoke desperate struggles. 2. Prior to the Civil War many slaveowners in the South nursed ambitious plans of extending their rule to the whole of the United States. 3. The imperialist appetites of the Tories drove them on to their East-of-Suez policies. 4. His appetite for travel was whetted and Chopin began to nurse the ambition of visiting the musical capital of Europe, Vienna. 5. The Good Neighbour policy was simply a reformulation of the old imperialism in order for it to countermove more effectively the growing nationalism and democratic spirit of the Latin American people. 6. The Communists are tireless advocates of peace, and at the same time were aggressive supporters of the anti-Hitler war. 7. The right-wing leaders aggressively sabotaged all efforts from the left to organize the workers of other industries. 8. The Union demanded that the existing grievance machinery be entirely scrapped and a modern, streamlined, effective scheme put into its place. 9. Much of his popularity is manufactured, much of his glamour has been streamlined by nimble-wilted press agents.

Вправа 5. Перекладіть українською мовою.

I. A bolt from the blue; a cold day in hell; a drop in a bucket; a squeezed orange; purple patch; put one's best foot forward; rainbow hunt; to throw red meat (to smb.); repay in kind; ring one's own bell; «fool's gold».

II. By that time he had reached the condition to see pink elephants.

Вправа 6. Проаналізуйте наступні речення з точки зору застосування антонімічного перекладу.

1. The warrant officer was unimpressed by the entire incident and seldom spoke at all unless it was to show irritation.

2. It seemed there was a very little basis to their conversation at all.

3. Force is wrong, and two wrongs never make a right.

4. It was impossible to go to the movie with him without getting involved afterward in a discussion.

5. I was too depressed to care whether I had a good or bad view or whatever view at all.

Вправа 7. Для перекладу застосуйте техніку генералізації значення (лексико-семантичної трансформації, внаслідок якої слово з вузькою семантикою замінюють на слово з ширшою семантикою або видову назву

перекладають родовою, напр.: *a sparrow – пташка; The water flows from the openings into two basins. – Вода витікає через отвори у дві ємкості).*

1. The engine runs in a very simple manner. 2. This can further help both, view a range of designs and experiment with colors and textures to arrive to one's dream home. 3. In the transparent ocean scientists have the tools to say where fish are, how many of them there are and where they are going. 4. Farless agreement exists concerning the details of positive prescriptions for science. 5. Piston rings are rings present around the piston, which preclude the fuel and air mixture from going into the sump during the process of combustion. 6. A «society» may even, though more by means of metaphor, refer to a social organism such as an ant colony. 7. Every man participates in a culture, defined as «the arts, customs, habits, beliefs, values, behavior that constitute a people's way of life». 8. M. Fried and E. Service have classified human cultures based on political systems and social inequality into four categories: hunter-gatherer bands, horticultural / pastoral societies (with two inherited social classes: chief and commoner), highly stratified structures (with several inherited social classes: king, noble, freeman, serf and slave), or chiefdoms, and civilizations (with complex social hierarchies and institutional governments). 9. Historically speaking, the dogma of the equality of man is the result of the adoption of the purely practical machinery of the majority but the adoption of the majority principle is also responsible for another institution of modern times: the party system. 10. And one mark of liberty is for a man to live as he likes; this is the function of liberty, inasmuch as to live not as one likes is the life of a man that is a slave. 11. Small design projects can involve irrigation design, soil testing, excavation, night lighting, and drainage systems. 12. In the landscape design profession, «landscape architecture» is generally the name of the more advanced level of college education. 13. There are many definitions of religion, and most have struggled to avoid an overly sharp definition on the one hand, and meaningless generalities on the other. 14. Sociologists and anthropologists see religion as an abstract set of ideas, values, or experiences developed as part of a cultural mix. 15. The acknowledged measure of taste, at least for the formally educated, was provided by the art and literature of ancient Greece and Rome.

ТЕМА 14. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЛЬНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ. ПЕРЕКЛАД АТРИБУТИВНИХ СПОЛУЧЕНЬ

Корінні розбіжності в об'ємі значень слів і в їх сполучуваності в англійській та українській мовах особливо яскраво проявляються при перекладі словосполучень. Якщо який–небудь член речення виражений не словом, а словосполученням, то це словосполучення, незалежно від того, чи воно є фразеологічним, чи вільним, має певну смислову самостійність.

The Poor Law was instituted under Elizabeth.

Закон про опіку над бідними був прийнятий за часів королеви Єлизавети.

The vagueness of the definition makes for poor law.

Неточність формулювання підриває силу закону.

У першому реченні *Poor Law* – фразеологічний термін, який перекладається традиційним еквівалентом. У другому ж випадку *poor law* – вільне словосполучення, переклад якого може колитися, однак, навколо одного і того ж значення: закон, що не досягає мети, незадовільний/ поганий закон. Це вільне сполучення слів може перекладатися одним із цілого ряду аналогів. У даному випадку йдеться про те, з якої причини закон є незадовільним.

Основна відмінність між перекладом вільних словосполучень і фразеологічних одиниць полягає в тому, що вільні словосполучення не мають еквівалентів в інших мовах. І, навпаки, фразеологічні одиниці, які не створюються знову, а відтворюються в мовленні в готовому вигляді, уже однією своєю повторюваністю спонукають перекладачів встановлювати для їх передачі постійні еквіваленти.

Оскільки у вільному словосполученні кожен його компонент зберігає своє початкове значення, переклад такого словосполучення може бути аналітичним. Іноді він може ґрунтуватися на одному з компонентів. Наприклад, у сполученні дієслово + додаток навіть коли обидва його компоненти зберігають свою семантику, переклад цілого вираз залежить здебільшого від додатка:

<i>to take prisoner</i>	брати в полон
<i>to take fish</i>	ловити рибу
<i>to take in the act</i>	застати на місці злочину
<i>to take a biscuit</i>	з'їсти тістечко
<i>to take wine</i>	пити вино
<i>to take a train</i>	сісти на поїзд

У кожній мові існує багато традиційних сполучень слів, обмежених, з одного боку, їх семантикою, а з іншою – суспільною практикою їх вживання. Такі традиційні словосполучення далеко не завжди співпадають у різних мовах. Збереження у перекладі словосполучень, типових для іншої мови, було б буквалізмом і порушенням норм мови, на яку робиться переклад. Тому при

перекладі таких словосполучень на українську мову слід користуватися існуючими у ній відповідними по змісту словосполученнями:

high hopes – великі надії/ сподівання

breakneck rapidity – шалена/ карколомна швидкість

trains/ buses run – поїзди/ автобуси їздять

Один і той же прикметник в англійській мові може сполучатися з різними іменниками, але при перекладі цих сполучень на українську мову доводиться звичайно користуватися різними прикметниками в зв'язку з різною сполучуваністю в українській та англійській мовах:

<i>bad</i>	<i>headache</i>	<u>сильний</u> головний біль
	<i>mistake</i>	<u>груба</u> помилка
	<i>debt</i>	<u>неповернутий/ несплачений/ безнадійний</u> борг
	<i>wound</i>	<u>важка</u> рана
	<i>egg</i>	<u>тухле</u> яйце
	<i>apple</i>	<u>гниле</u> яблуко

Крім різниці у сполучуваності, в українській мові відіграє свою роль і ступінь конкретності означуваного слова і звичне вживання (традиція):

French	<i>scent</i>	<u>французькі</u> парфуми
	<i>President</i>	президент <u>Франції</u>

Western	<i>powers</i>	<u>західні</u> держави
	<i>consultations</i>	консультації <u>західних держав</u>
	<i>ministers</i>	міністри <u>західних держав</u> <u>західні</u> міністри

В останньому випадку має місце перехідний варіант.

Переклад атрибутивних сполучень

Атрибутивні сполучення із складним синтаксичним зв'язком між компонентами є одним із характерних явищ англійської мови. Ці конструкції мають такі особливості:

1. Між членами атрибутивного словосполучення можуть бути дуже широкі семантичні зв'язки.

Переклад подібних сполучень вимагає правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами:

<i>a sick man</i>	хвора людина
<i>a sick bed</i>	ліжко для хворого
<i>a sick room</i>	лікарняна палата

Особливо велике значення правильне розкриття смислових зв'язків між компонентами атрибутивного сполучення має в тих випадках, коли в якості означення виступають іменники:

<i>war years</i>	воєнні роки
<i>war sufferings</i>	страждання, викликані війною
<i>war heroes</i>	герої війни
<i>war rehabilitation</i>	відновлення руйнувань, викликаних війною

<i>labour union</i>	робітничий союз
<i>labour delegate</i>	делегат від робітників
<i>labour spy</i>	шпигун компанії, який слідкує за робітниками

Часто буває так, що в залежності від контексту в атрибутивних сполученнях можуть мінятися види семантичних зв'язків:

<i>Warsaw proposals</i>	варшавські пропозиції (зроблені у Варшаві)
	пропозиції Варшави (уряду Польщі)
	пропозиції стосовно Варшави

Розшифрувати ці зв'язки у багатьох випадках допомагає контекст і знання реалій. А ці зв'язки можуть бути досить оригінальними і несподіваними. Так, в одній американській газеті була опублікована стаття під таким заголовком:

Vatican Protests

Тільки після прочитання статті, дізнавшись про конкретні реалії, які стоять за цим заголовком, можна було встановити правильні смислові зв'язки і зробити вірний переклад:

Протести англійських студентів у Лондоні проти призначення американського посла у Ватикані

2. Другою особливістю атрибутивних словосполучень є існування так званих багаточленних атрибутивних груп із складними семантичними зв'язками всередині групи

У таких словосполученнях вимога правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами набуває особливого значення. Так, у словосполученні

London County Council

перших два компоненти утворюють єдність, до якої відноситься третій:
рада графства Лондон

Ще один приклад:

The American Labor Party Political Action Committee Election Campaign Planning Board

Смислові групи у цьому словосполученні виділені різними кольорами.

Цікаво прослідкувати шлях утворення таких багаточленних атрибутивних словосполучень. Розглянемо його на такому прикладі:

poll tax – виборчий податок (США)

poll tax states – штати, в яких сплачується виборчий податок

poll tax states governors – губернатори штатів, в яких сплачується виборчий податок

poll tax states governors' conference – конференція губернаторів штатів, в яких сплачується виборчий податок

poll tax states governors' conference resolutions – рішення, прийняті на конференції губернаторів штатів, в яких сплачується виборчий податок

poll tax states governors' conference resolutions implementation – реалізація рішень, прийнятих на конференції губернаторів штатів, в яких сплачується виборчий податок

У сполученні

oil fields air surveying

означуваним елементом є єдність третього і четвертого компонентів, тоді як перші два складають визначальну єдність:

повітряна розвідка родовищ нафти

Важливо також правильно виділити фразеологічну одиницю, яка входить до складу багаточленних атрибутивних сполучень, і, з іншого боку, вміти відрізнити її від омонімічного вільного словосполучення::

London Indian Summer School

Ця школа, звичайно, не має нічого спільного з фразеологізмом *Indian Summer* – бабине літо, а є вільним сполученням слів:

Літня школа для індологів у Лондоні

Правильне виділення словосполучень всередині багаточленних атрибутивних словосполучень дає можливість правильно провести розчленування атрибутивної групи:

a strong party / man – людина, яка завжди приєднується до сильної партії; перебіжчик; людина без принципів

a strong / party man – сильний політичний лідер / діяч

Багаточленні атрибутивні сполучення, особливо ті, які вживаються в якості газетних заголовків, нерідко містять пропущені для стислості елементи, які мають на увазі:

London ship repairers' redundancy strike – Страйк протесту проти звільнення робітників через надлишок робочої сили на англійських судноремонтних підприємствах

Таким чином, порядок перекладу багаточленних атрибутивних сполучень повинен бути наступним:

- перекладач повинен пам'ятати, що головне слово групи – останній іменник;
- виділити словосполучення, котрі мають зв'язний смисл;
- переклад починається з головного слова групи, тобто з кінця атрибутивної групи;
- шліфовка перекладу.

Переклад з кінця атрибутивної групи особливо рельєфно виступає в тих словосполученнях, де кожен компонент зберігає свою самостійність:

London airport customs officials – представники митниці в Лондонському аеропорту

3. Існування атрибутивних груп з внутрішньою предикацією, коли в якості означення виступає ціле речення

There was a man with don't-say-anything-to-me-or-I-shall-contradict-you face.

The judge's face wore the usual I-knew-they-were-guilty-or-along expression.

При перекладі таке означення виділяється в окрему фразу із зв'язками говорило; було написано; всім своїм видом показував; ніби хотів сказати.

4. Четвертою особливістю атрибутивних груп є те, що вони можуть приймати суфікс, який формально прикріплюється до останнього іменника, а фактично відноситься до всієї атрибутивної групи.

Mr N is a sound sleeper [sound sleep] + er

Суфікс *-er* може відноситися як до постійної характеристики (як у попередньому прикладі), так і до тимчасової якості:

present writer – той, хто пише; автор цих рядків а *heartly eater* – любитель попоїсти а *Fifth columnist* – член/ діяч п'ятої колони

a strong Navalist – прихильник (створення) сильного Військово-морського флоту

Підсумовуючи вищесказане, визначимо основні способи перекладу атрибутивних груп:

- Переклад англійської атрибутивної групи українською атрибутивною групою

green tree – зелене дерево

- Переклад англійської атрибутивної групи прийменниковим словосполученням

a profit's drive – гонитва за наживою

The Folly Square Trial – суд на Фоллі-сквер

- Переклад дієслівно-прислівниковим словосполученням

My daughter is a good dancer. – Моя дочка добре танцює

It was a long walk. – Йти довелося довго.

- Переклад із заміною означення на іменник

I decided to visit my astronomical friend. – Я вирішив відвідати свого друга-астронома.

I like his Australian wife. – Мені подобається його дружина-австралійка.

- Переклад з переносом означення

Having corrupt alliance with employers the reactionary TV bosses disrupted every progressive movement.

Вступивши в союз з підприємцями, продажні реакційні керівники телебачення ...

На цьому випадку зупинимось детальніше. Тут ми маємо справу з так званими перенесеними епітетами. В англійській мові вони зустрічаються набагато частіше, ніж в українській. Особливістю цих епітетів є те, що вони логічно, по змісту сполучаються не з тим словом, з яким вони граматично зв'язані, і через те вони набувають особливої виразності.

George smoked a thoughtful pipe.

По смислу епітет *thoughtful* відноситься не до слова *pipe*, а до слова *smoked*:

У глибокій задумі Джордж палив люльку

Peter and Joan snatched a hasty luncheon at the restaurant.

Пітер і Джоан нашвидкруч поснідали в ресторані.

Епітет *hasty* характеризує спосіб дії, а не слово *luncheon*.

Перенесений епітет є одним із різновидів метафоричного епітета. Найбільш поширеним типом перенесеного епітета є епітет, який переносить дію або якість, ознаку людини на предмет: *a thoughtful pipe* – задумався той, хто курил, а не його люлька; *a hasty luncheon* – не сніданок поспішав, а герої швидко поснідали. У наведених прикладах епітет характеризує агента дії.

Ще декілька прикладів.

It is inevitable that the mind should recall the early horrors of the factory system in Lancashire (A.Hutt The Conditions of the Working Class in Britain)

Сполучення ранні жахи є неможливим в українській мові і вимагає заміни:

Не можна не згадати всі жахи фабричної системи в Ланкаширі у ранній період її розвитку.

Епітет у наведеному прикладі синтаксично визначає слово *horrors*, а логічно відноситься до словосполучення *factory system*.

She caught a horrid glimpse of the apparition.

Вона вжахнулася, побачивши привида.

При появі привида її охопив жах.

Вона побачила жахливого привида.

У комедії У.Шекспіра "Як вам це подобається" (*As You Like It*) старість і голод називаються *weak evils* не тому, що вони самі по собі слабкі, а тому, що вони ослаблюють людину. І в цьому випадку *weak* логічно не визначає слова, до якого воно відноситься синтаксично. При перекладі з англійської мови на українську такі епітети рідко зберігаються, оскільки в українській мові вони були б дуже незвичайними (поезія, гра слів, жарт). В англійській мові подібні епітети дуже поширені і зустрічаються не тільки в художній літературі.

... bending his Irish pen to the Doric he [the poet] writes ...

Означення *Irish* відноситься логічно не до слова *pen*, а до *he*. Незвичайне вживання перетворює його в епітет. Збереження цього перенесеного епітета у перекладі неможливе, тому *Irish* слід віднести до того слова, до якого воно відноситься логічно, тобто до слова *poet*.

Звернувшись до діалекту, ірландський поет пише ...

- Переклад англійської атрибутивної групи з перестановкою членів *administrative efficiency* – ефективно/ вміле керівництво/ управління

- Описовий спосіб

To watch it happen was a thrilling sight. – Дух перехоплювало, коли дивився на те, що відбувалося.

Практичне завдання

Вправа 1. Визначте всі можливі значення поданих атрибутивних груп.

1. Berlin proposals; 2. Gran Chaco war; 3. dollar export drive; 4. heavy government expenditure; 5. pre-war slump talk; 6. present national Communist vote; 7. Communist Party strength; 8. Middle East Conference; 9. aggressive supporter; 10. bold adventurer; 11. labor quiescence; 12. festering grievances; 13. the nation's highest homicide rate; 14. wildlife management authorities; 15. four-part program; 16. environmentalist protest; 17. provincial government decision; 18. environmental consequences; 19. safety violations; 20. fish-breeding pools

Вправа 2. Підберіть українські еквіваленти.

1. hearty eater; 2. practical joker; 3. conscientious objector; 4. sleeping partner; 5. stumbling block; 6. smoking concert; 7. perfect likeness; 8. vested interest; 9. tough customer; 10. foregone conclusion; 11. top trade-union leaders; 12. collective bargaining rights; 13. consumers' goods industries; 14. post-war anti-labor drive; 15. point four program; 16. Liberal Party whip; 17. public school boy; 18. Good Neighbor policy; 19. strong party man; 20. CIO auto union president

Вправа 3. Знайдіть атрибутивні групи у наступних реченнях. Перекладіть українською мовою.

1. The 87 billions of dollars in profits, grabbed during the five war years by the corporations constitute just so much blood money. 2. All the international «news» plus the editorial, could have been given in the space devoted to one heavily illustrated item – the engagement of a son of one of minor princesses. 3. This issue devoted about half of its twenty news columns to the trial of a homicidal maniac. 4. Even the least informed person could not miss the fact that the much-publicized boom in the United States was due to the war and the aftermath of war repair. 5. My job on the Daily Sketch had for me what later I realized was an illusory attraction. 6. Besides the imperative elementary economic compulsion to find markets at any cost and with every device, big business imperialists were driven on to their expansionist program by other forms of fear and greed. Their capitalist appetites for conquest were whetted by the fact that on all sides they saw many nations weakened and ruined by the war. Being dog-eat-dog capitalists, they could not refrain from taking advantage of these countries' disasters by trying to establish their own economic and political control over the whole ramshackle situation of world capitalism. 7. Paris underground and bus transport services were stopped today by a 24-hour warning strike called by the C.G.T. (French T.U.C.) with the support of other unions. 8. Right-wing trade-union policy was expressing itself in a bankrupt helpless dithering before the new capitalist offensive.

Вправа 4. Поясніть значення багаточленних атрибутивних сполучень та перекладіть речення.

1. The American Labor Party Political Action Committee Election Campaign Planning Board launched a new fund-raising drive. 2. The British engineering industry must be nationalized to overcome the obstructive stick-in-the-mud, take it or leave it traditions of many engineering firms. 3. The preoccupation with selling papers against fierce competition leads to the American practice of an edition every thirty seconds. This mania for speed, plus the man-bites-dog news formula, works to corrupt and discourage the men who handle news. 4. Many a citizen fed up with the loud and prolonged bickering between the Republicans and the Democrats, began thinking plague-on-bom-your-houses thoughts. 5. Fitch kept a hats-cleaned-by-electricity-while-you-wait establishment, nine feet by twelve, in Third Avenue. 6. He was being the boss again, using the it's-my-money-now-do-as-you're-told voice. 7. «All right», he said. You be ready when I come at seven. None of this «wait-two-minutes-till-I-primp-an-hour-Of two» kind of business, now Dele. 8. Vilified in everything from Little Red Riding Hood to late-night horror movies, *Cannis lupus*, the wolf, has traditionally suffered from a bad press. 9. The actors will appear in the soon-to-be-released film.

Вправа 5. Перекладіть українською мовою.

1. The Judge's face wore his own I-knew-they-were-guilty-all-along expression. 2. There was a man with a don't-say-anything-to-me-or-I'll-contradict-you face.

Вправа 6. Використайте пермутацію (тобто перестановку слів атрибутивної групи) під час перекладу.

Наприклад: *metereological satellite* – зонд-супутник, *income policy* – політика прибутків, *wage rise* – підвищення зарплати, *budget increase* – збільшення бюджету, *blood circulation* – циркуляція крові, *mechanical engineer* – інженер-механік, *nuclear engineer* – інженер-ядерник, *organic chemist* – хімік-органік.

1. A paradigm shift which occurred through Newton's law of gravitation was the concept of «Action at a Distance». 2. These fusion reactions continued as temperatures dropped, to form atomic nuclei of hydrogen and helium. 3. A gravitation force acts between two particles even though they are not in contact with each other. 4. But there have been several grave consequences of this trend in human development, especially in current circumstances it is a severe concern for governments all over the world. 5. The wealthier of the new settlers received large tracks of land and became plantation owners. 6. The planet is famous for its unique planetary ring system. 7. Neptune is the last planet in our solar system, since Pluto has been officially classified as a dwarf planet by the IAU in 2006. 8. Johannes

Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg, a German metal-worker and an inventor, introduced a printing technology allowing the re-use of individual letters. 9. Gutenberg era of graphic design evolution was sluggish, until the 19th century. 10. I Love NY ad campaign (1973) and a famous Bob Dylan poster (1968) designed by Milton Glaser are examples of applied graphic design culture and its influence. 11. AI researchers hope to invent intelligent machines, which can perceive, learn and reason like humans. 12. Artificial intelligence finds applications in space exploration. 13. Sentiments are associated with moods that affect human efficiency. 13. As we all know, trees are designed to absorb carbon dioxide present in the atmosphere and give out oxygen. 14. Spark plugs provide a spark to the air and fuel mixture, which results in the combustion. 15. In case of global warning, volcanic eruptions contribute by releasing enormous amount of carbon dioxide in the atmosphere. 16. Though Piet Mondrian was not a graphic designer, his uses of grids were the origin of modern day advertisement known as the grid system. 17. One such model is Relational Database Model which has proved to be the best data management model. 18. Devised by Edgar F. Codd, the relational data model is entirely populated areas have become a regular feature of city development across the globe and also a big headache in most of the cases. 20. The planet Saturn is famous for its unique planetary ring system. 21. The Western Hemisphere had already been reached by courageous Scandinavian seafarers in the 10th c., but the actual discovery of America was made during the Renaissance period, in the 16th c.

ТЕМА 15. ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Однією з основних особливостей фразеологічних одиниць, яка відрізняє їх від вільних словосполучень, є ідіоматичність. Саме через цю характеристику загальне значення фразеологізму не дорівнює сумарному значенню його компонентів, часто це значення не має нічого спільного із значеннями слів, які входять до нього:

to show white feather – бути боягузом

Багато фразеологізмів виникли на основі якогось історичного факту:

to dine with Duke Humphrey – залишитися без обіду

[Один час боржники в Лондоні ховалися від своїх кредиторів у Соборі святого Павла, де, серед інших, знаходиться і гробниця герцога Гамфрі; на запитання, де він буде обідати, боржник відповідав, що обідатиме з герцогом, тобто ніде].

У фразеологізмах часто міститься метафоричний елемент. Їх не можна перекладати дослівно. У багатьох випадках вони мають явно виражене національне забарвлення. Це все та ряд інших факторів призводить до того, що фразеологічні одиниці часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові. Складність перекладу ідіом полягає у тому, що перекладач повинен уміти їх розпізнати і підшукати відповідний український варіант.

З точки зору перекладу фразеологічні звороти – приказки та прислів'я – зручно розділити на 3 групи.

До першої групи відносяться такі прислів'я та приказки, які повністю співпадають з українськими – як по смислу, так і по формі, тобто по описуваному образу або складових компонентах:

All that glitters is not gold.

Не все те золото, що блищить.

As a man sows, so shall he reap.

Як посієш, так і пожнеш.

New brooms sweep clean.

Нова мітла по-новому мете.

[Неспівпадіння числа в українській та англійській приказці в останньому прикладі не має суттєвого значення, тому ми включаємо його в першу групу].

Такі приказки та прислів'я, які повністю співпадають в різних мовах, мають своїм джерелом загальний прототип і часто є калькою з грецької або латинської, рідше інших мов.

До другої групи належать прислів'я і приказки, які співпадають по змісту, але не співпадають за образом, який лежить в їх основі:

Too many cooks will spoil the broth.

У семи няньок дитя без носа.

As well be hanged for a sheep, as for a lamb.

Сім бід – один одвіт. Сім смертям не бути, а одної не минути. Раз кози смерть.

To buy a pig in a poke.

Купити kota в мішку.

При перекладі таких фразеологічних одиниць рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові, оскільки при їх перекладі перекладач повинен притримуватися принципу перекладу чогось звичного таким же звичним. У протилежному випадку приказка або прислів'я викличе у читача враження чогось несподіваного та оригінального. Тому англійську приказку

At a snail's pace – Як на волах.

не можна перекладати

Із швидкістю равлика.

До третьої групи відносяться приказки та прислів'я, які не мають відповідників в українській мові – ні за змістом, ні за образом. Вони перекладаються або описово, або при допомозі приказки, створеної перекладачем.

Little pitchers have long/ wide ears.

Діти люблять слухати розмови дорослих. В малих дітей великі вуха.

Як приклад вдалого відтворення приказки у перекладі можна навести англійський переклад такого місця роману Л.Толстого "Война и мир":

Ерема, Ерема, сидел бы ты дома, точил свои веретена.

Jerome, Jerome, do not roam, but mind spindles at home. (Переклад А.і Л.Мод)

Незважаючи на те, що перекладачі вжили іноземне ім'я, вони дуже вдало зберегли римовану форму приказки, її ритмічну рівновагу, не кажучи вже про те, що вони дуже вірно передали її зміст.

Прислів'я і приказки часто мають чітко виражений національний характер, тому вони не можуть бути використані при перекладі, не дивлячись на те, що вони повністю співпадають по змісту. Так, англійську приказку

to carry coal to Newcastle

не можна перекладати російською приказкою

ездить в Тулу со своим самоваром

оскільки це внесло би в переклад чуже національне забарвлення. У таких випадках доводиться або давати близький до оригіналу переклад, робити описовий переклад або перекласти цю приказку із зміною образу:

Ніхто не возить вугілля в Ньюкасл.

Робити щось безглузде/ недоцільне/ непотрібне.

В ліс дрова возити. В криницю воду лити.

Образні фразеологічні звороти, побудовані у вигляді порівнянь, з точки зору перекладу можна поділити на ті ж три групи, що і прислів'я та приказки.

До першої групи відносяться фразеологічні звороти, які мають повну образну та змістову відповідність в мові оригіналу та в мові перекладу:

cold as ice

холодний, як лід

sweet as honey

солодкий, як мед

До другої групи відносяться фразеологічні звороти, які виражають ту саму думку, але за допомогою іншого образу:

as old as the hills

старий, як світ

as hungry as a hunter

голодний, як вовк/ собака/ пес

До третьої групи відносяться такі порівняння, які не мають собі подібних в українській мові:

as brown as a berry

дуже темний/ дуже загорілий/ шоколадного кольору

Як видно з прикладів, вирази першої групи не створюють проблем при перекладі. Вирази другої групи звичайно перекладаються українськими аналогами. Однак тут перекладач повинен керуватися уже згадуваним принципом – перекладати щось звичне таким же звичним. Образ, пов'язаний із словом, у таких порівняннях настільки зрісся з ним, що майже не сприймається як образ, і в багатьох випадках є зовсім стертим. Було би помилкою зберегти слово, яке входить у таке словосполучення, оскільки у перекладі даний фразеологічний зворот звучав би штучно і незвично, що внесло би в переклад те, чого немає в оригіналі: була б повернута яскравість звичному стертому образу, Тому приказку

to sleep like a log

слід перекладати

спати як убитий/ спати без задніх ніг

а не

спати як колода.

Фразеологічні звороти, що входять до третьої групи, звичайно перекладаються описово, по змісту.

До фразеологічних зворотів відносяться також і крилаті вирази та посилення, що широко вживаються у різних типах мовлення та стилях мови. До їх числа відносяться і різні цитати – літературного характеру, біблеїзми, висловлювання історичних осіб тощо. При їх передачі перекладач повинен керуватися традицією, що існує в українській мові, незалежно від словникового значення слів, що входять до складу виразу. Тут часто спостерігається розходження між українською та англійською мовами. Одне і те ж слово, що входить до складу різних виразів в англійській мові, може вимагати перекладу різними словами у зв'язку з усталеною в українській мові традицією. Порівняємо, для прикладу, два такі вирази:

massacre of the innocent massacre of Saint Bartholomew

У першому випадку слово *massacre* перекладається вбивство/ побиття немовлят. У другому ж воно взагалі не перекладається, оскільки дана історична подія відома в українській мові як Варфоломіївська ніч.

Окремо слід зупинитися на перекладі біблеїзмів. В англійській традиції вони дуже часто використовуються в різних стилях мовлення, у тому числі і в публіцистичних текстах. Біблеїзми надають висловлюванню глибокої образності. При перекладі їх часто доводиться розшифровувати, оскільки їх образи, їх переносне значення у зв'язку з рядом причин не завжди зрозумілі для українського читача або слухача:

Nine mocking years with the golden calf and three long years of scourge, ... nine crazy years at the ticker and three long years in the breadline! (F.D.Roosevelt about Harding – Coolidge – Hoover era, Safire's Political Dictionary by William Safire, 1978, p.747)

Десять лихих денежних лет и три долгих года бедствий, ... девять лет безумных удач на бирже и три долгих года в очередях за хлебом (Цит. за Т.Клюкіною)

Ще один приклад. Вираз *whited sepulchres* у Біблії перекладається як гроби побілені (Євангеліє від Матея 23:27–28). Але за цим виразом, який може не зразу бути зрозумілим пересічному читачеві стоїть певний образ, який розкрито в першоджерелі: "Горе вам, книжники і фарисеї, лицеміри, що схожі на гроби побілені, які зверху гарними здаються, а всередині повні кісток мертвих та всякої нечистоти. Отак і ви: назовні здаєтесь людям справедливі, а всередині сповнені лицемірства і беззаконня". Ось як цей образ використано в літературі:

The revelation not only shocked Mary, but made her wonder how many more of her hitherto respected elders might be whited sepulchres (Oxford Dictionary of Current Idiomatic English)

Это открытие не только шокировало Мэри, но и заставило её задуматься – а сколько ещё из до сих пор уважаемых ею людей старшего поколения являются ханжами или лицемерами (Цит. за Т. Клюкіною).

Підсумовуючи вищесказане, подамо основні способи перекладу фразеологічних одиниць.

1. Найкращий спосіб – передати фразеологізм фразеологізмом. Це є можливим тоді, коли англійська та українська мови запозичили фразеологічний зворот з інших мов (найчастіше класичних).

Strike while the iron is hot.

Куй залізо, поки гаряче.

2. Переклад фразеологічним аналогом, тобто використання в українській мові фразеологічних одиниць, які мають те саме значення, але які побудовані на іншому образі. При такому перекладі слід враховувати, що український образ повинен бути нейтральним щодо національного забарвлення:

Can the leopard change his spots?

Природу не виправиш. Горбатого могила справить.

Але не: рос. Черного кобеля не отмоешь добела.

3. Переклад калькою, тобто спроба скопіювати англійський образ і створити свою фразеологічну одиницю. При такому способі треба пам'ятати, що:

- образ повинен бути зрозумілим, метафоричне, переносне значення повинно виходити з прямого значення:

Little pitchers have long ears.

У малих дітей великі вуха.

- якщо в перекладі є реалія, то вона повинна бути зрозумілою українському читачеві:

To carry coal to Newcastle.

Ніхто не возить вугілля в Ньюкасл.

- перекладові слід надати форму фразеологізму:

Rome was not built in a day.

Не одразу Рим будувався.

4. Описовий переклад, відмова від перекладу фразеологізмом:

to cut off with a shilling

залишити без спадщини

Практичне завдання

Вправа 1. Виконайте вправу на переклад фразеологізмів. Розгляньте приклади та складіть по 5 власних прикладів на кожну групу фразеологізмів.

З точки зору перекладу фразеологічні звороти – приказки та прислів'я – зручно розділити на 3 групи.

До першої групи належать такі прислів'я та приказки, які повністю співпадають з українськими – як за змістом, так і за формою, тобто за описуваним образом або складовими компонентами:

All that glitters is not gold. – *Не все те золото, що блищить.*

As a man sows, so shall he reap. – *Як посієш, так і пожнеш.*

New brooms sweep clean. – *Нова мітла по-новому мете.*

Такі приказки та прислів'я, які повністю співпадають у різних мовах, мають своїм джерелом загальний прототип і часто є калькою з грецької або латинської, рідше з інших мов.

До другої групи належать прислів'я і приказки, які співпадають за змістом, але не співпадають за образом, який лежить в їх основі:

Too many cooks will spoil the broth. – *У семи няньок дитя без носа.*

As well be hanged for a sheep, as for a lamb. – *Сім бід – один одвіт. Сім смертям не бути, а одної не минути. Раз козі смерть.*

To buy a pig in a poke. – *Купити kota в мішку.*

При перекладі таких фразеологічних одиниць рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові, оскільки при їх перекладі перекладач повинен притримуватися принципу перекладу чогось звичного таким же звичним. У противному разі приказка або прислів'я викличе у читача враження чогось несподіваного та оригінального. Тому англійську приказку

At a snail's pace. – *Як на волах.*

Не можна перекладати:

Із швидкістю равлика.

До третьої групи належать приказки та прислів'я, які не мають відповідників в українській мові ні за змістом, ні за образом. Вони перекладаються або описово, або за допомогою приказки, створеної перекладачем.

Little pitchers have long/ wide ears. – *Діти люблять слухати розмови дорослих. В малих дітей великі вуха.*

Як приклад вдалого відтворення приказки у перекладі можна навести англійський переклад такого місця роману Л. Толстого «Война и мир»:

Ерема, Ерема, сидел бы ты дома, точил свои веретена. – Jerome, Jerome, do not roam, but mind spindles at home.

Вправа 2. Перекладіть наступні речення українською мовою, звертаючи увагу на пошук ідентичних або аналогічних фразеологізмів.

1. He had to keep a sharp eye on his sister for the sake of her good.
2. The woman obviously had the gift of second sight, whatever it might be.
3. It was still not unheard of for an angry parent to cut off his son with a shilling.
4. If you haven't been born under a lucky star you just have to work all the harder to get what you want.
5. Oh, by the way, if you want a bath, take one. There ain't a Peeping Tom on the place.

Вправа 3. Відновіть повну форму фразеологічних одиниць у наступних реченнях. Перекладіть речення українською мовою.

1. He had been a rolling stone too long to sit down in one place, breed cattle and wait for them to grow.
2. One look showed Swithin his condition. Drank again. This was the last straw.
3. He seized with avidity upon the subject, which had for him all the charm of forbidden fruit.
4. I wouldn't be surprised if he understood Hedda better than anybody does. I think they're birds of a feather.
5. Politicians look on the cliché as a friend in need.
6. Come on, you know where's the proof of the pudding!
7. Don't worry, Bob! We are two brave men with hands, brains and spine. So let the morn come!

Вправа 4. Порівняйте наступні приклади перекладів метафори з англійської мови, визначаючи перекладацькі прийоми та коментуючи ступінь їх ефективності.

1. The cat sat bolt upright on the seat opposite ours, staring out the window, pretending not to eavesdrop on our conversation. – Кіт сидів нерухомо, як вартовий, втупившись у вікно, і вдавав, що не підслуховує нашу розмову.
2. Gradually there appeared out of the mists shapes more visible perhaps to the imagination than the sight: magic castles rising from the foam the ruined but majestic walls of ancient temples. – Поступово з туману проступали обриси й не так видимих, скільки уявних форм: чарівні замки, народжені, немов Афродіта з піни, величні руїни древніх храмів.

3. It would require more than unsuitably clad, garrulous crowds to rob the Valley of the Kings of its grandeur. – Потрібно щось більш серйозне, ніж натовпу крикливо одягнених, балакучих туристів, щоб позбавити величну Домну Царів її пишноти.

4. You are the bravest little woman I know, Amelia, and that stiff upper lip of yours is a credit to the whole British nation. – Ти сама відважна з усіх жінок, з якими я знайомий, Амелія, а твоя вперта верхня губка – просто втілення британського національного характеру.

5. Years had passed since I last beheld the plain of Amarna, yet in eternal Egypt a decade is no more than the blink of an eye. – Ти сама відважна з усіх жінок, з якими я знайомий, Амелія, а твоя вперта верхня губка – просто втілення британського національного характеру.

Вправа 5. Проаналізуйте метафоричні одиниці, виберіть потрібні перекладацькі методи та перекладіть речення українською мовою.

1. I passed a crocodile of choir boys, in starched collars and peculiar caps, on their way to Tom Gate.

2. All undergraduates and graduates and wives and tradespeople walked that unmistakable English church-going pace which eschewed equally both haste and idle sauntering.

3. Criss-cross about the world he travelled with them, waxing in wickedness like a Hogarthian page boy.

4. She was entrancing; with that fragile beauty which in extreme youth sings out for love and withers at the first cold wind.

5. I went there full of curiosity and the faint, unrecognised apprehension that here, at last, I should find that low door in the wall, which opened on an enclosed and enchanted garden, which was somewhere, not overlooked by any window, in the heart of that grey city.

6. Long hours of work in her youth, authority in middle life, repose and security in her age, had set their stamp on her lined and serene face.

7. Here was planted the seed of what would become his life's harvest.

8. A nightmare distorted the images of the evening into horrific shapes.

9. Everything was black and dead-still in the quadrangle; only at the quarter-hours the bells awoke and sang over the gables.

Вправа 6. У наступних реченнях проаналізуйте спосіб вираження метафоричних одиниць, визначте прийоми їх перекладу та перекладіть англійською мовою.

1. Я ночами писав у себе в мансарді роман. Він зародився одного разу вночі, коли я прокинувся після сумного сну.

2. Жалюгідний страх смерті принизив мене до того, що я простогнав, озирнувся тривожно, шукаючи захисту від смерті.

3. Неврастенія вже завелася в мені, буде розвиватися і згризе мене.

4. Я зрозумів, що це не будинок, а багатоярусний корабель, який летить під нерухомим сірим небом.

5. За вікнами нив осінній вітер, по склі повз дощ.

6. В голові у мене була каша, в яку до того ж вплутувався і даремно вкрадений револьвер.

7. Життя взяло мене за комір і знову привело до пароплавства, як блудного сина.

Вправа 7. Визначте всі семантичні аспекти наступних фразеологічних одиниць.

1. to mark time; 2. to play second fiddle; 3. to hide behind smb.'s back; 4. to be in the same boat; 5. to be cut of the same cloth; 6. to sit on the fence; 7. to draw in one's horns; 8. to spread like wildfire; 9. to win with a small margin; 10. to make no bones about smth.; 11. to play into smb.'s hands; 12. to show one's true colours; 13. to twist the lion's tail; 14. to send smb. to Coventry; 15. to have some strings attached; 16. to turn back the clock; 17. to throw cards on the table; 18. to put one's weight behind smth.; 19. (to sell smth.) lock, stock and barrel; 20. (to swallow smth.) hook, line and sinker

Вправа 8. Знайдіть українські еквіваленти до поданих англійських прислів'їв.

1. A bird in the hand is worth two in the bush. 2. A burnt child dreads the fire. 3. A rolling stone gathers no moss. 4. Necessity is the mother of invention. 5. Rome was not built in a day. 6. Small rain lays great dust. 7. Enough is as good as a feast. 8. A miss is as good as a mile. 9. It is a good horse that never stumbles. 10. It is a long lane that has no turning.

Вправа 9. Який метод ви оберете для перекладу наступних ідіом? Скористуйтеся ним.

1. The fish begins to stink at the head. 2. When in Rome, do as the Romans do. 3. To have money to burn. 4. To give smb. the cold shoulder. 5. To set the Thames on fire. 6. To give away the show. 7. To ask for the moon. 8. To be at the end of one's rope. 9. To bet on the wrong horse. 10. A new broom sweeps clean. 11. A fly in the ointment. 12. Good riddance to bad rubbish. 13. with fire and sword. 14. You can't run with the hare and hunt with the hounds.

Вправа 10. Перекладіть фразеологічні одиниці у поданих реченнях.

1. British bourgeois periodicals prefer to give a wide berth to the delicate question of American military bases in Britain. 2. Numerous examples of violence against workers give the lie to the assertions of the reactionary American union bosses that there is no class war in the United States. 3. The British economy is not out of the wood yet. 4. The manager was passing the time of the day with one of his

secretaries. 5. Trying to make him change his mind is just beating your head against the wall. 6. If he has spoken publicly about the truth he would have gotten the axe one way or another. 7. She gave her father a hug, and got into a cab with him, having as many fish to fry with him as he with her. 8. Students get it in the neck when they lose library books. 9. «Oh! tell us about her, Auntie», cried Imogen; «I can just remember her. She's the skeleton in the family cupboard, isn't she? And they are such fun».

Вправа 11. Проаналізуйте таблицю. Які специфічні труднощі постають перед перекладачем прислів'їв?

Українські прислів'я	Англійські еквіваленти
Не кажи гоп, поки не перескочиш	Laugh before breakfast, you'll cry before supper
На бідного Макара всі шишки летять	Flies go to the lean horse
Погані вісті не лежать на місці	Bad news has wings
Не спитавши броду, не лізть у воду	If you cannot see the bottom, do not cross the river
За дурною головою і ногам нема спокою	Forgetful head makes a weary pair of heels
Обмежену людину розсердити неважко	Little pot is soon hot
Немає лиха без добра	It is an ill wind that blows nobody good
У криницю воду лити / В ліс дрова возити	Carry coal to Newcastle
Купити kota в мішку	To buy a pig in a poke
Одноманітність набридає	Butter to butter is novellish
Що далі в ліс, то більше дров	As the days grow longer, the storms are stronger
Не буди лихо, поки воно спить	Let the sleeping dog lie
Не руби сук, на якому сидиш	Those who live in glass houses, shouldn't throw stones
Брехнею недалеко зайдеш	Lies have short legs
Брехня шкодить тільки тому, хто її каже	Lies do harm only to them that tell`em
Невігласи завжди обожнюють те, чого вони не можуть зрозуміти	The ignorant always adore what they can't understand
Видно птаха по польоту	A bird may be known by its song
У поганого майстра погана пила	A bad workman always blames his tools
Договір дорожчий за гроші	A bargain is a bargain
Порожні пляшки гримлять гучніше за все	Empty vessels make the greatest sound

Українські прислів'я	Англійські еквіваленти
Не такий чорт страшний, як його малюють	The devil is not so black as he is painted
Ні се ні те. Ні риба ні м'ясо	Between and between
Багато будеш знати – швидко зістарієш. Надмірна цікавість до добра не доведе	Curiosity killed the cat
Хто рано лягає і рано встає, той здоров'я, багатство і розум наживе. Хто рано встає, тому Бог дає	Early to bed and early to rise, makes a man healthy, wealthy, and wise
Коси, коса, поки роса. Куй залізо, поки гаряче	Make hay while the sun shines
Його не проведеш. Йому палець в рот не клади	No flies on him
Зарубай це собі на носі. Намотай собі на вус	Put that in your pipe and smoke it
Як вовка не годуй, він все одно в ліс дивиться	The leopard cannot change his sports
Дах поїхав. Не всі дома	To have rats in the attic
Морочити голову. Заговорювати зуби	To lead [to give] somebody a dance
У семи няньок дитина без ока. Де дві господині, там хата неметена	Too many cooks spoil the broth
Наперед не загадуй	We shall see what we shall see
Коли рак свисне. Після дощук в четвер	When pigs fly
Схожі як дві краплі води	As like as two peas

Вправа 12. Підберіть пару для кожного прислів'я.

1. A bird in the hand is worth two in the bush.	a) Молодець серед овець.
2. Two is company, but three is none.	b) Краще синиця в руках, ніж журавель у небі.
3. Make hay while the sun shines.	c) Третій – зайвий.
4. Hares may pull dead lions by the beard.	d) Своя ноша не тягне.
5. A burden of one's own choice is not felt.	e) Язик мій – ворог мій.
6. An ox is taken by the horn and a man by the tongue.	f) Коси, коса, поки роса.
7. To promise mountains and marvels.	g) Не вчи вченого.
8. The voice of one is the voice of none.	h) Більший католик, ніж папа римський.

9. Old foxes need no tutors.	і) Підносити когось до небес.
10. More royalist than the king.	к) Обіцяти золоті гори.
11. To praise smb. beyond the skies/the moon.	л) Один у полі не воїн.

Вправа 13. Знайдіть пропущені слова.

1. Never too old to ... – ... ніколи не пізно.
2. ... make the man. – За ... зустрічають, за розумом проводжають.
3. Between the cup and the lip ... may slip. – Не кажи ..., поки не перескочиш.
4. ... is believing. – Краще раз ..., ніж сто разів почути.
5. Cross the stream where it is ... – Не спитавши ..., не лізь у воду.
6. Discretion is the ... part of valour. – Обережність – ... частина героїзму.
7. Good ... is a letter of recommendation. – Що в ... вариться, то на лиці не втаїться.
8. First think, then – Не кажи те, що знаєш, а завжди знай те, що
10. The work shows the – Який ..., така й пісня.

ТЕМА 16. ПОРЯДОК СЛІВ І СТРУКТУРА РЕЧЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

З точки зору перекладача було би правильніше говорити не про порядок слів, а про порядок розташування членів речення або смислових груп, оскільки в процесі перекладу важливо визначити найкращий їх порядок при даній структурі речення.

Як відомо, в англійській мові порядок слів, як правило, служить граматичним засобом встановлення функції слова в реченні. Тому англійське речення відрізняється набагато жорсткішим і постійнішим порядком слів, ніж в українській мові.

В українській мові, у порівнянні з англійською, порядок слів є більш вільним. Але необхідно мати на увазі, що свобода розташування членів речення в українській мові є відносною. Порядок слів завжди підкоряється певним нормам і завжди виконує ті чи інші граматичні, смислові чи стилістичні функції.

Достатньо порівняти просте англійське речення *He can do it* з можливими українськими варіантами його перекладу, щоб зрозуміти, які насправді безмежні можливості розташування слів приховані в українському синтаксисі. Безперечно, можуть зустрітися випадки, коли замість елементарного *Він може зробити це* буде необхідним варіант, в якому логічно підкреслюється підмет або додаток: *Це зробити може він*. Коротше кажучи, всі 24 можливі варіанти в українському перекладі можуть бути реалізовані в залежності від завдань висловлювання, що диктуються контекстом. Але в англійській мові ми маємо єдиний сталий еталон розповідного речення *He can do it* і ніякий інший порядок слів неможливий (якщо не брати до уваги дуже рідкого *Do it he can.*)

Із сказаного вище витікає, що оптимальний порядок слів в українській мові не може бути встановлений в окремо взятому, ізольованому реченні, вирваному з контексту. Необхідно вирішувати питання порядку слів принаймні в межах абзацу, враховуючи взаємодію речень, котрі входять до нього.

Однак, деякі закономірності розміщення слів при перекладі з англійської мови виявляються вже при розгляді перекладу окремих речень. Візьмемо, для прикладу, декілька типових за своєю структурою коротких повідомлень:

Los Angeles law firm Lewis, D'Amato, Brisbois and Bisgaard has recently opened its office in Ulan Bator.

Three Welsh Language Society members were arrested at the National Eisteddfod yesterday.

У цих прикладах ми маємо справу з типовою структурою короткого повідомлення в англійській мові: на першому місці – група підмета, за нею – група присудка. Основне, центр повідомлення, стоїть на першому місці. Деталі повідомляються в кінці речення. Такий же порядок слів зберігається в повідомленнях із вказанням на джерело:

The US Air Force is planning to have 131 wings – more than 23,000 planes and 975,000 men by mid-1956, Mr Charles Wilson, Secretary of Defense, announced in Washington yesterday in a House of Representatives Committee.

При перекладі українською мовою порядок слів буде протилежним. В українському реченні на першому місці виявиться другорядний член – обставина, на другому – присудок і на останньому – підмет. Таке розміщення слів є звичайним для українського розповідного речення, в якому міститься повідомлення, всі елементи якого є новими для читача. Перенесення обставин місця та часу на перше місце пояснюється тим, що їх постпозиція по відношенню до присудка веде до більшого смислового виділення обставин. Тому в українському реченні обставини часто виносяться на перше місце, якщо на них не робиться смислового наголосу.

Розглянемо складніший приклад:

United States and Chinese negotiators held the fifth session of their talks on the problem of civilian repatriation at UN Office in Geneva today.

Сьогодні у Відділенні ООН в Женеві відбулося п'яте засідання представників США і Китаю з питання репатріації цивільних осіб.

Переклад цього речення вимагає докорінної перебудови його структури:

- всі три обставини часу і місця (*at UN Office in Geneva today*) поставлені на початок речення;
- підмет англійського речення з його означенням (*United States and Chinese negotiators*) передано означенням у родовому відмінку, що відноситься до підмета: засідання представників США і Китаю;
- прямий додаток *the fifth session of their talks* став підметом;
- присудок, як і в попередніх випадках, стоїть перед підметом;
- означення до слова *talks* (*on the problem of civilian repatriation*) довелося перекласти як репатріація цивільних осіб, оскільки англійському прикметникові *civilian* в українській мові відповідає сполучення іменника з прикметником цивільна особа.

Однак, слід пам'ятати, що навіть у найпростіших коротких повідомленнях вибір порядку слів тісно пов'язаний із структурою речення. Для англійської мови характерна централізація структури простого речення, що виражається у побудові речення навколо єдиного організуючого центру – підмета. Така централізованість дає можливість включати в одне просте речення два (а деколи і більше) однаково важливих повідомлення, які в перекладі звичайно розділяються.

The Democratic Party is defeated in the US Congress elections.

Якщо цією єдиною фразою обмежується повідомлення про вибори до американського Конгресу та їх результати, то в перекладі логічно розділити його на два речення:

У США відбулися вибори до Конгресу. Демократична партія зазнала поразки.

Звичайно, можливим є і дослівний варіант перекладу:

На виборах до Конгресу США Демократична партія зазнала поразки.

Однак, перший варіант має ту перевагу, що у ньому підкреслюється актуальність повідомлення: не викликає сумніву той факт, що йдеться про вибори, які щойно відбулися.

Логічному виділенню у перекладі підлягає не окреме слово, а, як правило, ціла смислова група:

A surprise for the coming session is being confectioned at the Wednesday gatherings of a young hostess not a hundred miles from Westminster (J.Galsworthy).

Центром повідомлення в даному реченні є група підмета *a surprise for the coming session*. Ця група, як правило, займає в англійському реченні перше місце. На другому місці стоїть присудок *is being confectioned*. І, нарешті, останнє місце займають обставини місця і часу. У перекладі буде діаметрально протилежний порядок слів: на першому місці – обставинні слова, потім – присудок і нарешті центр повідомлення – підмет:

В будинку одної молоді леді, недалеко від Вестмінстерського абатства по середах відбуваються збори, на яких готується сюрприз для наступної парламентської сесії.

Слід, однак, зазначити, що вирішальне значення для визначення порядку слів всередині абзацу мають стилістичні норми мови, на яку робиться переклад. Найважливішими міркуваннями при порівняннях порядку слів в англійському та українському абзацах є неможливість монотонної побудови періоду в українській мові, тоді як в англійському абзаці декілька речень підряд можуть мати однакову структуру:

A terrible restlessness that was akin to hunger afflicted Martin Eden. He was famished for a sight of the girl whose slender hands had gripped his life with a giant's grasp. He could not steel himself to call upon her. He was afraid that he might call too soon and be guilty of an awful breach of that awful thing called etiquette. He spent long hours in the Oakland and Berkley libraries ... (J. London)

Беспокойное томление, похожее на муки голода, овладело Мартином. Он изнывал от желания увидеть вновь девушку, чьи нежные руки с неожиданной цепкостью захватили всю его жизнь. Пойти к ней он не решался. Он боялся, что это будет слишком скоро и он таким образом нарушит страшный свод правил, именуемый хорошим тоном. Он проводил долгие часы в Оклендской и Берклейской библиотеках ... (переклад під редакцією К. Калашнікової)

При перекладі необхідно урізноманітнити порядок слів, щоб не було чотирьох речень підряд з підметом–особовим займенником на початку.

Слід також згадати ще один конкретний випадок необхідності перестановки при перекладі. В англійській мові у підрядному реченні, що передує головному, підмет часто буває виражений займенником, а в головному – іменником. В українській мові такий порядок логічно неможливий:

When she entered the room, the teacher saw the students writing.

Коли викладач зайшла в аудиторію, вона побачила, що студенти пишуть.

Якщо при перекладі зберегти для вираження підмета у першому реченні займенник, а в другому – іменник, то складеться враження, що йдеться про дві різні особи:

Коли вона зайшла в аудиторію, викладач побачила, що ...

Такий порядок пояснюється тим, що в англійській мові домінує синтаксичний принцип: при спільності логічного суб'єкта підмет підрядного речення виражається займенником, а підмет головного – іменником. В

українській мові іменником виражається підмет того речення, яке стоїть першим, незалежно від того, головне це речення, чи підрядне.

Практичне завдання

Вправа 1. Під час перекладу зверніть увагу на порядок слів.

1. Great strikes raged in steel, meat-packing, lumber, railroad, textiles, building, marine transport, coal, printing, garment-making – wherever there were trade unions. 2. The United States government refused to recognize the Soviet government until 1933; sixteen years after the revolution. 3. It was primarily because of these concessions to Negro and white labor that big capital came to hate Roosevelt so ruthlessly. 4. The Dutch Navy rescued the crew of a British freighter which began to sink near the Dutch coast after loose cargo shifted, a Navy spokesman said. 5. More than 500 senior British scientists from 20 universities have signed a pledge boycotting research for the American Strategic Defence Initiative, popularly known as Star Wars. 6. Japan may seem a rich country from abroad, but most Japanese still feel that basic living standards are below international par. 7. Floating on waves thousands of miles from any city, deposited on mountains and remote beaches, plastic trash is one of the most annoying of modern artifacts. 8. The position of a black hole at the centre of our galaxy, the Milky Way, has been identified by measurements that can be made only once every 19 or so years. 9. Sugar consumption was predictably down again, by 7.5 per cent, but the traditional habit of tea drinking recovered slightly.

ТЕМА 17. ЧЛЕНУВАННЯ ТА ОБ'ЄДНАННЯ РЕЧЕНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

У попередньому розділі уже розглядалися випадки необхідності розділу англійських речень при перекладі, головним чином з міркувань різної структури речення. Необхідно розрізняти зовнішнє і внутрішнє розчленування. При зовнішньому розчленуванні одне речення оригіналу перетворюється у перекладі в два або декілька речень. При внутрішньому розчленуванні просте речення оригіналу замінюється складним. При перекладі з англійської мови набагато частіше доводиться вдаватися до розчленування, ніж до об'єднання речень. Це пояснюється централізованістю структури англійських речень.

Внутрішнє розчленування речень буває необхідним при перекладі при перекладі синтаксичних комплексів (інфінітивних, дієприкметникових, герундіальних), які перекладаються складними реченнями:

The danger of flooding is believed to be over.

Є підстави вважати, що небезпека повені минула.

They saw the whole town shattered to a heap of ruins.

Вони бачили, як ціле місто перетворилося у руїни.

Your having been ill makes no difference.

Те, що ви були хворі, нічого не міняє.

Що ж стосується внутрішнього розчленування, то його необхідність нерідко диктується слабкістю смислових зв'язків між частинами англійського речення, що пояснюється тенденцією англійського синтаксису до об'єднання в одному реченні не зовсім однорідних думок.

Деколи збереження структури речення ускладнюється різноплановістю думок, які містяться у ньому, особливо, коли в одному реченні об'єднані повідомлення, котрі відносяться до різного часу:

And here at times, when his mother's father's financial difficulties were greates, they would be found thinking, or as Asa Griffith was wont helplessly to say at times, praying their way out, a rather ineffectual way, as Clyde began to think later.

(Th.Dreiser, An American Tragedy)

І тут же в періоди найбільших фінансових труднощів батько й мати сиділи і роздумували, або як деколи безпомічно говорила Ейса Гріфітс, молили бога вказати їм вихід із положення. Пізніше Клайд зрозумів, що це їм мало допомагало.

Побудова речень навколо якогось елемента, який є свого роду його смисловим центром, характерне для стилю коротких повідомлень і кореспонденцій англійської преси. Автори таких повідомлень намагаються включити в одне речення якомога більше деталей:

Thousands of Algerians tonight fled from the "dead city" of Orleansville after a twelve-second earthquake had ripped through Central Algeria, killing an estimated one thousand one hundred people.

Смисловим центром цього речення є підмет підрядного речення (*earthquake*), а не підмет головного речення (*thousands of Algerians*). Навколо цього смислового центру групуються всі інші елементи речення – де відбувся

землетрус, як довго він тривав, скільки людей загинули. При перекладі це речення краще розбити на два або навіть три незалежних речень:

Сьогодні вночі тисячі алжирців втекли від землетрусу із "мертвого міста" Орлеансвіля. Землетрус, який тривав дванадцять секунд, охопив центральні райони Алжиру. Як вважають, загинули тисяча сто чоловік.

Прийом об'єднання двох і більше речень оригіналу в одне речення при перекладі застосовується як для уточнення змісту, так і з стилістичною метою. Найчастіше до нього доводиться вдаватися, коли зв'язок між сусідніми реченнями настільки тісний, що їх формальне об'єднання диктується побудовою української фрази.

Об'єднання речень при перекладі може бути доцільним, коли жодне з них не містить закінченої думки:

The Chartists had not planned to assemble in arms on Kennington Common. Or march thence to the Houses of Parliament.

Чартисти ї не думали про те, щоб прийти у Кеннінгтонський парк із зброєю в руках організувати похід до парламенту.

У цьому випадку немає підстав залишати логічно тісно зв'язані між собою думки розділеними.

Ще один приклад:

We were overjoyed – there was about a week to go – until we saw the "premises". Our faces fell, our hearts sank.

Ми раділи, адже залишався ще майже тиждень, але коли ми побачили приміщення, обличчя у всіх витягнулися, настрій упав.

Передача ввідного речення в перекладі ввідним реченням небажана, оскільки це порушило б смисловий зв'язок. Тому речення але коли ми побачили приміщення краще об'єднати з другим реченням

У деяких випадках необхідність об'єднання речень диктується стилістичними завданнями висловлювання. Підкреслення протиставлення у наступному прикладі посилюється при об'єднанні двох речень, які несуть це значення:

Once again the choice opens before the people. But it is no longer 1918. Nor is it 1938. The whole balance of forces is profoundly changed.

Народ знову стоїть перед вибором. Але тепер уже не 1918 рік і навіть не 1938. Розстановка сил докорінно змінилася.

Розчленування і об'єднання речень при перекладі тісно пов'язані із вибором синтаксичних конструкцій.

Практичне завдання

Вправа 1. Виконайте вправу на членування та об'єднання речень. Проаналізуйте приклади, перекладіть речення та складіть 5 власних прикладів.

Необхідно розрізняти зовнішнє і внутрішнє розчленування. При зовнішньому розчленуванні одне речення оригіналу перетворюється у перекладі в два або кілька речень. При внутрішньому розчленуванні просте

речення оригіналу замінюється складним. При перекладі з англійської мови набагато частіше доводиться вдаватися до розчленування, ніж до об'єднання речень. Це пояснюється централізованістю структури англійських речень.

1. *The danger of flooding is believed to be over.* – Є підстави вважати, що небезпека повені минула.

2. *They saw the whole town shattered to a heap of ruins.* – Вони бачили, як ціле місто перетворилося у руїни.

3. *Your having been ill makes no difference.* – Те, що ви були хворі, нічого не міняє.

Перекладіть речення.

1. And here at times, when his mother's father's financial difficulties were greates, they would be found thinking, or as Asa Griffith was wont helplessly to say at times, praying their way out, a rather ineffectual way, as Clyde began to think later. (Th. Dreiser, *An American Tragedy*) 2. Thousands of Algerians tonight fled from the «dead city» of Orleansville after a twelve-second earthquake had ripped through Central Algeria, killing an estimated one thousand one hundred people. 3. The Chartists had not planned to assemble in arms on Kennington Common. Or march thence to the Houses of Parliament. 4. We were overjoyed – there was about a week to go – until we saw the «premises». Our faces fell, our hearts sank. 5. Once again the choice opens before the people. But it is no longer 1918. Nor is it 1938. The whole balance of forces is profoundly changed.

ТЕМА 18. ГРАМАТИЧНІ ПОРІВНЯННЯ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

Навіть при мисленні рідною мовою мовець, а тим більше той, хто пише, вибирає найбільш відповідну синтаксичну структуру не зразу, а після деяких роздумів і порівнянь синтаксичних варіантів. Тим більше значення мають пошук і вибір граматичних форм при перекладі. Це особливо стосується тих випадків, коли іншомовна форма має якусь іншу специфіку і в українській мові важко або неможливо знайти формальні відповідники. Тоді важливо знати, якими граматичними засобами можна найкраще передати думку, виражену іншомовною граматичною формою або синтаксичною конструкцією.

I wanted to have done it myself.

He hoped to have succeeded.

She promised to have come.

Яке граматичне значення перфектного інфінітива у наведених прикладах? І як виразити це значення у перекладі? Граматичне значення у всіх трьох випадках одне і те ж: значення нереалізованої дії, вираженої дієсловом–присудком. Відповідно, ці речення можна було б перекласти:

Я хотів зробити це сам, але не зробив.

Він сподівався на успіх, але не мав його.

Вона обіцяла прийти раніше, але не прийшла.

Однак, такий переклад був би несправедливим по відношенню до української мови. Адже і в українській мові можна знайти спосіб так само коротко виразити ідею нереалізованої дії, як і українській мові. Для цього потрібно лиш відійти від копіювання форми англійської конструкції:

Я хотів було зробити це сам.

Він марно сподівався на успіх.

Вона тільки пообіцяла прийти раніше.

У першому випадку, тобто для англійських дієслів, що виражають бажання, намір, прагнення в минулому часі з перфектним інфінітивом, для перекладу на українську мову можна застосовувати форму так званого "недійсного способу" (термін А.А.Шахматова). В інших випадках передача значення нереалізованої дії можлива тільки лексичними засобами. Заміна граматичних засобів лексичними і, навпаки, лексичних граматичними – цілком закономірне і дуже поширене явище при перекладі.

Між граматичними формами і синтаксичними конструкціями різних мов неможливо встановити такі відповідники, які б не залежали від їх лексичного значення. Можна намітити лише функціональні відповідники, які основані на передачі одних і тих же (або приблизно тих же) граматичних значень. При визначенні граматичних відповідників необхідно враховувати лексичне наповнення і стилістичну функцію конструкції. Тільки такі порівняння можуть мати значення для теорії і практики перекладу.

При виборі граматичних варіантів у процесі перекладу важливо враховувати основні лінії розбіжності граматичної будови англійської та української мов.

Одна із найважливіших розбіжностей – централізованість структури простого речення в англійській мові, що виражається у побудові речення навколо єдиного організуючого центру – підмета. Для цього англійська мова використовує наступні засоби:

1. сполучення пасивного стану з активним в однорідних членах–присудках;
2. синтаксичні комплекси;
3. подвійне керування;
4. прийменникові конструкції.

Перший, другий та четвертий засоби будуть розглядатися окремо. Що ж стосується подвійного керування, то ця характерна особливість англійської мови вимагає обов'язкової зміни конструкції (її децентралізації) при перекладі. В українському реченні два дієслова–присудки не можуть керувати одним і тим же додатком, якщо для одного з дієслів цей додаток є прийменниковим, а для іншого – безприйменниковим:

President Roosevelt summoned and was joined by Harry Hopkins in the afternoon.

У перекладі цього речення слід зробити внутрішнє розчленування:

Президент Рузвельт викликав до себе Гаррі Гопкінса, який приїхав до нього в той же день.

Таким же чином, в українській мові неможливою є конструкція з двома дієслівними присудками, які керують одним додатком, але з різними прийменниками:

They are not represented in but handled by the British Foreign Office (Th.Dreiser This is Churchill's Democracy)

Міністерство закордонних справ Великобританії їх не представляє, але воно розпоряджається ними на власний розсуд.

Як видно з прикладів, при перекладі конструкцій з подвійним керуванням перебудова структури речення є обов'язковою.

Іншою важливою особливістю англійської граматичної будови є існування конструкцій, граматичне значення яких розкривається поза рамками самої конструкції. До таких конструкцій відносяться складний додаток, складний підмет, абсолютні звороти та деякі види модальних конструкцій. Вони будуть розглядатися окремо.

Практичне завдання

Вправа 1. Перекладіть речення, вживаючи трансформацію метафоризації дієслова-присудка із застосуванням в англійському реченні неживого агента-підмета.

1. Місту необхідне велике будівництво, завдяки якому економіка отримає поштовх.
2. У 1996 році почала активно діяти Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.
3. Починаючи з 1960-х років, партія здобула низку успіхів на додаткових виборах і завдяки цьому її електорат зріс до однієї п'ятої

від загальної кількості виборців. 4. Через перебування при владі формується авторитарний стереотип. 5. В Україні 1993 рік почався з економічної кризи, що з часом ще більше поглибилася. 6. У цій главі робиться спроба дати пояснення того, чому в окремих відношеннях Великобританія розглядається як політично благополучна країна. 7. У позиції США стосовно палестинців були помітні ознаки конструктивного ставлення. 8. Через квоти збільшуються ціни. 9. Початково внаслідок аварії на ЧАЕС загинуло 32 особи. 10. Англо-французькою угодою 1786 року було покладено край фактичній економічній війні між двома країнами.

Вправа 2. Перекладіть подані речення, звертаючи особливу увагу на вибір українських відповідників до англійських інфінітивів.

1. The people of Roumania lived in poverty difficult to imagine. 2. The Security Council is given the power to decide when a threat to peace exists without waiting for the war to break out. 3. The general was a good man to keep away from. 4. This is a nice place to live in. 5. He stopped the car for me to buy some cigarettes. 6. Jack London was the best short-story writer in his country to arise after Edgar Poe. 7. In 1577 Drake set out on his voyage round the world, to return with an immense cargo of booty. 8. How different a reception awaited those workers who went to the centre of the city last May Day to be beaten and arrested by mounted policemen when they raised their banners in defence of peace? 9. Katherine had been for a walk by herself one morning, and came back to find Lenox grinning at her expectantly. 10. The Foreign Secretary said they were glad to have made such good progress at the Geneva conference last month.

Вправа 3. Визначте, яким чином значення англійських пасивних форм передається у вашому перекладі наступних речень.

1. The Prime-Minister was forced to admit in the House of Commons that Britain had rejected the Argentine offer to negotiate the Falklands' crisis. 2. The amendment was rejected by the majority of the Security Council. 3. He rose to speak and was warmly greeted by the audience. 4. The treaty is reported to have been ratified by all participants. 5. The general was preceded into the room by his daughter. 6. It was the late President Roosevelt who told the American people that "more than one-third of the nation is ill-clothed, ill-housed and ill-fed". 7. People must be met, they must be faced, talked to, smiled at. 8. The Foreign Secretary was questioned in the House of Commons about the attitude of the British Government to the sentences on Nazi war criminals. 9. When our business was attended to, our bags packed, and our families taken leave of, we started from Victoria Station.

Вправа 4. Перекладіть українською мовою.

1. More than 2,600 local farmers, radical leftists and others rallied to protest against the planned expansion of Tokyo's international airport at Narita, but 10,000

riot police kept them away from the airport. 2. Typhoon Peggy cast a destructive path across the northern Philippines recently, killing more than 40 people, flooding huge areas and leaving behind a wide trail of wrecked houses, crops and building before heading towards south-east China. 3. Dr. Weinberg, the senior member of the research team that identified and cloned the gene, is one of the pioneers in the study of cancer genes. They are known to scientists as oncogenes, and they contribute to cancer development when they are abnormal or abnormally activated. 4. Italian magistrates have issued warrants for the arrest of 40 people over a huge fruit and vegetable racket they say has defrauded the EEC of up to 33 billion lire. 5. The blood-sucking leech, which fell out of medical favor a century ago after a career that predated the Christian era, is back in the science laboratories as a result of research indicating it may have a role in treating tumors and other conditions. 6. House prices increased by 4 per cent in the third quarter of the year, the same rise as in the previous quarter, and giving an annual increase of 12 per cent to the end of September, according to the latest house price survey by the Nationwide Building Society.

Вправа 5. Перекладіть наступні речення, визначаючи необхідність функціональної заміни.

1. Americans today think of the War for Independence as a revolution, but in important respects it was also a civil war.

2. Inevitably, too, that westward expansion of the European colonists brought them into conflict with the original inhabitants of the land: the Indians.

3. Government policy ever since the Monroe administration had been to move the Indians beyond the reach of the white frontier.

4. «I'm dead serious about those other guys», he continued grimly.

Having overseas possessions was a new experience for the United States.

ТЕМА 19. ПЕРЕКЛАД КОНСТРУКЦІЙ, ЯКІ НЕ МАЮТЬ ФОРМАЛЬНИХ ВІДПОВІДНИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ. ПЕРЕКЛАД ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Переклад конструкції слід розуміти як умовний термін, який означає вибір найбільш відповідного типу речення, його структури і членування. При перекладі з англійської мови на українську частіше доводиться спостерігати розходження між граматичними формами і синтаксичними конструкціями цих мов, ніж їх подібність. Крім того, необхідно враховувати, що навіть при зовнішній, формальній подібності конструкцій і форм їх стилістичне значення у різних мовах може бути різним.

В англійській мові пасивні конструкції зустрічаються набагато частіше, ніж в українській. Це пов'язано із рядом особливостей, головною з яких є те, що в англійській мові можна перетворити в пасивну конструкцію речення з дієсловом в активному стані з прямим або прийменниковим додатком, що в українській мові неможливе. Пасивні конструкції в реченнях типу:

He was told the news.

This state of things cannot be put up with.

при перекладі замінюються активними:

Йому повідомили новину.

Не можна миритися з таким станом речей.

При таких перетвореннях можуть зустрічатися такі типові випадки:

- Англійському дієслову, що вимагає непрямого або прийменникового додатка, відповідає в українській мові перехідне дієслово. У таких випадках пасивна конструкція і у перекладі може залишатися пасивною:

The Sherman Anti–Trust Law is being interefered with.

Закон Шермана, спрямований проти монополій, постійно порушується.

These statements relative to the advocacy of violence were testified to only by stool–pigeons.

Покази про те, що вони проповідують насильство, давались тільки поліцейськими агентами.

- Англійському дієслову, що вимагає непрямого або прийменникового додатка, в українській мові відповідає неперехідне дієслово. У таких випадках доводиться замінити пасивну конструкцію активною:

The bed was not slept in.

У ліжку ніхто не спав.

- Форми дієслова у двох мовах ніби співпадають, але стилістичний фактор не дозволяє залишити у перекладі пасивну конструкцію:

He was the sort of person more at ease being asked than asking.

Форми бути запитуваним чи бути запитаним, які існують в українській мові, мають книжний характер. Тому конструкцію краще при перекладі замінити:

Він належав до тих людей, які з більшою охотою відповідають на питання, ніж ставлять їх іншим.

У багатьох випадках англійські пасивні конструкції передаються у перекладі українськими дієсловами з суфіксом –ся:

This method is considered the best.

Цей метод вважається найкращим.

Much fish is caught here.

Тут ловиться багато риби.

Lectures on various subjects are given here.

Тут читаються лекції на різні теми.

Коли при перекладі українською мовою можна або зберегти пасивну форму, або замінити її активною, важливо знати, чим саме обумовлене вживання пасивної форми в англійському оригіналі. Аналіз великої кількості прикладів показує, що пасивній конструкції в англійській мові надається перевага головним чином в наступних випадках:

1. коли неможливо або небажано вказувати виконавця дії:

"He will be well taken care of", said Loomis.

"Про Торпа потурбуються", сказав Луміс.

2. коли потрібно поставити логічний наголос на об'єкті, а не на суб'єкті дії:

The problem has been studied by many English scientists.

Проблема вивчалася багатьма англійським вченими.

The amendment was rejected by the majority of the Security Council.

Поправка була відхилена більшістю голосів членів Ради безпеки.

Деколи пасивні конструкції служать одночасно двом вказаним цілям: і щоб поставити у центрі висловлювання об'єкт дії, і щоб можна було не вказувати суб'єкта дії.

3. коли потрібно зберегти цілісність підмета в реченні:

He rose to speak and was warmly greeted by the audience.

Він встав, щоб взяти слово, і присутні тепло привітали його.

При перекладі українською мовою немає ні можливості, ні необхідності намагатися зберігати єдиний підмет у цьому прикладі подвійного керування. Слід зазначити, що використання пасиву при подвійному керуванні є дуже характерним і поширеним явищем в англійській мові. В українській мові таке не допускається.

This conspiracy against peace was hatched in and directed from London and Washington.

Ця змова проти миру, виношена в Лондоні та Вашингтоні, здійснювалася під їх керівництвом

4. у фразеологічних зворотах, тобто зв'язаних словосполученнях, і у стійких вільних словосполученнях. В англійській мові є цілий ряд фразеологічних зворотів з дієсловами у пасивному стані, Наприклад:

He was wined and dined.

Його тепло приймали.

More sinned against than sinning.

Скоріше жертва, ніж злочинець.

При перекладі дієслів у пасивному стані необхідно в багатьох випадках враховувати необхідність видової диференціації:

Sixty years ago Oklahoma was called Indian territory.

Контекст підказує, що правильним перекладом буде

Шістдесят років тому Оклахома називалась індіанською територією.

або

Шістдесят років тому Оклахома називали індіанською територією.

а не

була названа

Термінативні дієслова у пасивному стані часто перекладаються на українську мову дієсловом доконаного виду, але видова диференціація в багатьох випадках можлива лише з врахуванням широкого контексту. Так, при описі кризи 1929–1932 років у США речення

Thousands of thousands of tons of food were burned, hundreds of thousands of gallons of milk were poured into rivers.

можна перекласти двома способами:

1. Мільйони тон харчових продуктів були спалені, сотні тисяч галонів молока вилиті в річки.

2. Мільйони тон харчових продуктів спалювалися, сотні тисяч галонів молока виливалися в річки.

в залежності від того, чи в ширшому контексті йдеться про результат, чи про процес.

Таким чином, переклад пасивних конструкцій зайвий раз доказує необхідність дотримання функціональної, а не формальної точності при перекладі.

Практичне завдання

Вправа 1. Виконайте вправу на переклад пасивних конструкцій. Проаналізуйте приклади та складіть власні 5 прикладів.

Коли при перекладі українською мовою можна або зберегти пасивну форму, або замінити її активною, важливо знати, чим саме обумовлене вживання пасивної форми в англійському оригіналі. Аналіз великої кількості прикладів показує, що пасивній конструкції в англійській мові надається перевага головним чином в наступних випадках:

1) **коли неможливо або небажано вказувати виконавця дії:** *«He will be well taken care of», said Loomis. «Про Торпа потурбуються», – сказав Луміс.*

2) **коли потрібно поставити логічний наголос на об'єкті, а не на суб'єкті дії:** *The problem has been studied by many English scientists. – Проблема вивчалася багатьма англійським вченими. The amendment was rejected by the majority of the Security Council. – Поправка була відхилена більшістю голосів членів Ради безпеки.*

Інколи пасивні конструкції слугують одночасно двом вказаним цілям: і щоб поставити у центрі висловлювання об'єкт дії, і щоб можна було не вказувати суб'єкта дії.

3) **коли потрібно зберегти цілісність підмета в реченні:** *He rose to speak and was warmly greeted by the audience.* – Він встав, щоб взяти слово, і присутні тепло привітали його.

При перекладі українською мовою немає ні можливості, ні необхідності намагатися зберегти єдиний підмет у цьому прикладі подвійного керування. Слід зазначити, що використання пасиву при подвійному керуванні є дуже характерним і поширеним явищем в англійській мові. В українській мові таке не допускається. *This conspiracy against peace was hatched in and directed from London and Washington.* – Ця змова проти миру, виношена в Лондоні та Вашингтоні, здійснювалася під їх керівництвом.

4) у **фразеологічних зворотах, тобто зв'язаних словосполученнях, і у стійких вільних словосполученнях.** В англійській мові є цілий ряд фразеологічних зворотів з дієсловами у пасивному стані, наприклад: *He was wined and dined.* – Його тепло приймали. *More sinned against than sinning.* – Скоріше жертва, ніж злочинець.

При перекладі дієслів у пасивному стані необхідно враховувати необхідність видової диференціації: *Sixty years ago Oklahoma was called Indian territory.* (Контекст підказує, що правильним перекладом буде або перший або другий варіант.) *Шістдесят років тому Оклахома називалась індіанською територією.* Або так: *Шістдесят років тому Оклахому називали індіанською територією.*

Вправа 2. Які прийоми використано для перекладу пасивних конструкцій?

I. 1. Your order has been given priority, so we should be able to deliver the engines before the end of this week. – Вашому замовленню було надано перевагу, тому ми зможемо доставити двигуни ще до кінця поточного тижня. 2. We would like to assure you that every step will be taken to fulfil our contract. – Запевняємо Вас, що для виконання умов нашого договору буде вжито усіх заходів. 3. This was not a matter to be easily agreed upon. – З такого питання домовитися було нелегко.

II. 1. Our products have been regarded as the best for a century. – Вважають, що наші товари – найкращі з собі подібних, створених за останнє століття. 2. The preliminary talks are not expected to last more than two weeks. – Очікується, що попередні переговори продовжуватимуться не більше двох тижнів.

III. As the range of the activities has been extended, so the number of lines of the products has grown. – З розширенням сфери діяльності зростає кількість нових ліній з випуску товару.

IV. 1. Payment on for an initial order would be required on proforma invoice. – Оплата за початкове замовлення знадобиться за проформа-рахунком. 2. A special discount will be granted to you if... – Вам буде надаватися особлива знижка за умови...

V. Goods ordered from our old catalogue can be supplied only until stocks are exhausted. – Ми поставляємо товари, замовлені за нашим старим каталогом, лише доки їх запаси не вичерпаються.

**ТЕМА 20. ПЕРЕКЛАД КОНСТРУКЦІЙ, ЯКІ НЕ МАЮТЬ
ФОРМАЛЬНИХ ВІДПОВІДНИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.
ПЕРЕКЛАД СИНТАКСИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ – ІНФІНІТИВНИХ,
ДІЄПРИКМЕТНИКОВИХ, ГЕРУНДІАЛЬНИХ**

При перекладі синтаксичних комплексів особливо яскраво проявляється одна з найхарактерніших особливостей англійського синтаксису, котра полягає в тому, що граматичне значення конструкції розкривається за межами самого комплексу. Наглядним прикладом може слугувати переклад розглянутих нами раніше речень:

I wanted to have done it myself.

He hoped to have succeeded.

She promised to have come earlier.

(Перфектний інфінітив при дієслові–присудку, що виражає бажання, намір, обіцянку, очікування).

Переклад інфінітивних комплексів складний додаток та складний підмет розглядаються у нормативних граматиках, однак там відсутні вказівки на специфіку прийомів, що використовуються при перекладі.

При передачі комплексу складний додаток (об'єктний інфінітивний зворот, Complex Object) важливо мати на увазі, що між дієсловом–присудком і частинами комплексу в перекладі часто буває необхідною особлива сполучна ланка:

I, for my part, have known a five–pound note to interpose and knock up a half century's attachment between two brethren. (W.Thackeray, Vanity Fair)

Це речення не можна перекладати:

* Я знав п'ятифунтову банкноту ...

адже У.Текерей зовсім не хотів сказати, що він особисто бачив ту банкноту чи тримав її в руках. Правильний переклад:

Що стосується мене, то я знав випадок, коли п'ятифунтова банкнота стала між двома братами і зруйнувала піввікову дружбу між ними.

Ще один приклад:

"I've known Dog Soldiers to ride a hundred and twenty miles a day", Wint said. H.Fast, The Last Frontier

Я знаю випадки, коли шайєни проходили по сто двадцять миль за день", сказав Уінт.

Синтаксичний комплекс складний підмет (суб'єктний інфінітивний комплекс, Complex Subject) майже завжди може перекладатися двома способами:

1. підрядним додатковим реченням:

2. головним реченням із перетворенням дієслівного присудка на

ввідне слово

The treaty is reported to have been signed by all participants.

Повідомляють, що договір підписаний всіма учасниками.

Як повідомляється, договір підписаний всіма учасниками.

Певні труднощі виникають при перекладі інфінітивного комплексу, що вводить прийменником *for*. При його перекладі необхідно враховувати, що цим комплексом робиться вказівка на те, що дія, виражена інфінітивом, виконується не підметом, а іншим суб'єктом. При передачі цієї конструкції в перекладі часто доводиться вдаватися до перебудови структури речення.

I have closed the window for you not to catch cold.

Я закрив вікно, щоб ви не застудилися.

Інфінітивний комплекс передано підрядним реченням.

It was unusual for him to go out in the afternoon.

Він звичайно не виходив на вулицю після обіду.

Інфінітивний зворот передано дієсловом в особовій формі.

But after Darwin's death, when his greatness was acknowledged by all, it was possible for the Victorian piety to build up a myth that he was essentially a religious man.

Але після смерті Дарвіна, коли його велич була визнана всіма, побожні вікторіанці змогли створити міф про те, що він був по суті релігійною людиною.

Інфінітив передано інфінітивом, але все речення при перекладі перебудовано.

Недивлячись на те, що в українській мові форми дієприкметника та дієприслівника є більш різноманітними, ніж в англійській мові, український дієприкметник та дієприслівник вживається рідше, ніж в англійській мові, оскільки він має більш книжний характер. Крім того, український дієприкметник та дієприслівник може виражати тільки одночасну або попередню дію по відношенню до дії, позначеної дієсловом–присудком. Тому навіть проста форма дієприкметника теперішнього часу далеко не завжди має формальні відповідники у вигляді дієприкметника в українській мові.

He liked always to keep a little nest egg for himself. This he kept in a bag in his room, often counting it and always sleeping with it under his pillow.

У даному прикладі ні один із дієприкметників не можна перекласти дієприкметником, оскільки вони виражають різні по часу та різнопланові дії, рівні за значенням дії дієслова–присудка:

Він любив ховати гроші для власних потреб. Зберігав їх він у себе в кімнаті в мішечку, часто перераховував свій скарб і на ніч завжди клав його під подушку.

В англійській мові дієприкметник може виражати і результат, позначеної присудком:

That was how Gideon spoke for the first time in the Convention hall, carrying a motion. (H.Fast, Freedom Road)

Зберегти дієприкметникову конструкцію у перекладі неможливо, необхідно або виділити результат в окреме речення, або передати його шляхом сурядності:

Ось як Гідеон виступив вперше в Конвенті, і його пропозицію було прийнято.

Дієприкметник з сполучником *while* часто передається дієсловом в особовій формі або дієприкметником. Слід зазначити, що *while* може виражати як часові, так і допустові відносини. У таких випадках на українську мову він перекладається відповідними формами:

While claiming that miners' wages had been raised by five shillings during that period, he admitted that they were still lagging behind rising prices.

Це речення допускає два варіанти перекладу:

1. Хоча він заявив, що заробітна плата шахтарів підвищилася на 5 шилінгів за цей період, він тим не менше визнав, що вона все ще відстає від росту зарплати.

2. Стверджуючи, що зарплата шахтарів підвищилася на 5 шилінгів за цей період, він тим не менше визнав, що вона все ще відстає від росту цін.

З цього прикладу видно, що дієприкметникові конструкції із сполучником *while* передаються як особовою, так і неособовою формою дієслова.

Еліптичні конструкції з дієприкметником минулого часу і сполучниками *when* або *if* звичайно передаються повними підрядними реченнями, оскільки зворот із дієприслівником будучи є архаїчним і книжним:

When asked about the situation in North Africa, he answered that the government were considering it.

Коли його запитали про становище у Північній Африці, він відповів, що уряд розглядає це питання.

Mr Nelson (Labour) said if elected he would support the workers' wage demand.

Лейборист Нельсон заявив, що якщо його оберуть, він буде підтримувати вимоги робітників про підвищення заробітної плати.

У наступних прикладах при перекладі необхідна повна синтаксична перебудова аналогічної дієприкметникової конструкції:

When shot, Mrs Doran was apparently taking a walk.

Місіс Доран була вбита, очевидно, підчас прогулянки.

When asked, he said he was planning to visit the USA.

На поставлене запитання він відповів, що збирається відвідати США.

Цікавим є наступний приклад еліптичної конструкції з дієприкметником минулого часу.

The tribunal's decisions, when arrived at, reflected the opinions of the members.

У перекладі цю конструкцію можна передати дієприкметниковим зворотом:

Рішення, прийняті трибуналом, відобразили думку його членів.

Такі дієприкметникові звороти можуть бути і безсполучниковими:

Questioned about his reaction to the announcement, he replied ...

Коли його запитали, що він думає про цю заяву, він відповів ...

Еліптичні конструкції з дієприкметником часто можна зустріти в заголовках:

Textile Pay Rise Asked

Такі заголовки звичайно передаються відповідно до особливостей українських газетних заголовків та змісту статті:

Вимоги текстильників про підвищення заробітної плати.

Таким чином, еліптичні дієприкметникові звороти можуть передаватися різними способами: підрядними реченнями, дієсловом в особовій формі при повній побудові речення або іменником з прийменником.

В англійській мові вживаються також речення із зворотом "складний додаток" (інфінітивним та дієприкметниковим) після дієслів *to have* і *to get* в якості присудка, що виражає дію, виконану ким–небудь по завданню особи, позначеної підметом або спонукання іншої особи до дії:

1. *I had my hair cut.* – Мені зробили зачіску.
2. *I have a new coat made.* – Мені шиють нове пальто.
3. *I'll have him call you up.* – Я скажу йому, щоб він Вам подзвонив.

Каузативні конструкції першого типу передаються неозначено–особовими реченнями. Конструкції другого типу – підрядними реченнями, причому дієслово *to have* перекладається залежно від контексту:

As soon as I heard that your boys had left you, I had them told to be back at their place at dawn. W.S.Maugham The Outstation

Як тільки я почув, що Ваші слуги залишили Вас, я наказав передати їм, щоб вони на світанку повернулися на свої місця.

Для сучасної англійської мови дуже характерними є означення, виражені складними прикметниками, другим елементом яких є дієприкметник минулого часу. У ряді випадків такі означення співпадають з українськими означеннями, вираженими складними словами, або двома лексичними одиницями:

The long–expected reform.

Довгоочікувана реформа.

Much–advertised policy.

Широко розрекламована політика

В інших випадках такі означення доводиться перекладати іншими способами:

Tory–directed policy.

Політика, яку направляють консерватори.

A State Department controlled minority.

Меншість, яка знаходиться під контролем Державного департаменту.

У способах перекладу герундія та герундіальних конструкцій відображається подвійна природа герундія: суміщення в ньому дієслівних та іменникових характеристик. Герундій у функції підмета або дodatка перекладається переважно віддієслівним іменником, герундій у різних обставинних функціях – різними формами дієслова (зокрема, дієприкметником) або підрядним реченням.

Однак, слід зауважити, що вирішальне значення при перекладі герундія часто мають не його функції в реченні, а його лексичне значення і зручність користування тією чи іншою українською граматичною формою. Так, у функції означення один герундій може перекладатися іменником:

the habit of speaking in public

звичка до публічних виступів

а інший – інфінітивом

the habit of smoking

звичка курити

У деяких випадках герундій перекладається дієприслівником:

Judy Gringham, the British champion, put her own best time in breaking the old record.

Чемпіонка Великобританії Джуді Грінгем показала найкращий результат, покращивши свій власний рекорд.

Герундіальні звороти передаються на українську мову підрядними реченнями:

He insists on the contract being signed immediately.

Він наполягає на тому, щоб договір був підписаний негайно.

He objected to the ships leaving the port in such bad weather.

Він заперечує проти того, щоб кораблі виходили з порту в таку бурю.

Вживання суб'єкта герундіального звороту в загальному відмінку замість присвійного у зв'язку із співпадінням форми герундія з формою дієприкметника теперішнього часу створює деколи можливість двозначного розуміння тексту, як у наступному прикладі:

He used to bombard the Foreign Office with messages protesting against Russians getting visas. (R.Parker Conspiracy Against Peace)

Форма *getting* формально може розглядатися у даному випадку і як герундій, і як дієприкметник. Однак контекст не дозволяє вважати *ing*-форму дієприкметником, оскільки тоді при перекладі виходить нісенітниця:

протестуючи проти росіян, які отримували візи.

Правильним перекладом буде:

протестуючи проти того, щоб росіянам видавали візи

або

протестуючи проти видачі віз росіянам.

Таким чином, навіть розпізнавання граматичної форми, не кажучи вже про вибір засобів її перекладу, в деяких випадках обумовлюється контекстом.

Практичне завдання

Вправа 1. Перекладіть речення. Зверніть увагу на функції, що виконує герундій у реченні.

1. He was always fond of visiting new scenes and observing strange characters and manners. 2. He was educated at Oxford, and devoted himself to the study of medicine, but his weak health prevented him from becoming a physician by profession. 3. Travelling around the abovementioned African countries I could not help comparing their development with that of Tajikistan. 4. This book aims at acquainting advanced students of English with the language as used by the best masters of contemporary English literature. 5. It is worth noting in this connection that there are at least two kinds of analysis practised by science. 6. In the United

States after the October Revolution the volumes of Mrs. Garnett's translations of Chechov kept on appearing, and his influence grew. 7. The Puritans were far from being the earliest among the English colonists of North America. 8. Since then I have thought seriously of writing an article for your magazine myself. 9. Anthropologists have been in the habit of studying man under three rubrics of race, language and culture. 10. They proceeded very cautiously for fear of being caught. 11. All these communities relied mainly on hunting, fowling and fishing. 12. Then as now, sweet potatoes were the staple food. Eyrau complains in one of his letters of having to eat them all day long. 13. The author regrets that the scope of this work precludes him from giving in a popular manner the results that they have obtained. 14. With one or two rare exceptions the novelists of the 19th century never succeeded in drawing convincing men and women of the working class.

Вправа 2. Перекладіть речення з герундієм на українську мову, використовуючи, де можливо, підрядне речення.

1. He insisted on taking part in the conference.
2. He insisted on your taking part in the conference.
3. He insisted on being taken to the concert.
4. I object to your discussing this problem now.
5. We hear of his being appointed secretary.
6. She insisted on a telegram being sent to his mother.
7. I never thought of going there without you.
8. They never complained of the conditions of their work being too hard.
9. We spoke about including her in the list.
10. We spoke about her having been included in the list.
11. Nothing can prevent him from taking this step.
12. I have no objection to your smoking downstairs, but. Please refrain from doing so on this floor.
13. I cannot accuse him of being lazy, but still he is rather poor at his English.
14. She took a taxi for fear of missing her train.
15. He is in the habit of getting up very early and waking all his family.

Вправа 3. Перекладіть речення з герундіальними оборотами.

1. A good speaker, besides choosing appropriate terms from a wide vocabulary, and besides being able to utter his thoughts with fluency, uses correct sounds and employs proper intonation. 2. The volume differs from the previous in embracing a wider range of subjects and in making considerably greater demands on the intelligence and knowledge of the young scholar. 3. In addition to being both creative writer and critic he is also a scholar. 4. Our eighth chapter is devoted to seeing the way in which this classification corresponds to the geologic divisions of Pleistocene time. 5. His output of dramatic work has been great, but it shows every sign of having been thoughtfully and conscientiously carried out. 6. Prosper Merimee realized – as many authors following his example have done since that prose tales

gain in tragic force by not being told with obvious sympathy in the exuberant manner of other Romantics. 7. According to the ancient story, Tantalus was punished for a crime by being made to suffer from thirst and hunger, while water and fruit were seemingly within his reach. 8. Arnold Bennet is interested not in philosophy, but in giving a realistic account of the lives of ordinary people.

Вправа 4. Перекладіть речення з герундіальними зворотами.

1. Even those who by 1905 had recognized Shaw as the outstanding British dramatist of his generation continued for many years to question the likelihood of his taking a permanent place in literature. 2. The question of the transition period is not principally a question of the adoption of a new material – bone instead of stone, but of the population going over to a new trade. 3. There are many new terms, some of which are in everybody’s mouth, and are used by the man in the street without any suspicion crossing his mind of their learned origin. 4. We see that this word is an adjective from its having no ending. 5. This fact is due not so much to the mammoth and rhinoceros becoming gradually scarcer as to the change in the method of hunting. 6. The «Importance of Being Earnest» (1895) is brilliant, but the same fault lies here again in the character-drawing. Any speech in the play might almost be directly transferred from one character to another without the change being noticed. 7. The most important cause of a language splitting into dialects is not purely physical, but want of communication for whatever reason. 8. The fact that stone and silex had been abandoned is, however, not a sign of technical skill having fallen off. 9. The high quality of style has proved sufficient to give this work a high rank amongst the Japanese classics, and has insured its being handed down to our day as a most esteemed model for the composition in the native Japanese style. 10. Without language there is no understanding among people, and without understanding there is no chance of their being able to work together. 11. Conditions of the time (end of the 18th century) led to the need for quicker communication between the towns, and this naturally led also to the literature being spread more quickly than would have been possible before. 12. This is the main contradiction of capitalism which impedes productive development, and even leads to productive powers being used to destroy nations in warfare, instead of for lightening the labour and increasing the material prosperity of mankind. 13. In view of this practice being frequent among primitive people of the present (end of the 19th century), the above mentioned «Package of bones» from the Grotte de Covillon gains immensely in interest. 14. The distinguished German linguist H. Shuchardt, has in recent years strongly insisted that similarities between different languages need not always depend on the languages being related to one another as French is related to Italian, but in some cases may be due to some element common to mankind; in other words, some phenomena, instead of being historically related may be primordially related.

Вправа 5. Перекладіть речення з дієприкметниками та дієприкметниковими зворотами.

1. My station was in that part of the house which was appropriated for the reception of books, it being my duty to perform the functions of librarian as well as secretary. 2. Salmon, deer, roots and berries are the principal food of natives, these being dried for storage. 3. In general outline the central tumulus may be regarded as quadrangular, if we disregard a slight angle to the south. That taken into account, its form is pentagonal. 4. There being no other choice, they decided to break through. 5. The Normans became the aristocracy in England of that time, and the Saxons the degraded and servile class, the former speaking a dialect of the French language, and the latter holding obstinately by their own expressive tongue. 6. According to this view pottery is an invention made early in man's history at some definite time and place and from that centre of origin all known cases of the use of pottery have been derived, it being unthinkable, according to this view, that such invention could ever have been made twice. 7. Many more of the most precious pictures having had to be moved from the East part of the Museum to the air-conditioned rooms on the West wing, it has been possible to bring up again into the rooms adjoining the dome a considerable number of Italian Renaissance pictures. 8. She is best in her short stories, for in the longer ones she is at times very unequal, there being surprising differences in the worth of both dialogue and character at different places in the same work. 9. The primary purposes for which language is employed being to think clearly and to make oneself understood, most changes made by the general will and collective intelligence are in the direction to secure these ends. 10. In comparative lexicology we constantly see how the things to be represented by words are grouped differently according to the whims of different languages, what is fused together in one being separated in another.

Вправа 6. Перекладіть речення та визначіть тип дієприкметникового звороту.

1. There were various novels among them, many being English translations of Italian novels. 2. The other two bronze pieces have been a part of the open work used as antlers, probably in the middle section. They are certainly incomplete, with the upper end missing. 3. Many of the new compounds have come to Chinese by way of Japanese, the Japanese having set themselves earlier than the Chinese to assimilate the teachings of European science. 4. All the city (Madras) to the north of the old fort contains the native quarters, and the business offices of the white men, but the latter live to the south of the fort, their houses standing in large gardens. 5. The origin of several of the names in «Hamlet» having been explained in this section, we may as well note here some of the others. 6. The monkey is regarded by the natives with superstitious reverence, the power of walking erect and talking being ascribed to it, and is esteemed a clever physician. 7. By the sixteenth and seventeenth centuries fur had become Russia's most important single item in foreign and domestic commerce, Russian furs being prominent in the markets of both Europe and China.

Вправа 7. Виконайте вправу на переклад еліптичних конструкцій. Розгляньте приклади та визначте типи зв'язку в наведених прикладах. Складіть власні 5 прикладів.

Еліптичні конструкції з дієприкметником минулого часу і сполучниками *when* або *if* звичайно передаються повними підрядними реченнями, оскільки зворот із дієприслівником *будучи* є архаїчним і книжковим:

1. *When asked about the situation in North Africa, he answered that the government were considering it.* – Коли його запитали про становище у Північній Африці, він відповів, що уряд розглядає це питання.

2. *Mr Nelson (Labour) said if elected he would support the workers' wage demand.* – Лейборист Нельсон заявив, що якщо його оберуть, він буде підтримувати вимоги робітників про підвищення заробітної плати.

3. *When shot, Mrs Doran was apparently taking a walk.* – Місіс Доран було вбито, очевидно, під час прогулянки.

4. *When asked, he said he was planning to visit the USA.* – На поставлене запитання він відповів, що збирається відвідати США.

5. *The tribunal's decisions, when arrived at, reflected the opinions of the members.* – Рішення, прийняті трибуналом, відобразили думку його членів.

6. *Questioned about his reaction to the announcement, he replied...* – Коли його запитали, що він думає про цю заяву, він відповів...

7. *Textile Pay Rise Asked.* – Вимоги текстильників про підвищення заробітної плати.

Вправа 8. Перекладіть з особливою увагою до синтаксичних конструкцій, які не мають еквівалентів.

1. The contents of the treaty have been recently published, it being no longer necessary to keep them secret. 2. The peaceful demonstration at the big Ford plant in Dearborn was broken up, with four workers killed and fifty wounded. 3. Only the Russian Bolsheviks opposed the war consistently with the left-wing socialists in many countries also offering various degrees of resistance. 4. Being remarkably fine and agreeable in their manners, Oliver thought them very nice girls indeed. 5. Bobbing and bounding upon the spring cushions, silent, swaying to each motion of their chariot, old Jolyon watched them drive away under the sunlight. 6. Just as I got there a Negro switchman, lantern in hand, happened by. 7. That gentleman stepped forward, hand stretched out. 8. As the hunger marchers moved along Pennsylvania Avenue they were flanked by two solid rows of policemen, most of them club in hand. 9. They walked without hats for long hours in the Gardens attached to their house, books in their hands, a fox-terrier at their heels, never saying a word and smoking all the time.

Вправа 9. Перекладіть подані речення українською мовою. Що в них спільного?

1. We had two enemy agents arrested, whose role was to create panic by spreading false rumours about the approach of the Germans. 2. In World War II Great Britain lost about 350,000 killed and missing and had her towns and factories blitzed. 3. A very strange thing happened to him a year or two ago. You ought to have him tell you about it. 4. I can't get him to realize that in this case the game is not worth the candle. 5. These speeches were designed to obscure the issues by inflaming public opinion and stampeding Congress into repressive action. 6. The General Executive cannot give his mind to every detail of factory management, but he can get the things done. 7. No suitable opportunity offering, he was dragooned by family and friends into an assistant-professorship at Harvard. 8. The Tory government would have the British people believe that the US missiles would strengthen the country's security. 9. The fear of lightning is a particularly distressing infirmity for the reason that it takes the sand out of a person to an extent which no other fear can, and it can't be shamed out of a person.

Вправа 10. Перевірте свої знання за допомогою перекладу наступних речень з дієприкметниковими конструкціями та комплексами.

1. He sat at the table thinking. 2. He picked up the letter lying on the floor. 3. Knowing the English language well, he can translate newspaper article without a dictionary. 4. Being asked about it, he answered he couldn't be of any help. 5. Being packed in strong cases, the goods arrived in good condition. 6. Having collected all the data, he was able to write a full report. 7. Having worked in this field for many years, he knew this business well. 8. Having been sent to the wrong address, the letter did not reach him. 9. I'm sorry to have kept you waiting. 10. Let's listen to John playing the piano. 11. I found him working at his model. 12. The rain having stopped, they went on with their work. 13. Time permitting, I'll come next week. 14. Not knowing what to say he kept silent. 15. Being well-prepared he answered readily. 16. Having plenty of time I didn't hurry. 17. The work completed, he had three months' leave. 18. A chapter having been read through twice, the books were closed and the girls examined. 19. Our plan failing, we won't complete our work in time. 20. The experiments over, the newspaper correspondents attacked the young scientists with questions. 21. These are some of the problems dealt with at the conference. 22. Given the necessary prerequisites, the talks could bring about a final settlement. 23. When asked, he said he was planning to visit the USA.

**ТЕМА 21. ПЕРЕКЛАД КОНСТРУКЦІЙ, ЯКІ НЕ МАЮТЬ
ФОРМАЛЬНИХ ВІДПОВІДНИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.
ПЕРЕКЛАД АБСОЛЮТНИХ КОНСТРУКЦІЙ**

Оскільки під перекладом конструкції слід розуміти вибір граматичних засобів для найбільш повноцінної передачі її змісту, переклад абсолютних конструкцій залежить головним чином від характеру синтаксичного і смислового зв'язку цього звороту з головною частиною речення. Цей зв'язок може бути обставинним, означальним, пояснювальним і приєднувальним.

Специфічне значення абсолютних конструкцій в англійській мові полягає у спряженості дій, тобто у комплексному вираженні зв'язків та відносин між явищами дійсності, що проявляється у сполученні в одній формі причинно–наслідкового значення з часовим, умовного з часовим, значення супутніх обставин з обставиною способу дії тощо. При перекладі таких конструкцій смислові зв'язки між абсолютним зворотом і головною частиною речення формально не диференціюються. Засобами вираження таких недиференційованих зв'язків в українській мові є дієприслівниковий зворот, сурядне і самостійне речення.

General strike spirit began to run like wildfire, one local union after another endorsing the proposal of a complete tie-up.

Абсолютний дієприкметниковий зворот у цьому випадку якби розкриває, пояснює і уточнює загальне положення, охарактеризоване в головній частині речення. Диференціація зв'язку при перекладі тут непотрібна:

Заклик до загального страйку поширився як лісова пожежа по всій країні: одна профспілка за іншою приєднувалися до рішення про повне припинення роботи.

Оскільки граматичне значення абсолютних конструкцій полягає у спряженні різноsubj'єктних дій, при перекладі важливо встановити, чи має дана конструкція не тільки різні граматичні, але й логічні subj'єкти. При єдності логічного subj'єкта (тобто виконавця дії) в обох частинах речення у перекладі можливе використання дієприслівникового звороту:

He stood, his head bent.

Він стояв, опустивши голову.

He stood, his eyes fixed on his friend.

Він стояв, втупившись поглядом у свого товариша.

При різних логічних subj'єктах дієприслівниковий зворот у перекладі неможливий:

The dance broke up, the couples hurrying to their seats.

Музика припинилася, і танцюючі пари кинулися до своїх місць.

Деколи абсолютний зворот вживається для приєднання нової думки, рівної за своїм значенням змісту головної частини речення. Такі звороти можна назвати зворотами із приєднувальним значенням:

The lamp was quickly and widely adopted, Davy himself refusing to take any royalties for what he regarded as his gift to humanity.

Лампа швидко завоювала широке визнання, але сам Дейві відмовлявся приймати будь-які почесті, вважаючи її своїм подарунком людству.

Найбільш постійний характер мають абсолютні звороти, які перетворилися у фразеологічні одиниці. Це звороти типу *sword in hand, cap in hand, hat in hand, tongue in cheek, cheek by jowl*.

Практичне завдання

Вправа 1. Виконайте вправу на переклад абсолютних конструкцій. Розгляньте приклади та визначте типи зв'язку в наведених прикладах. Складіть власні 5 прикладів.

Оскільки під перекладом конструкції слід розуміти вибір граматичних засобів для найповноцінного передавання її змісту, переклад абсолютних конструкцій залежить головним чином від характеру синтаксичного і смислового зв'язку цього звороту з головною частиною речення. Цей зв'язок може бути обставинним, означальним, пояснювальним і приєднувальним.

Переклад абсолютних конструкцій

1. *General strike spirit began to run like wildfire, one local union after another endorsing the proposal of a complete tie-up.* – Заклик до загального страйку поширився як лісова пожежа всією країною: одна профспілка за іншою приєднувалися до рішення про повне припинення роботи.

2. *He stood, his head bent.* – Він стояв, опустивши голову.

3. *He stood, his eyes fixed on his friend.* – Він стояв, втупившись поглядом у свого товариша.

4. *The dance broke up, the couples hurrying to their seats.* – Музика припинилася, і танцюючі пари кинулися до своїх місць.

5. *The lamp was quickly and widely adopted, Davy himself refusing to take any royalties for what he regarded as his gift to humanity.* – Лампа швидко завоювала широке визнання, але сам Дейві відмовлявся приймати будь-які почесті, вважаючи її своїм подарунком людству.

Вправа 2. Перекладіть українською мовою, звертаючи особливу увагу на виділені частини речень.

1. A chapter having been read through twice, **the books were closed and the girls examined.** 2. It being too late, **we took our coats and went home.** 3. **The old man sat silent,** his head bent. 4. Our plan failing, **we won't complete our work in time.** 5. **He had ceased to gesticulate, he was standing,** with his arms crossed and his head bent. 6. The experiments over, **the newspaper correspondents attacked the young scientists with questions.** 7. Julia looked very well, **her eyes bright and cheerful.** 8. **There she stood,** a cup of coffee in her hand. 9. **Now he sat down in an arm-chair opposite Charlie,** ... with his hands on his knees. 10. This being so, **the correct conclusion seems to be as follows.** 11. **Clearly,** other things being equal, a theory that gives the practitioner some valuable leads is to be preferred to one

that does not. 12. **Since then, there have been few supporters of the theory,** a notable exception being Javerson. 13. **The nucleus is made up of neutrons and protons, the number of protons** being equal to the number of electrons. 14. **We succeeded in getting Mr. Joffa's and Mr. Elton's opinions on this question,** the former being a scientific worker of a well-known laboratory and the latter, a director of a large plant. 15. **Suddenly, though it was awash in debt** - with angry creditors turning up in waves. 16. The experiment carried out, **we started a new investigation.** 17. **Eight workshops were held,** each oriented towards a different topic in data administration.

Вправа 3. Знайдіть абсолютні конструкції та перекладіть речення.

1. The flat panel has a price; even with the economy of integrated circuits, the sheer number of circuits required is a major contributor to the relatively high cost of flat-panel displays. 2. We succeeded in getting Mr. Joffa's and Mr. Elton's opinions on this question, the former being a scientific worker of a well – known laboratory and the latter, a director of a large plant. 3. Suddenly, though it was awash in debt – with angry creditors turning up in waves. 4. With just the assumptions and analysis presented in this article, it will be obvious to the careful reader that there would seem to be no account of other aspects. 5. The monograph is organized in three parts, with the data presented in a separate series of tables. 6. Eight were held, each oriented towards a different topic in data administration.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТЕРМІНІВ

Абревіатура – скорочене складне слово (іменник), утворене з початкових звуків, назв початкових літер чи початкових частин слів, на основі яких твориться скорочення. До аббревіатури може входити й ціле слово.

Абзац – частина друкованого або рукописного тексту від одного відступу до іншого, що складається з одного чи кількох речень і характеризується єдністю і відносною закінченістю змісту.

Абсолютна конструкція – зворот, зв'язаний з іншою частиною речення лексично і особливим видом контактного положення: англ. The weather being cold, we stayed indoors; фр. Eux repus, tout s'endort ...; Je ne pouvais pas, cet hôtel des Bains, partir à sa recherche.

Адекватний переклад – відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови. [...] Деякі автори пропонують використовувати замість терміна "адекватний переклад" термін "повноцінний переклад", маючи на увазі вичерпну передачу смислового змісту оригіналу і повноцінне функціонально–стилістичну відповідність йому.

Аналог – результат перекладу по аналогії шляхом вибору одного або декількох можливих синонімів.

Антоніми – слова з протилежним значенням.

Антонімічний переклад – прийом перекладу, що полягає у заміні поняття, вираженого в оригіналі, протилежним поняттям.

Антропонім – будь–яке власне ім'я людини (особисте ім'я, по–батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, криптонім, кличка).

Атрибутивний – який стосується означення, вживається як означення, має властивості означення, означальний.

Афікс – загальна назва всіх морфем, крім кореня; службова морфема, частина слова, що змінює лексичне або граматичне значення кореня (основи) слова, виражає відношення між словами в словосполученні і реченні.

Біблеїзм – біблейське слово або вираз, яке увійшло в загальну мову.

Буквалізм – перекладацька помилка, що є результатом відповідності формальних або семантичних компонентів двох мов. Створення помилкових мовних зв'язків між двома мовами на основі формальних або семантичних зв'язків.

Ввідне слово – слово, яке не зв'язане формально–граматично з іншими словами в реченні, не є членом речення і виражає, наприклад, відношення мовця до висловлювання, відношення даної думки до попередньої або наступної або вказує на те, що мовець вважає висловлену думку чужою.

Віддієслівні іменники – іменники, які утворені від дієслівних основ і означають опредмечену дію (опредмечений стан, процес), а також конкретні предмети або особи: збирання, ходіння, журба, заплав, гуркіт, лічильник, приймач, водій, продавець.

Відмінок – форма іменника, прикметника (дієприкметника), числівника або займенника, яка виражає його відношення до інших слів у словосполученні

чи в реченні. [...] Називний відмінок є прямою, незалежною формою відмінюваного слова, цій формі протиставляються всі інші відмінювані форми, які називаються непрямыми відмінками.

Відповідник – один із варіантів перекладу одиниці вихідного тексту.

Генералізація понять – прийом перекладу, який полягає в переході від видового поняття до родового, наприклад "синиця" перекладається як "пташка", "виноград" як "фрукти".

Герундій – вид віддієслівного іменника в латинській і англійській мовах.

Грамматичне значення – абстрагований мовний зміст граматичної одиниці, який відносить її до того чи іншого класу або підкласу і служить засобом вираження відношень між словами. Грамматичне значення є додатковим (супровідним) щодо лексичного. Лексичне та граматичне значення співіснують, взаємодіють в одному слові, відображаючи в ньому і світ реальних предметів, явищ і відношення між ними.

Грамматичний підмет, граматичний суб'єкт – підмет у власному значенні цього слова на відміну від логічного і психологічного підмета.

Грамматична форма слова – мовні засоби вираження граматичних значень слова. Грамматичне значення і граматична форма нероздільні: не може бути граматичного значення, яке б не виражалось граматичною формою, і навпаки, немає таких граматичних форм, які не виражали б певного граматичного значення. Грамматичне значення і граматична форма взаємно зумовлені і визначають одне одне, тому граматична форма становить єдність граматичних значень слова і способів його вираження.

Десемантизація – втрата словом власного лексичного значення.

Диференціація – семантичне і стилістичне розмежування лексики і значень окремих слів.

Дієприкметник – форма дієслова, що поєднує в собі ознаки дієслова і прикметника: виражає ознаку предмета за дією і виступає в реченні в ролі означення або частини присудка: оновлюючі життя люди; пожовкле листя клена; написаний поетом вірш; бетонований робітниками міст.

Дієприслівник – невідмінювана дієслівна форма, що поєднує в собі ознаки дієслова і прислівника: означає додаткову дію і має обставинно–означальне значення. У реченні виступає (самостійно чи разом з залежними від нього словами) в ролі обставини чи другорядного присудка.

Додаток – другорядний член речення, що означає об'єкт дії, стану чи ознаки і відповідає на запитання непрямих відмінків.

Домінанта – один із членів синонімічного ряду, навколо якого групуються всі інші слова–синоніми цього ряду; стрижневе слово. Домінантою, чи стрижневим словом синонімічного ряду, є слово, найбільш загальне за лексичним значенням і здебільшого нейтральне в експресивному і стилістичному відношенні.

Дослівний переклад – відтворення у тексті, що перекладається формальних і/або семантичних зв'язків.

Еквіваленти – у перекладі так називають міжмовні синоніми. У теорії закономірних відповідників Я.І.Рецкер еквівалентами називає постійні

рівнозначні відповідники між одиницями вихідного і перекладного тексту, які не залежать від контексту.

Еліптичний – який ґрунтується на пропусканні в реченні слів, що легко домислюються; неповний

Емфаза – напруженість мови, посилення її емоційної виразності, виділення якогось елемента за допомогою інтонації, повторення, звертань, запитань тощо.

Епітет – один з основних тропів, художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії.

Етимологія – 1. Розділ науки про мову, що вивчає походження і історію окремих слів і морфем. 2. Походження та історія слів і морфем.

Загальна теорія перекладу – наукова концепція про суть і особливості будь-якої двомовної комунікації.

Знаковий спосіб перекладу – одна з об'єктивно існуючих закономірностей переходу від однієї мови до іншої, яка виражається в перекладацьких операціях на формально-знаковому рівні. Знаковий спосіб перекладу використовується переважно в синхронному перекладу.

Ідіома – стійкий неподільний зворот мови, що виражає єдине поняття, зміст якого не визначається змістом його складових елементів: байдики бити, на руку ковінька, впадати в око.

Інваріантом перекладу називають те, що повинне залишатися незмінним в результаті процесу перекладу, а саме повідомлення, під яким розуміють інформацію, призначену для передачі.

Інтернаціоналізми або інтернаціональні слова – це слова або вислови, які належать до спільного за виникненням фонду ряду мов, близьких за походженням або подібних за своїм культурним розвитком.

Інфінітив – початкова форма дієслова, що виражає дію або стан безвідносно до діючої особи, числа, часу і способу.

Інформаційний запас – об'єм інформації, який асоціюється комунікантом з мовним знаком або позначеним ним об'єктом дійсності.

Калька – слово або вираз, скопійовані засобами рідної мови з іншої мови, тобто кожна значуща частина оригіналу буквально перекладається і займає в перекладі таке ж місце, як і в оригіналі.

Каузативний – який має значення причини (приводу) для дії.

Керування – від підрядного зв'язку між словами у словосполученні, при якому залежне слово (іменник, займенник чи субстантивоване слово) ставиться в певній відмінковій формі (з прийменником чи без прийменника), зумовленій лексико-граматичним значенням підпорядковуючого слова чи змістом висловлення.

Кліше – мовний стереотип, готовий зворот, що використовується в певних умовах і подібних контекстах.

Компенсація втрат при перекладі – прийом перекладу, який полягає у вираженні смислових та стилістичних особливостей тексту в перекладі не там, де вони виражені в оригіналі. Цей прийом застосовується у тих випадках, коли

немає можливості передати смислові та стилістичні відтінки оригіналу у зв'язку з відсутністю відповідників.

Конкретизація понять – прийом перекладу, який полягає в переході від родового поняття до видового (наприклад, "учащийся" перекладається в залежності від контексту як "студент" або "слушатель").

Контекст – 1. Лінгвістичне оточення даної мовної одиниці; умови, особливості вживання даного елемента в мовленні. 2. Завершений в смисловому відношенні відрізок письмового мовлення який дає можливість встановити значення слова або фрази, що входять в нього. Контекст ситуації (обстановка мовлення) – умови, в яких здійснюється даний акт мовлення з точки зору їх впливу на зміст останнього, його детермінованості особливостями даної культурної спільноти.

Контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу.

Лексикологія – розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови.

Лексичне значення – реальний, предметно-речовий зміст слова, який визначається співвіднесеністю слова з відповідним поняттям.

Логічний розвиток понять – прийом перекладу, який полягає в заміні одного поняття іншим, пов'язаним один з другим як причина і наслідок, частина і ціле, інструменті виконавець.

Логічний суб'єкт, логічний підмет – 1) Реальне джерело дії як позалінгвістична основа висловлювання. 2) Те, про що йде мова, про що говориться у висловлюванні.

Метафора – вид тропа, що побудований на основі вживання слів або виразів у переносному значенні за подібністю, аналогією тощо і служить одним із засобів посилення образності й виразності мови. [...] Розрізняють метафори прості, побудовані на зближенні предметів чи явищ за однією якоюсь ознакою, і метафори розгорнуті, побудовані на різних асоціаціях між предметами і явищами.

Метод "чорної скриньки" – один з методів дослідження процесу перекладу, який полягає у вимірюванні і порівнянні даних вихідного тексту з даними перекладного тексту.

Морфема – найменша неподільна значуща одиниця мови, яка виступає як носій певного лексичного чи граматичного значення слова і регулярно відтворюється відповідно до моделей цієї мови.

Морфологічний – який належить до внутрішньої будови слова.

Неологізм – слово або мовний зворот, створені для позначення нового предмета чи вираження нового поняття. Кожне нове слово, що постає у мові, спочатку являє собою неологізм, а набувши широкого вжитку, входить в активний словниковий склад мови, перестає бути неологізмом.

Неозначено-особові речення – односкладні речення, головний член яких виражається дієсловом у формі 3-ї особи множини теперішнього або

майбутнього часу або формою множини минулого часу. Виконувач дії, виражений головним членом неозначено–особовим речення, мислиться неозначено, він невідомий, або автор висловлення не вважає за потрібне його називати, зосереджуючи основну увагу на самій дії, а не на її творцеві: Мені вже нагадували про це.

Неособові форми дієслова – дієслівні утворення, які не мають форм особи: інфінітив, дієприкметник і дієприслівник (в українській мові); інфінітив, дієприкметник і герундій (в англійській мові).

Неперехідні дієслова – дієслова, що означають стан, становлення і дію, яка не спрямована, не переходить і не може безпосередньо переходити на об'єкт. Тому такі дієслова не можуть мати при собі прямого додатка. Неперехідними є дієслова, що означають рух і положення у просторі (летіти, сидіти, ходити), фізичний і психічний стан (радіти, хворіти, сумувати, плакати), становлення ознаки і зміни стану (біліти, рости, в'янути, мокнути), сферу діяльності, заняття (учителювати, партизанити). Неперехідними є всі дієслова з афіксом –ся (–сь).

Непряий додаток – додаток, що означає предмет, який пов'язаний з дією лише частково, неповно, тимчасово, хоч при перехідному дієслові і може означати предмет, на який спрямована дія, залежить від перехідних і неперехідних дієслів.

Номенклатура – сукупність назв, уживаних у якій–небудь галузі науки, техніки, виробництва тощо для позначення об'єктів.

Норма [мовна] – закріплені в практиці зразкового використання мовні варіанти (в галузі вимови, слововживання, граматичних та інших мовних засобів), які найкраще і найповніше з числа співіснуючих виконують свою суспільну роль.

Нульова інформація – відсутність будь–яких даних. Повторна інформація – дані, які наводяться в певному тексті не вперше.

Об'єкт дії – предмет, який підпадає дії. Граматичним вираженням об'єкта в українській мові є додаток. У пасивних зворотах, при дієсловах пасивного стану, фактичний об'єкт дії виражається називним відмінком іменника, що виступає в ролі підмета: робітники будують міст і міст будується робітниками.

Обставина – другорядний член речення, який пояснює слово із значенням дії чи ознаки, виражає якісно–означальну характеристику дії, стану чи ознаки, умови, при яких відбувається дія, або спосіб, міру, ступінь виявлення дії чи ознаки [...] За значенням розрізняють такі види обставин:

- обставини способу дії,
- обставини міри і ступеня,
- обставини місця,
- обставини часу,
- обставини причини,
- обставини мети,
- обставини умови,
- обставини уступки (допустовості)

Односкладні речення – речення, граматичну основу яких становить один головний член із залежними від нього словами чи без них, і для вияву повноти й своєрідного характеру свого змісту вони не потребують другого головного члена.

Означення – другорядний член речення, який відноситься в реченні до іменника ... і виражає ознаку, якість чи властивість предмета.

Одиниця перекладу – одиниця мови, що вимагає самостійного рішення на переклад. В якості постійних (готових) одиниць перекладу виступають штампи, ситуаційні кліше, терміни, прислів'я і образні вирази.

Омоніми – слова, однакові за звучанням, але зовсім різні за значенням. Наприклад: балка – улоговина і балка – дерев'яний або залізний брус; пара – газоподібний стан води і пара – два предмети як одне ціле або комплект.

Описовий прийом – прийом перекладу, який полягає в описі засобами іншої мови позначуваного поняття. До цього прийому вдаються, якщо в мові перекладу немає відповідної номінації або ж вона невідома перекладачеві.

Особові форми дієслова – форми дієслова, відмінювані за особами, числами і способами, які виступають у реченні в ролі присудка.

Пасивний стан означає, що дія спрямована на об'єкт, який у реченні має форму називного відмінка і виступає підметом, у той час як реальне джерело дії виражене орудним відмінком і виконує роль додатка (стадіон споруджується студентами).

Перехідні дієслова – називають дію, яка спрямована на об'єкт, виражений знахідним відмінком іменника без прийменника або іншими частинами мови, вжитими в значенні іменника: помити підлогу, заскрити вікно, посадити дерево. До перехідних дієслів належать також дієслова мислення і мовлення, переживання, почуттєвих сприймань, відношення тощо: говорити правду, розповісти сон, почути пісню, відчувати радість, терпіти біль, любити людину, ненавидіти ворога.

Період – значно поширене просте або багаточленне складне речення, що характеризується єдністю теми, вичерпною повнотою змісту і гармонійністю синтаксичної структури. За своєю будовою період не становить окремого структурного типу речення, це лише різновид простого або складного речення.

Підмет – головний член двоскладного речення, що виражає предмет думки, ознака якого розкривається присудком. Підмет перебуває з присудком у двобічному (предикативному) зв'язку і пов'язується способом координації. Морфологізованою формою вираження підмета є називний відмінок іменника. Підмет виражається також: 1) займенниками; 2) кількісними, збірними і порядковими числівниками; 3) субстантивованими словами з різних частин мови; 4) інфінітивом.

Підрядне речення – синтаксично залежна предикативна частина складнопідрядного речення, яка повністю або тільки частково зберігає структурні ознаки простого речення і граматично підпорядковується головному реченню.

Плеоназм – багатослів'я, стилістичний зворот мови, який містить у собі слова з однаковими чи близькими значеннями і служить засобом надання

більшої виразності і переконливості. Плеоназм як багатослів'я – дефект мовлення, якщо вживання близьких за змістом слів зайве.

Постпозиція – постановка одного з двох мовних елементів, які взаємопов'язані між собою, після іншого.

Пояснення – від синтаксичних відношень між членами речення або предикативними одиницями, які відносяться до одного і того ж об'єкту дійсності, а між собою перебувають у зв'язках пояснювального й пояснюючого. Формальним вираженням пояснення є сполучники тобто, а саме, як-от, але, інтонація і словопорядок: пояснюючий член стоїть після пояснюваного: Лось, або лісова корова, водиться здебільшого по лісових просторах Батьківщини нашої (Остап Вишня). Розрізняють три види пояснювальних відношень: власне пояснення, включення і уточнення.

Прецизійні слова – одномовні, але на відміну від термінів загальноповживані слова, які, як правило, не викликають конкретних асоціацій. При усному перекладі викликають певні труднощі. До прецизійних слів відносяться власні імена, назви днів тижня і місяців, числівники.

Приєднувальний – особливий вид синтаксичного зв'язку, характерний здебільшого для розмовного мовлення, який полягає в тому, що граматично пов'язані з реченням окремі його частини (члени речення або частини складного речення) подаються в інтонаційно–смісловому і позиційному відділенні від основного висловлення як додаткові повідомлення, зауваження чи пояснення. Приєднувальний зв'язок здійснюється сполучниками та й, ще й, також, причому, притому, сполученнями при цьому, сурядними сполучниками і, та, а, вжитими у значенні приєднувальних, частками теж, також, засобами інтонації, зокрема пониженням тону і значною паузою перед приєднувальною частиною: Добриня був добрий воєвода, сміливо стояв на стіні, умів вести за собою людей, та й люди вірили йому (С.Скляренко).

Прийом перекладу – конкретна дія або конкретні операції, викликані труднощами, що виникли в процесі перекладу.

Присудок – головний член двоскладного речення, що означає дію, стан, якість, властивість (активну чи пасивну ознаку) предмета думки, вираженого підметом. Присудок з підметом синтаксично пов'язуються предикативним зв'язком і разом становлять граматичну основу, предикативне ядро двоскладного речення. Підмет і присудок формально уподібнюються один одному. Це уподібнення головних членів речення називається координацією.

Прийменниковий додаток (посередній) – який виражений іменником з прийменником.

Прямий додаток – додаток, що означає об'єкт, на який безпосередньо переходить дія, або предмет, який виникає як наслідок відповідної дії чи конкретизує значення пояснюваного дієслова [...] і виражається знахідним відмінком без прийменника, а також родовим при перехідних дієсловах із запереченням не: косити траву, будувати міст, слухати відповідь, не бачити товариша, не видно берега, випити молоко, відрізати хліба.

Психологічний підмет – представлення, що є першим по порядку виникнення у свідомості і психологічній значимості (вазі): Перекладається текст; У Києві весна.

Реалії – речі, предмети, що існують матеріально і служать основою для номінативного значення слова.

Семантика – 1. Розділ науки про мову, який вивчає значення слів і виразів та зміну цих значень. 2. Значення мовних одиниць – окремих слів, словосполучень, фразеологічних одиниць, а також граматичних форм.

Синоніми – слова, що означають назву одного й того ж поняття, спільні за основним лексичним значенням, але відрізняються значеннєвими відтінками або емоційно–експресивним забарвленням (чи тим і тим водночас), або сферою стилістичного використання чи можливостями поєднання з іншими словами.

Синоніми абсолютні – слова, тотожні за значенням і стилістичним забарвленням: кавалерія, кіннота; чорногуз, лелека, бусол; майдан, площа.

Синоніми граматичні – слова з синонімічними граматичними показниками; рівнозначні граматичні конструкції: книга батька – батькова книга.

Синоніми смислові (ідеографічні, понятійні, семантичні) – це стилістично нейтральні слова, які відрізняються додатковими значеннєвими відтінками, обсягом семантики: бажання, хотіння, охота, жадання, жадоба, жага.

Синоніми контекстуальні – це слова, які зближуються за своїм значенням і вступають в синонімічні зв'язки лише в умовах певного контексту. Поза контекстом слова повний і мертвий, глибокий і німий не усвідомлюються як слова–синоніми, але вони синонімізуються, коли вживаються як означення до іменника тиша.

Синоніми стилістичні – це тотожні за значенням слова, але різні за експресивно–емоційним забарвленням, сферою вживання, приналежністю до функціональних стилів мови. В одних рядах стилістичних синонімів стрижнєве слово нейтральне, а решта – емоційно забарвлені, в інших – усі слова мають емоційно–експресивне забарвлення: єднати, возз'єднувати, ріднити, братати; летіти, линути.

Синонімічний ряд – це група слів, об'єднаних спільним основним значенням. Синонімічні ряди об'єднують слова з гранично близькою семантикою, які належать до однієї частини мови. Відхилення пояснюється можливостями вживання однієї частини мови в значенні іншої: багато, чимало, безліч, сила, сила–силенна, маса, тьма, тьма–тьмуща, хмара. Якщо слово багатозначне, то кожне його окреме значення входить у різні синонімічні ряди: тихий, неголосний, приглушений (спів, гомін); тихий, повільний, неквапливий (течія, їзда); тихий, безтурботний, спокійний (життя, радість). [...] Синонімічні слова групуються в синонімічний ряд навколо стрижнєвого слова, або домінанти.

Синонімія – збіг за основним значенням морфем, слів, фразеологічних зворотів і синтаксичних конструкцій при наявності в них різних змістових відтінків і стилістичного забарвлення.

Синтаксична конструкція – поєднання слів, яке становить собою закінчене висловлювання.

Синтаксичні відношення – відношення, що встановлюються між окремими повнозначними словами чи їх фразеологічними еквівалентами в складі словосполучення, і відношення між членами речення.

Спосіб перекладу – одна з основних категорій науки про переклад. Спосіб перекладу визначається як об'єктивно існуюча закономірність переходу від однієї мови до іншої в перекладацькій діяльності. Відомі два способи перекладу – знаковий і смисловий.

Стиль – функціональний різновид літературної мови, який визначається сферою її функціонування і характеризується особливостями у виборі, поєднанні й організації системи мовних засобів (лексичних, граматичних, фонетичних та ін.) у зв'язку з метою і змістом спілкування.

Стилістична фігура, стилістичний зворот – мовний зворот, особлива синтаксична побудова, що вживається для підсилення виразності висловлення. [...] Це особливі синтаксичні побудови, які мають оригінальну форму образного вираження думок і почуттів людини. Термін "стилістична фігура" використовується також і в широкому розумінні: будь-який мовний засіб ..., що надає мовленню образності і виразності.

Суб'єкт дії – предмет судження, логічний підмет.

Субстантивіація – перехід слід з інших частин мови до класу іменників.

Сурядність (сурядний зв'язок) – граматичний зв'язок, який встановлюється між синтаксично рівноправними, незалежними один від одного компонентами – словами, членами речення або складовими частинами складного речення.

Термін – слово, яке має якість позначати наукове поняття, що складає разом з іншими поняттями даної галузі науки або техніки одну семантичну систему. В тексті, призначеному для перекладу, термін завжди вимагає окремого рішення на перекладу, тобто виступає як одиниця перекладу.

Термінативний – що позначає дію, яка передбачає певну границю, спрямоване на досягнення певного результату (ламати, писати, відкривати).

Транскрипція – особлива система письма, яка застосовується для точного відтворення звукового складу слів і текстів якої-небудь мови або діалекту. Транскрипція практична – запис засобами національного алфавіту іншомовних імен, термінів тощо, які не перекладаються рідною мовою, передаються найближчими за звучанням. Наприклад: парашут (фр. parachute), Нью-Йорк (New York), Шауляй (Siauliai).

Транслітерація – передача тексту й окремих слів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи, тобто передача однієї писемності літерами іншої.

Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів при збереженні інформації, призначеної для передачі.

Троп – мовний зворот, у якому слово або словосполучення вжиті в переносному значенні і служать засобом досягнення естетичного ефекту виразності в мові художньої літератури, в публіцистиці, в ораторському стилі тощо.

Універсалії лінгвістичні – мовні явища (особливості, характеристики), які виявляються у всіх мовах, характерні для всіх мов.

Фонема – найменша неподільна звукова одиниця мови, яка служить для творення морфем, слів і словоформ та їх диференціації.

Фонетичний – який пов'язаний із звуками чи звуковою системою мови; звуковий.

Фразеологічна одиниця (фразеологізм) – лексико–граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові.

Часткова теорія перекладу – наукове дослідження особливостей різних видів перекладу або співставлення двох конкретних мов або двох з позиції завдань і мети науки про переклад.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов. – М., "Международные отношения", 1975.
2. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. – Львів: Вища школа. Вид–во при Львівському університеті, 1983.
3. Ковганюк С.П. Практика перекладу. (З досвіду перекладача). – К., "Дніпро", 1968
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода. – м.: "Высшая школа", 1990
5. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К., "Вища школа", 1982
6. Korunets I.V. Theory and Practice of Translation. – Вінниця, "Нова книга", 2000
7. Латышев Л.К. Курс перевода: (Эквивалентность перевода и способы её достижения). – М., "Международные отношения", 1981
8. Лилова Анна Введение в общую теорию перевода. – М., "Высшая школа", 1985
9. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. – М., "Международные отношения", 1974
10. Федоров А.В. Введение в теорию перевода (Лингвистические проблемы). – М., Изд. лит. на иностр. яз., 1958
11. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: (Лингвистические проблемы). – М.: "Высшая школа", 1983
12. Osimo Bruno Translation Course.

ДОДАТКОВА

1. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Высшая школа, 1986
2. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. (Очерк лингвистического учения о переводе). – М., "Международные отношения"
3. Клюканов И.Э. Психолингвистические проблемы перевода. – Калинин, 1989
4. Миньяр–Белоручев Р.К. Методика обучения переводу на слух. – М., Изд–во ИМО, 1959
5. Миньяр–Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. – М.: Воениздат, 1980
6. Миньяр–Белоручев Р.К. Последовательный перевод. Теория и методы обучения. – М., Воениздат, 1969
7. Миньяр–Белоручев Р.К. Пособие по устному переводу (Записи в последовательном переводе). – М., "Высшая школа", 1969
8. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик. – Киев, Ника–Центр Эльга, 2000
9. Сухенко К.М. Лексичні проблеми перекладу. – К., Вид–во Київ. ун–ту, 1972
10. Чернов Г.В. Теория и практика синхронного перевода. – М., "Международные отношения", 1978

11. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения). – Львов: ЛГУ, 1988

12. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988

13. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод: Деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М.: Воениздат, 1979

СЛОВНИКИ ТА ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Англо–український словник. Склав М.І.Балла. Т.т.1,2. – Київ: Вид–во "Освіта". 1996.

2. Андрианов С.Н., Берсон А.С., Никифоров А.С. Англо–русский юридический словарь. – Москва: Изд–во "Русский язык", Издательская фирма "Рея", 1993.

3. Англо–український фразеологічний словник. Склав К.Т.Баранцев. Київ: Вид–во "Радянська школа", 1969.

4. Бендзар Б., Бобинець С. Українська фонографічна передача антропонімів античної, англо–, німецько– і франкомовної літератур. – Ужгород, вид–во "Закарпаття", 2000.

5. Гиляревский Р.С., Старостин Б.А. Иностранные имена и названия в русском тексте. Справочник, 3 изд., М., 1985

6. Карабан В.І. Посібник–довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. – Київ–Кременчук, 1999

7. А.В.Кунин Англо–русский фразеологический словарь. Издание третье, т.т.1–2, "Советская энциклопедия", М., 1967. Издание четвертое, "Русский язык", М., 1984

8. Литературные аллюзии, образы и цитаты в английском языке. Справочное пособие. Составитель Клюкина Т.П. Москва: Высшие курсы иностранных языков МИД СССР, 1990.

9. И.А.Уолш, В.П.Берков Русско–английский словарь крылатых слов. "Русский язык", М., 1985.

10. M.Benson, E.Benson, R.Ilson The BBI Combinatory Dictionary of English. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. Изд–во "Русский язык", Москва. 1990

11. Alan V. Deardorff Deardorff's Glossary of International Economics. 21 Dec, 2001 <http://www-personal.umich.edu/~alandear/glossary/>

12. Transliteration des Kyrillischen – Transliteration of Cyrillic – Lateinische Umschrift – ISO–Transliteration. 22 March, 2002 <http://kodeks.uni-bamberg.de/AKSL/Schrift/Transliteration.htm>

13. Ukrainian–English Transliteration Table. 22 March, 2002. <http://www.rada.kiev.ua/translit>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Укладачі:

БОРИСОВА Аліна Олексіївна
КОЛЕСНИК Аліна Олексіївна
АРХИПОВА Вікторія Олександрівна
МАНУЄНKOBA Олена Олегівна
МУРАВЙОВА Олена Миколаївна

«Фаховий переклад»

Навчально-методичний посібник

для студентів денного та заочного відділення
економічного факультету та факультету менеджменту
за спеціальностями 6.050206 «Менеджмент ЗЕД»
та 6.050103 «Міжнародна економіка»

Авторська редакція

Підп. до друку 09.07.15. Формат 60 × 84 1/16. Папір офсет. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 10,0. Тираж 50 прим. Запов. №

Видавець і виготовлювач
Харківський державний університет харчування та торгівлі
61051, м. Харків–51, вул. Клочківська, 333.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4417 від 10.10.2012 р.

Рекомендована література
